

L'ofici de mestr@: entre el compromís
i la **repressió**

Docència

USTEC-STEs
IAC

Allioli

STEPV
INTER SINDICAL
VALENCIANS

PISSARRA

STEI
INTER SINDICAL

Índex

- 3** Editorial
- 4** Antoni Benaiges, el mestre que posava lletra i música a la vida Joan Barahona
- 8** De com el franquisme va bombardejar escoles. Els casos de l'Escola del Mar / Liceu Escolar Ferran Aisa
- 13** Adoctrinament i repressió en l'educació nacional-catòlica Alfred Ramos
- 17** Quan l'escola molesta el poder Manel Àlamo Garcia
- 19** Repressió i lluita a les Illes Balears M.Antònia Font
- 25** Les denúncies d'odi contra els docents catalans. Conversa amb Ramon Font, portaveu d'USTEC-STEs des de 2015
- 29** La República dels mestres, un somni trencat Francisco del Caño Pozo
- 42** Què passa en el món amb l'educació? Pere Polo
- 47** El cas d'Itàlia Alessandro Palmi
- 49** Grècia: l'impacte de les retallades per al professorat Andreas Papadantonakis i Effie Samara, Coordinadora
- 52** República del Sàhara Occidental, Unió de Treballadors d'Educació i Formació Sàharauís
- 56** Cap a on va Amèrica Llatina? Marco Roitman Rosenman
- 58** Hondures contra la privatització Carlos Mauricio López
- 60** Argentina, Persecució, assetjament i repressió en temps de restauració conservadora Miguel Duhalde
- 63** Costa Rica, represàlies en el Magisteri Edgardo Morales Romero
- 65** Cost Rica, veus d'estudiants i magisteri subjectes de criminalització de la protesta social Clara Mathrin Preart i Maria Trejos Montero
- 68** Xile, el capital darrere l'educació pública a l'Amèrica Llatina Guillermo Scherping
- 72** Colòmbia, FECODE, un referent de la lluita política i sindical Rafael Cuello Ramírez
- 74** Guatemala, algunes represàlies que pateixen els docents de part dels governs neoliberals i conservadors Carlos Enrique Fuentes Sánchez
- 76** Guatemala, de les bales a les competències Carlos Aldana Mendoza
- 78** Brasil, L'atac a l'educació pública a través de la persecució dels educadors Fatima da Silva
- 80** Brasil, els nous atacs a l'educació pública a Rio Grande Do Sul Adriana Pires, Albert Sansano, Lucia Camini, Vera Peroni
- 83** La precarietat és un obstacle per al progrés, la ciència i la humanitat Sergi Maicas Prieto
- 85** La resistència sindical docent universitària a Amèrica Llatina Daniel Ricci
- 88** Petites biografies Joan Barahona, Xavier Diez

CONSELL DE REDACCIÓ: Joan Barahona, Vicenç Conca, Xavier Díez, Arcadi Figueras, José Antonio Menacho Molina, d'USTEC-STEs.

COL·LABORACIONS: Ferran Aisa, Alfred Ramos, Xavier Diez, Manel Àlamo Garcia, M.Antònia Font, Francisco del Caño Pozo, Ramon Font, Pere Polo, Andreas Papadantonakis i Effie Samara, Marco Roitman Rosenma, Carlos Mauricio López, Miguel Duhalde, Clara Mathrin Preart, Maria Trejos Montero, Guillermo Scherping, Rafael Cuello Ramírez, Rafael Cuello Ramírez, Carlos Enrique Fuentes Sánchez, Carlos Aldana Mendoza, Fatima da Silva, Adriana Pires, Albert Sansano, Lucia Camini, Vera Peroni, Sergi Maicas Prieto, Daniel Ricci.

DISSENY GRÀFIC: José A. Menacho Molina. Edita USTEC-STEs. Dipòsit legal: L-274-1996

Edició especial
Juny 2020

Docència

USTEC-STEs
IAC

Allioli

STEPV
INTERSINDICAL
VALENCIANA

PISSARRA

STEI
INTERSINDICAL

Editorial L'ESCOLA I LA DEFENSA DE LA DEMOCRÀCIA

Hi ha encara avui una gran fascinació per l'escola republicana. Resulta lògic, si tenim en compte l'edat de les tenebres amb què el franquisme va condemnar l'educació del nostre país. Certament, la breu i fràgil etapa republicana va creure que l'educació havia de servir per millorar la societat mitjançant la cultura, el paper igualador de les aules, la difusió d'una cultura humanística i la pràctica dels valors democràtics. Ara bé, sobretot, l'escola republicana era com una promesa d'un món millor, la possibilitat de tocar el mar per a qui mai no l'havia vist.

Una història com aquesta va ser l'eix central d'una interessant exposició al Museu Marítim, que tenia com a fil conductor el mont-roigenc Antoni Benaiges (1903-1936), un mestre rural a Bañuelos –a la Castella profunda–, introductor de les tècniques Freinet a l'Estat espanyol, renovador de la pedagogia i que va prometre als seus alumnes que els portaria a Mont-Roig del Camp, a fer-los conèixer la Mediterrània. No va poder ser. El feixisme espanyol experimentava una obsessió malaltissa per l'eliminació física dels mestres. Detingut, torturat, afusellat i enterrat en una fossa comuna, el seu destí va ser molt semblant al de tots aquells que, a l'Estat espanyol, sempre han somiat en una societat democràtica, culta, igualitària i solidària. El feixisme espanyol, tal com va reflectir també el relat de Manuel Rivas –portat al cinema– *La llengua de les papallones* va assassinar, torturar, humiliar i depurar un magisteri que considerava un perill per a la deriva reaccionària i la misèria cultural planificada que es va perpetrar al llarg de dècades, i on encara molts, avui, s'emmirallen.

L'escola és i serà un camp en conflicte. A pocs se'ls escapa que és una institució on l'enginyeria social pot resultar una temptació irresistible. La idea que és possible reconfigurar la societat a partir del control de les aules ha estat una constant de tots els règims i ideologies. És per això que, des dels inicis, hi ha una disputa ferotge pel seu control, que tot sovint es materialitza en reformes que tracten de reconduir-ne l'orientació cap a determinades opcions ideològiques, o bé en la pressió i/o repressió als docents perquè actuïn d'acord amb els desitjos i principis dels grups dominants si no volen ser apartats de la seva feina. És per això que la professió docent que, en termes generals, i el mestre Benaiges n'és un bon exemple, col·lectivament tendeix a assumir valors humanístics i democràtics, és massa sovint percebuda com una molèstia, una nosa, i en moments involutius o conflictius socialment, com una amenaça que cal reprimir.

Els episodis de la causa general contra el republicanisme a Catalunya a partir dels fets d'octubre de 2017 han tingut com a conseqüència un seguit de de-

núncies contra aquells mestres i professors que han defensat la llibertat d'expressió o que s'han atrevit a denunciar l'actitud repressora de les forces policials i grups feixistes contra la comunitat educativa. També hem assistit al fet que determinades forces polítiques han animat la gent a denunciar aquells docents que no semblen d'acord amb la política de repressió oficial o que defensen la immersió lingüística, o que porten el llaç groc en denúncia contra el fet que a Catalunya hi hagi presos polítics i, com a conseqüència, també hem assistit a un repugnant assetjament mediàtic que ha fet molt de mal a molts professionals.

Tanmateix ens equivocaríem si penséssim que això és una casuística pròpia només de casa nostra, la deriva reaccionària i autoritària que vivim a l'Estat espanyol no es pot tampoc separar del que passa a escala global. El mateix esperit inquisitorial contra els docents catalans es pot trobar al Brasil de Bolsonaro, on s'incita a denunciar els docents amb un esperit progressista, o a Polònia, on es prohibeix qüestionar la història oficial, o a qualsevol altre país on hi hagi un retrocés pel que fa a les llibertats personals i fonamentals.

Ara bé, aquest fenomen, que no pensàvem quan fa quatre dècades USTEC-STEs (IAC), STPV i STEI van començar a treballar, que tornaria a succeir, sovint va molt més enllà d'una dimensió exclusivament política. Com ens mostren bona part de les col·laboracions d'aquest número especial, la implementació de polítiques neoliberals tenen com a complement imprescindible la censura i la degradació de les llibertats sindicals. Per poder fer una escola al servei del capitalisme global, és necessari silenciar les veus dissidents, atacar els docents -i molt especialment les organitzacions que els defensen- i esterilitzar el discurs de l'escola envers la suposada neutralitat de la tecnocràcia. Allò que passa a Colòmbia, Mèxic, Argentina o Grècia no és pas gaire diferent del que s'esdevé als Països Catalans.

De la mateixa manera que hi ha un fil roig que uneix en el temps i l'espai totes les lluites i resistències, també hi ha un "fil negre" que enllaça totes les opressions, de les passades a les actuals. I ara per ara, opressió política, intolerància ideològica i capitalisme neoliberal van estretament lligats en aquesta deriva negativa que vivim en aquests temps difícils. És per això que l'escola, i els docents, han de continuar lluitant, potser més heroicament que mai, en defensa de la democràcia. Un compromís que implica treballar, cada dia, a les aules, als claustres, als consells escolars, a l'espai públic, al carrer, per la llibertat, la tolerància i la igualtat.

ANTONI BENAIGES, EL MESTRE QUE POSAVA LLETRA I MÚSICA A LA VIDA

Per Joan Barahona

Aquesta és una de les moltes històries que es poden escriure aquí i en qualsevol lloc del món sobre com la repressió, sempre però sobretot en moments i espais de conflicte, té en el seu punt de mira les dones i els homes que exerceixen amb honestedat i rigor l'ofici de mestres i transmeten als infants que tenen el dret de ser lliures per construir el seu futur.

A finals d'agost de 1934, a Briviesca, una petita població capital de comarca de la província de Burgos, baixava del tren un home jove, acabat d'entrar a la trentena, carregat amb un gramòfon i una maleta plena d'il·lusions, que preguntava de quina manera podia arribar a Bañuelos de Bureba, el poble on havia estat destinat com a mestre d'una República que estava ben a prop de patir la sotragada dels Fets d'Octubre, un assaig de la terrible tragèdia que havia d'esclatar al cap d'un parell d'anys i que aleshores no podia pas ni imaginar que aquella aventura acabaria amb el seu cos torturat colgat en una fossa comuna a La Pedraja, en companyia d'un centenar més de represaliats pels revoltats a la zona.

Aquell home era Antoni Benaiges, un mestre taragoní de Mont-roig del Camp, un entusiasta seguidor del mètode ideat per Célestin Freinet, un pedagog francès que, al seu torn, seria depurat i expulsat el 1935 de l'escola pública del país veí, que del nord no ens arriba només la llum, per la seva militància política al Partit Comunista. L'Antoni, que pertanyia a una família estretament vinculada als moviments de renovació pedagògica, la mare era neboda d'Agustí Sardà, advocat i pedagog membre de la *Institución Libre de Enseñanza*, estava convençut de la capacitat transformadora que podia tenir l'educació en un món convuls que s'acostava en una perversa combinació de maldat, ingenuïtat, indiferència i estúpidesa a l'abisme de l'horror.

Tot plegat el principi d'una història casualment i esforçadament rescatada de l'oblit pel fotoperiodista Sergi Bernal, que el 2010 es va desplaçar a Burgos per documentar l'exhumació d'una de les moltes fosses de desapareguts que hi ha repartides per tota la geografia espanyola, quin revelador mapa de la ignomínia es podria traçar, i es va trobar amb la sorpresa que entre les restes segurament hi havia les d'un mestre català que, malgrat la voluntat dels vencedors de liquidar la memòria dels vençuts, havia deixat allí una petjada massa fonda perquè la ventada de l'odi l'esborrés. Una història, doncs, que tenim l'obligació moral i cívica de divulgar i fer-la conèixer perquè mai més la promesa del mar, un mar metàfora de llibertat com a camí d'aigua, quedi brutalment estroncada per a qualsevol altre infant de qualsevol altre lloc del món, com va quedar la que va fer aquell mestre català als seus alumnes en un poblet burgalès.

Perquè l'Antoni, un dia d'hivern de gener de 1936 va prometre als seus disset alumnes que els portaria a veure el mar perquè el seu somni era portar aquella colla de nenes i nens que no l'havien vist mai a banyar-se en la platja on ell ho feia de petit per eixamplar-los un horitzó tancat i previsible com una condemna en aquella Espanya rural. Malauradament, més de 80 anys més tard, els hereus ideològicament directes dels qui al juliol del 36 van afusellar Antoni Benaiges després d'humiliar-lo i escarnir-lo públicament, encara avui voldrien esborrar-ne qual-

L'escuela de Bañuelos de Bureba, Burgos, abril de 1936.

Bañuelos de Bureba, Burgos, abril de 1936. El mestre Antoni Benaiges i els seus alumnes.

sevol record amb els seus intents de torpedinar la recuperació de la memòria històrica amb la barroera excusa de preservar una convivència que només entenen com la rendició incondicional de l'adversari i amb la subtil pervivència d'un franquisme sociològic que continua provocant efectes tan emocionalment devastadors com la decisió d'una de les seves alumnes, la Felisa, que, malgrat haver transmès a la seva neta l'afecte que sentien per aquell mestre que els havia fet tastar un món desconegut, no s'ha atrevit a parlar-ne obertament perquè tenia por que li poguessin prendre la plaça que acabava d'obtenir en una residència pública a Saragossa.

Recuperem, però, el fil de la història i fem l'esforç d'imaginar què podia representar l'arribada d'un mestre com l'Antoni en un poble d'uns 200 habitants a l'Espanya segrestada per l'Església i el caciquisme dels anys trenta, sota el control del catolicisme i el conservadorisme més reaccionari que, de sobte, s'enfrontava amb la presència d'una mena d'extraterrestre que treia el crucifix de la paret, posava música a la canalla, els feia ballar i els feia expressar el que pensaven en textos lliures que acabaven impresos en uns quadernets que ens han permès de saber com era el mar que s'imaginava la Lucía *"el mar serà muy grande, muy ancho y muy hondo. La gente va allí a bañarse. Yo no he visto nunca el mar. El maestro dice que iremos a bañarnos."*, i que ara hem convertit en un abocador de deixalles i en una im-

mensa fossa que de tant en tant ens escup a la consciència petits cadàvers com el cosset de l'Ailan, trobat de bocaterrosa en una platja sense castells de sorra.

Però, malgrat tot, haver pogut refer, ni que sigui parcialment, aquesta història és un clam per a l'esperança que ens obliga a donar una nova vida als records d'un dels més de quaranta mestres liquidats físicament només a la província de Burgos per la repressió franquista posterior al *alzamiento*, que han estat conservats per la família durant tots aquests anys en una modesta capseta de cartró i que ara han ajudat a recompondre els dos darrers anys de vida d'Antoni Benaiges. Tretze quaderns i unes quantes fotografies que, juntament amb l'inesborrable aroma evocador de llibertat que impregna tota una vida, són el testimoni mut del seu pas per aquella senzilla casa de dues plantes que era la petita escola, ara rehabilitada per convertir-la en museu pedagògic per l'Asociación Escuela Antonio Benaiges, ja que els veïns han volgut recuperar l'esperit d'un home que s'hi ha mantingut surant damunt dels anys imposats d'oblit i de silenci i que, paradoxalment, ara pot convertir-se en el reclam que salvi de la desaparició un poble on, amb prou feines, hi queden una vintena de residents fixos.

Un esperit que l'exposició *"Antoni Benaiges, el mestre que va prometre el mar"*, comissariada per Sergi

Bernal i coproduïda pel Museu Marítim de Barcelona i el Memorial Democràtic, ha sabut traslladar al Mirador del Museu des del 20 de juliol de 2018 fins al 26 de maig de 2019 en un muntatge sobri i tremendament emotiu que encara es pot veure a

**Que mai més la promesa del mar
quedi brutalment estroncada per a
qualsevol altre infant de qualsevol
altre lloc del món.**

Internet en una visita virtual. A través de la porta oberta sobre la foto de la façana de la casa de Bañuelos on hi havia l'escola, amb els esclips de mestre i alumnes arrencats a banda i banda, entrem en un espai on, la presència dels elements amb què l'Antoni construïa la quotidianitat ens evoca l'essència de la seva feina, bastida a l'entorn de la impremta, l'objecte més emblemàtic sobre el que girava la tècnica Freinet i tota una metodologia basada en una filosofia que centrava l'aprenentatge en els interessos de l'infant, en la recerca i en el treball cooperatiu i que, a Bañuelos, es va concretar en dues sèries de quadernets, *Gestos, la dels grans, i Recreo*, la dels més menuts, pels quals també hem pogut saber que el paquet amb aquell enginy màgic que reproduïa amb les lletres de plom les seves paraules va arribar, entre l'emoció i l'alegria de tothom, un matí de gener de 1935 o que el retratista que els va fer la fotografia on surten, amb aquell posat entre seriós i solemne de qui no hi està gaire acostumat, amb el seu mestre al mig, en un col·lectiu on ningú és més important que l'altre, havia passat pel poble a l'abril de 1936. Els nens amb aquells quadernets es van convertir en els cronistes de la vida del poble i la seva mirada clara, neta i oberta ens parla de la seva duresa amb una sinceritat i senzillesa colpidores: la compra de carbó per alimentar l'estufa de l'escola, l'arribada del metge, la gran nevada de gener del 35, el pas d'un grup de gitanos, la importància dels esclips quan el fang s'ensenyoreix dels carrers, el procés de fer la bugada, el forn, les dues tavernes..., i també de les ganes d'anar a l'escola malgrat les condicions adverses de tota mena, familiars i climàtiques, tal com ens explica la petita Florentina en un deliciós diàleg que manté amb sa mare, "Yo: *Voy a la Escuela. Mi madre: No vayas. Yo: ¿Por qué? Mi madre: Porque está nevando. Yo: Ya me taparé con la manta. Mi madre: He dicho que no vayas. Pero yo me vine a la Escuela.*"

I quan se surt de l'aula, el muntatge situa el visitant davant la tràgica cruïlla que el destí va posar a la vida d'Antoni Benaiges al juliol de 1936, a una banda el mar, d'on venia i on tenia pensat de portar la canalla aquell estiu, i a l'altra la mort, que no sabia que havia

de trobar aquell mateix estiu en aquell poble sense electricitat, ni aigua corrent en què, malgrat la possibilitat de poder optar per marxar-ne a través d'un concurs de trasllat anunciat el 1935, va decidir de no demanar-ho, quedar-s'hi i assumir-ne totes les conseqüències. No podia deixar incompleta la feina que hi havia començat, havia de continuar lluitant contra la incomprensió de la majoria, sabem per un escrit als quadernets que a l'abril del 1935 la guàrdia civil va fer una visita a l'escola, i contra l'absentisme de la necessitat, massa sovint per a la família els més grans feien falta per col·laborar en les feines del camp.

L'Antoni, mestre actiu i compromès, va assistir al Segon Congrés de la Tècnica de la Impremta a l'Escola que tingué lloc a Osca al juliol de 1935, sobre el qual va publicar un article "*Intercambio de impresos*" a la revista *Colaboración*, el butlletí de la *Cooperativa española de la técnica Freinet* (1935-36) on escrivia habitualment, i militant socialista, fou arrestat el 19 de juliol amb altres companys a la *Casa del Pueblo* de Brieviesca, una població aleshores feu de la Falange, els escamots de la qual van cometre 50.000 assassinats durant els primers dies posteriors al 18 de juliol a les zones on van triomfar els revoltats.

**Una segona mort, no n'hi ha prou amb
la primera, cal també que ningú no
pugui anar a recordar-lo, a plorar-lo o,
encara menys, a retre-li homenatge.**

I el 26 de juliol, el final, després d'una setmana tancat en què s'hi acarnissen, el passen en cotxe amb les dents trencades, ensangonat i mig despullat perquè serveixi d'escarment i el porten, amb la resta de detinguts, a La Pedraja, on l'afusellen i en llencen el cos a una rasa amb tots els altres perquè ni tan sols quedi constància física del seu pas entre els homes. Una segona mort, no n'hi ha prou amb la primera, cal també que ningú pugui anar a recordar-lo, a plorar-lo o, encara menys, a retre'l homenatge. Que els seus ossos es confonguin amb altres ossos, que cap làpida porti el seu nom, que ningú sàpiga on anar a deixar-li flors, una eterna condemna al no-res, a l'absència infinita en el temps. Però ni amb això en tenen prou, cal fins i tot negar que hagi existit, amb la segona mort tampoc no fan el fet, i el 14 de maig de 1939 arriba a l'ajuntament de Bañuelos el comunicat de la *Comisión Depuradora del Magisterio Nacional de la Enseñanza*, que avisa del tancament del seu expedient en què se li fa saber, com si no tinguessin cap constància de la seva mort, "*la separación definitiva del servicio y la baja en el escalafón respectivo*".

DE COM EL FRANQUISME VA BOMBARDEJAR ESCOLES: EL CAS DE L'ESCOLA DEL MAR I EL LICEU ESCOLAR

Per Ferran Aisa¹

L'aviació feixista, ja fos de procedència alemanya o italiana, es va dedicar a sembrar el terror amb el bombardeig de les ciutats obertes. La discriminació dels objectius va causar nombroses víctimes entre la població civil i va enrunar centenars de cases. Entre les víctimes del bombardeig hi ha edificis escolars i molts alumnes i mestres que en hores lectives estaven desenvolupant tasques escolars. En aquest darrer cas cal citar el Liceu Escolar de Lleida o l'Escola de Refugiats de Sant Felip Neri de Barcelona. D'una altra banda hem de parlar de l'Escola del Mar, aleshores per seguretat traslladada al Roserar de Montjuïc, que fou destruïda per un bombardeig massiu sobre la Barceloneta.

LLEIDA

Per antiguitat de fundació correspon que parlem del Liceu Escolar de Lleida, tot un referent de la història de l'educació catalana. Es tracta d'una escola nascuda l'any 1906 per l'empenta de Frederic Godàs i Legido (Lleida, 1879-Senaillac-Occitània, 1920), mestre que va saber crear un gran centre pedagògic de caràcter laic i d'avantguarda a les terres de ponent. El Liceu Escolar fou com un vaixell que navegava pel Segre amb tota una càrrega romànti-

ca de pedagogia. Un vaixell que va anar sembrant arreu dels pobles lleidatans l'afany educatiu amb la intenció de crear una escola nova. D'aquesta empenta pedagògica van néixer les sucursals del Liceu Escolar a pobles com Almacelles, Balaguer, Bellcaire d'Urgell, Castellserà... La pedagogia innovadora del Liceu Escolar va sacsejar l'esmortèida capital del Segre que, en aquella època, era dominada pel catolicisme i el conservadorisme polític, per convertir-la en un temple laic on els alumnes, seguint la consigna d'Horaci, aprenien delectant-se. Després dels Fets de la Setmana Tràgica, l'Església i els partits conservador (incloent-hi la Lliga Regionalista) van criminalitzar l'Escola Moderna i les escoles laiques com a inductors de l'ateisme i de l'anticlericalisme del poble. La reacció catòlica va organitzar nombrosos actes contra les escoles laiques a tot Espanya. Els conservadors catòlics de Lleida van celebrar un míting contra aquestes escoles el 20 de març de 1910 als Camps Elisis, *el Diario de Lérida*, clamava: "¡Abajo las Escuelas sin Dios! Mitin contra las escuelas laicas!" Però el Liceu Escolar va continuar el seu periple educatiu amb un èxit impactant. La construcció del modern edifici escolar del carrer Blondel, sota els auspicis de pedagogs com Pestalozzi, va generar les ires dels enemics de la llibertat, que van combatre

1939-Entrada tropes franquistes.

amb tots els seus mitjans l'obra modèlica de Godàs, que va haver de fer front a les nombroses crítiques i als atacs dels sectors més intolerants de la societat, que s'oposaven a la modernitat pedagògica i, sobretot, s'enfrontaven al model de laïcisme escolar. Godàs se'n va sortir i la seva escola no solament fou una fita per als lleidatans de la capital, sinó també per a moltes famílies de les comarques de ponent que feren del Liceu Escolar la seva escola.

Frederic Godàs, home d'idees republicanes i lliberals, en matèria educativa era admirador de Pablo Montesino, Francisco Giner de los Ríos, Pau Vila i, entre d'altres, Francesc Ferrer i Guàrdia. La concepció pedagògica de Godàs era completament oberta als nous temps, cosa que la feia extensiva més enllà de les seves aules, d'aquí les conferències extraescolars i la creació de les diverses sucursals escolars. Godàs tenia la convicció que la veritable fraternitat no exigia baixar fins a la incultura del neci, sinó aixecar els altres al mateix nivell cultural del savi. El Liceu Escolar va aconseguir crear una escola completament d'avantguarda, on els plantejaments pedagògics de Rousseau, Pestalozzi, Fröbel, Montesiños o Montessori eren presents en l'educació dels nens i de les nenes. El Liceu Escolar fou la primera escola nova de Lleida i una de les primeres que hi va haver d'aquest ideal renovador a Catalunya. Hem de situar el Liceu Escolar de Godàs a l'altura de les experiències modèliques privades que van realitzar les escoles fundades per mestres com Pau Vila, Joan Bardina, Josep Palau Vera, Alexandre Galí o Manuel Ainaud.

El Liceu Escolar fou una escola on l'educació del nen i la nena era activa, on l'alumne era el centre del procés educatiu que es desenvolupava dins d'un ambient completament alegre, tolerant i democràtic. Frederic Godàs, alhora d'inaugurar l'edifici del carrer Blondel, escrigué al número 56 (maig de 1913) del *Boletín del Liceo Escolar*:

"Nuestro colegio lleva el nombre de LICEO, esto es, el de aquella brillante Escuela que fundara Aristóteles a orillas del Illiso. A orillas del Segre hemos levantado nuestra casa. Ni Lérida es Atenas, ni tenemos nosotros las alas del Maestro. Pero ¿será ello obstáculo para que, fortaleciéndonos en el símil que nos brinda el recuerdo, a orillas del río, laboremos siempre, siempre, con una firme, serena inextinguible devoción?"

El Liceu Escolar és doncs l'obra del seu director Frederic Godàs Legido, un personatge posseït d'una gran força creativa, capaç de transmetre-la als seus deixebles amb pura energia emancipadora. L'escola va viure la seva etapa d'or entre l'any 1913 en què s'inaugurà l'edifici del carrer Blondel i l'any 1920 data de la mort de Frederic Godàs. La col·laboració principal la va trobar en la seva esposa Victorina Vila i Badià (Albesa, 1883-Mèxic, 1962), mestra i professora de música, que fou directora de l'Escola Minerva de nenes a Lleida. Els col·laboradors principals del mestre lleidatà, a més de la seva esposa, foren el republicà Humbert Torres (primer alcalde popular de Lleida i pare del poeta Màrius Torres), el mestre de la Normal Enric Arderiu, el seu germà Benigne, Gabriel Ramón,

Aviació italiana, els Savoia Marchetti S. M. 79.

Enric Amorós, Josep Plana, Francisco Sancho, Josep Estadella, Enrique Gómez, Ramon Currià i Lluís Valeta. A partir del curs 1917-18 s'incorporen al claustre de mestres i professors joves inquiets lleidatans i aragonesos que destacaran poc després en el camp de la política i la lluita social com Víctor Colomer, Joaquim Maurín, Felipe Alaiz, Anton Sabater Mur, Francisco Moles i els fills del fundador de l'escola Frederic i Elvira. Els joves mestres van militar a les files republicanes, a la CNT i al POUM.

El magnífic edifici del Liceu Escolar, dissenyat per l'arquitecte Francesc Morera, constava de tres plantes, totes obertes als quatre vents. La façana principal donava al carrer Blondel i les altres tres eren orientades al Segre i a l'horta lleidatana. Des de les finestres de l'escola es disposava d'una bona vista sobre el riu i sobre una Lleida encara molt rural. L'obertura de l'edifici als quatre vents mantenia sempre les aules ben ventilades i amb llum natural, cosa que resultava positiva per a la salut dels alumnes. Al frontispici de la façana principal s'hi podia llegir el nom dels principals "patrons" del Liceu Escolar, es tractava dels grans mentors pedagògics: Rousseau, Fröbel, Spencer, Montesino, Vives i Llull, i, a dalt de tot, rematant l'edifici, al peu del paraploms, el rostre de Pestalozzi. Ells, els "patrons", havien de guiar i orientar mestres i alumnes cap a una gran tasca educadora. Una escola feta amb la idea de treballar per l'educació dels homes i de les dones de demà. El nou edifici escolar ocupava una

àrea de 480 metres quadrats, al seu voltant tres espaiosos patis envoltaven l'edifici, els quals eren destinats al descans i a l'esbarjo dels alumnes. La planta baixa constava de dues aules i un pati independent per a la secció de noies, ja que, seguint la tradició de l'època, les classes no eren mixtes. En aquesta planta hi havia el vestíbul, la sala de música, la recepció i les cinc aules destinades a primera ensenyança i comerç i un pati cobert i completament independent dels anteriorment citats. Als baixos de l'edifici hi havia els menjadors per a mestres, professors i alumnes; i, a més, s'hi havien encabint els serveis de la casa: cuina, celler, magatzem i caldera de la calefacció central. Al primer pis hi havia les instal·lacions següents: sala de visites, administració, biblioteca, despatx del director, sala d'estudi, laboratori, tres aules i les habitacions particulars del director i al segon pis cinc aules, quatre grans dormitoris per als alumnes internats, sala de bany, dutxes i WC. Al tercer pis hi havia les habitacions dels professors que residien al Liceu, a més d'altres dependències, com dormitoris per al servei, el dispensari, el vestuari i el magatzem. Tots els departaments de l'escola rebien llum directa de l'exterior i l'aire entrava lliurement per les nombroses finestres de l'edifici. Una completa instal·lació de calefacció central ajudava a moderar la temperatura de les aules a l'hivern. L'editorial del butlletí número 56 de maig de 1913, exclamava:

"Ya tenemos casa. Y la nuestra es algo más que el familiar cobertizo bajo el cual hallamos de compartirnos el

pan, libres de las necesidades atmosféricas y de la apremiante silueta del casero. Templo, más que casa, fue concebido en el misterio de una profunda devoción y levantando en el misterio de una férrea voluntad.”

A la prematura mort de Godàs l'escola va continuar la tasca educadora del centre següent, amb més o menys encert, el camí marcat pel seu fundador. Aquesta segona etapa s'acaba l'any 1928, quan la família Godàs es desfà de l'escola, que va passar a altres mans que van desenvolupar primer una educació més tradicional d'acord amb el sistema edu-

El Liceu Escolar va desaparèixer quan l'atac aeri de l'aviació feixista sobre Lleida va destruir-lo alhora que hi morien nombrosos alumnes i una mestra que en aquella hora de la tarda eren a classe.

catiu marcat per la dictadura de Primo de Rivera i, posteriorment, més oberta d'acord amb els anhels pedagògics de la II República Espanyola. L'escola va restar oberta durant la Guerra Civil, període en què col·labora en l'obra revolucionària del CENU. El Liceu Escolar va desaparèixer, definitivament, el 2 de novembre de 1937, quan l'atac aeri de l'aviació feixista sobre Lleida va destruir-la, alhora que hi morien nombrosos alumnes i una mestra que, en aquelles hores de la tarda, eren a classe.

Lleida va patir el primer atac aeri més important de la seva història el dia 2 de novembre de 1937, quan faltaven cinc minuts per a tres quarts de quatre de la tarda, quan Els Savoia Marchetti S. M. 79, de l'Aviazione Legionaria Italiana, van bombardejar el centre de la ciutat. En un atac sorpresa van llançar 12.600 quilos de bombes sobre la població indefensa que al seu pas van deixar un rastre de mort i destrucció que recorria la plaça de Catalunya, el carrer Blondel, el carrer Major, la plaça de la Sal, la Rambla de Ferran i que, després de girar a l'entrada del riu a la ciutat, va continuar pel Cap Pont, tot deixant rere seu una gran tragèdia humana, abans de retornar cap a la base aèria de Sòria. Dos edificis escolars van patir el bombardeig, el Colegio Ibérico de la Rambla Ferran i el Liceu Escolar de l'avinguda Blondel. Segons els historiadors Josep Maria Solé Sabaté i Joan Villarroya, en el seu llibre *España en llamas, la guerra civil desde el aire*, més de 60 alumnes del Liceu Escolar de 9 a 13 anys van quedar sepultats sota les runes de l'edifici enderrocat per les bombes feixistes. El periòdic comunista UHP (4-11-1937) citava el nom de la mes-

tra Dolors Padró Rauret i de 21 alumnes, entre 10 i 13 anys, morts a conseqüència del bombardeig.

BARCELONA

L'any 1922 el Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona inaugurava a la Barceloneta l'Escola del Mar. Els motius de creació d'aquesta escola foren exposats en un comunicat de la Comissió de Cultura:

“L'Ajuntament de Barcelona ja fa temps que s'ha plantejat un dels problemes de la nostra infància, tal vegada el més greu i que urgeix més solucionar d'hora. La gran majoria dels nois de Barcelona es troben en estat de pobresa orgànica tal, que fa que siguin predisposats a les malalties més greus; malalties moltes d'elles, que ja duen avui en estat latent, i que no esperen sinó factors propicis i determinants que les ajudin i les posin de manifest.”

La Comissió de Cultura havia posat en marxa la campanya “Banys de mar per als alumnes de les escoles de Barcelona”, per combatre totes les malalties infantils incloent-hi la tuberculosi. Un dels principals mentors d'aquest tipus d'escola a l'aire lliure era el metge Lluís Sayé. L'Ajuntament de Barcelona següent aquests consells higiènic i de salut ja havia creat el 1914 l'Escola del Bosc a Montjuïc, les institucions de cantines a diverses escoles, les colònies escolars i els banys de mar per els escolars municipals.

El director de l'Escola del Mar fou el mestre Pere Vergés i Farrés (Barcelona, 1896-1970). L'escola va ser edificada a la platja anomenada –aleshores– dels Pescadors, al final del carrer Almirall Aixada. Josep Goday va projectar un edifici tot de fusta, en una posició semblant als xamfrans de l'Eixample i sostingut sobre uns pilars que l'allunyaven de la humitat del sòl. En un opuscle de la Comissió de Cultura es conceptuava les característiques d'aquesta escola i quina era la seva finalitat: “*que L'Escola del Mar no és altra cosa una escola a ple aire emplaçada a la platja.*” La missió pedagògica consistia a fer el màxim nombre de classes a la vora del mar i, si era possible, els alumnes anirien només amb el vestit de bany.

L'Escola del Mar fou molt valorada pels pedagogs, tant del país com estrangers, i entre els visitants il·lustres hi ha Albert Einstein, que hi anà durant la seva estada a Barcelona el 1923.

“Memòria, Dignitat i Vida” de l'escultor lleidetà Agustí Ortega a prop del lloc que ocupava l'escola.

L'entrada a l'escola era a les vuit del matí, a les nou esmorzaven, a continuació es feia una classe a l'aire lliure, d'onze a dotze gimnàstica i natació (quan feia bon temps). Després de dinar descans a la platja i a la tarda jocs i estudi a les aules, berenar i a les cinc sortida de l'escola. Els alumnes disposaven d'una barca, *Nausica*, amb un vigilant que feia tasques de socorrista. Aquest centre escolar municipal va publicar la revista *Garbí*, que recollia fins i tot estudis de meteorologia subministrats per l'Observatori Fabra, i va editar llibres adreçats als seus alumnes, com ara, *L'Escola del Mar*, *El Llibre del Mar*, a *Les representacions de titelles a l'Escola del Mar*, *La vida social a l'Escola del Mar*, etc. L'Escola del Mar fou molt valorada pels pedagogs tant del país com de l'estranger que la visitaven sovint i entre els visitants més il·lustres figuren el matemàtic Albert Einstein, que hi anà durant la seva estada a Barcelona al febrer de 1923, i el president Francesc Macià a l'estiu de 1931.

L'Escola del Mar va ser bombardejada el 12 de gener de 1938, cosa que va significar la desaparició de l'emblemàtic edifici, si bé no hi hagueren víctimes ja que afortunadament l'escola s'havia traslladat per precaució al Roserar de Montjuïc. Les bombes feixistes van continuar fent estralls sobre diverses escoles barcelonines i el 30 de gener de 1938 l'aviació italiana va bombardejar la zona de la Catedral

i un projectil caigué sobre l'escola de nens refugiats de Sant Felip Neri amb el resultat de més quaranta morts, la majoria d'ells infants.

CONCLUSIÓ

Ni el Liceu Escolar de Lleida ni l'Escola del Mar de la Barceloneta no van tornar-se a edificar mai més en el seu emplaçament original. Victorina Vila i la seva filla Elvira Godàs van continuar la tasca pedagògica a Mèxic on van viure exiliades, mentre que Frederic Godàs i Vila (militant del POUM) fou detingut, condemnat a mort i commutada la pena per trenta anys de presó. Quan en va sortir va muntar l'escola Petit Món a Castelldefels. L'any 1948 l'Ajuntament franquista barceloní va instal·lar la nova Escola del Mar al carrer Gènova, 12, a la barriada del Guinardó.

---

¹Ferran Aisa és autor dels llibres: *Mestres, renovació i avantguarda pedagògica a Catalunya*, Edicions de 1984, Barcelona, 2008) i *El Liceu Escolar de Lleida*, Fonoll, Juneda, 2013.

“POR EL IMPERIO HACIA DIOS”

ADOCTRINAMENT I REPRESSIÓ EN L'EDUCACIÓ NACIONAL-CATÒLICA

Per Alfred Ramos, moviment cooperatiu d'escola popular, País Valencià.

EL SISTEMA EDUCATIU FRANQUISTA

L'1 d'abril de 1939 no sols acaba la Guerra Civil sinó que comença la instauració d'un nou règim polític, el *Nuevo Estado*, amb totes les característiques del totalitarisme polític: la preeminència de l'Estat, l'antiparlamentarisme, la configuració d'un partit únic, l'exaltació del *Caudillo* amb la concentració de tots els poders, el control dels mitjans de comunicació i l'Església catòlica com a guardiana de la religió, l'educació i la moral de tots els ciutadans.

L'administració franquista fixa com a principal objectiu de l'educació la destrucció del model educatiu de la II República, el rebuig de l'ideari de la Institució Lliure d'Ensenyament, la supressió del laïcisme, la prohibició de la coeducació, l'exclusió del bilingüisme en favor del castellà —a partir d'ara l'únic idioma oficial del sistema—, la censura dels llibres de text i, finalment, la depuració dels docents.

La ideologia d'aquesta escola respondrà als interessos de la dreta vencedora i hi tindrà una participació determinant l'Església, que tractarà de recuperar el paper predominant que tenia abans de 1931. Religió i política es vincularan estretament i, pel que respecta a l'educació, el pes decisorí l'exercirà l'Església, fins al punt que passarà a la història sota la denominació de nacional-catolicisme, amb l'obligatorietat de la religió en totes les escoles —públiques i privades— i el dret de l'Església a la inspecció de l'ensenyament en tots els centres docents.

L'altre pilar d'aquest binomi religió-política es bastirà sobre la ideologia nacionalista del partit vencedor, la Falange. Així, en l'Ordre Ministerial de gener de 1939, en l'ensenyament primari els continguts d'instrucció estaran basats en “*los principios religiosos, morales y patrióticos que impulsan el glorioso Movimiento Nacional, que han de tener en la escuela primaria su más fiel expresión y desarrollo*”. Els mestres necessitaran una certificació de la Secretaria General del Movimiento, on conste “*la firme adhesión a los principios del Estado*”. La responsabilitat de l'educació física i la preparació política de l'educand s'assignarà, en 1940, al *Frente de Juventudes*, organisme depenent de la Falange. En 1942 es crea el Servicio Español del *Magisterio* (SEM), sindicat falangista que obligava tots els docents a afiliar-s'hi, des dels mestres de primària fins al professorat de les Escoles Normals.

Falangistes i catòlics gaudiran del monopoli exclusiu de l'educació durant la llarga nit del franquisme. A propòsit d'això, Carme Miquel, recordarà: “L'escola tenia com a funció bàsica adoctrinar en el sentit més ortodox de la paraula. Estudiàvem religió i política, i realitzàvem moltes commemoracions polítiques (*Día del Caudillo, Día de José Antonio, Día de la Raza, Día del estudiante caído del...*) i religioses (resàvem quatre vegades al dia, anàvem a missa en determinades dates i si els diumenges anàvem a l'església on pertanyia l'escola ens donaven *vales*). L'ensenyament, a través d'unes “*enciclopèdies*”, era memorístic, sexista i acientífic. I sempre hi havia l'aplicació religiosomoral a totes les coses que estudiàvem.

La llei de juliol de 1945 sobre l'ensenyament primari defineix l'escola com una *"comunidad activa de maestros y escolares, instituida por la familia, la Iglesia y el estado como órganos de la educación primaria para la formación cristiana, patriótica e intelectual de la niñez española"*. En les finalitats de l'educació se separen clarament les dels xiquets de les xiquetes, pel que fa a les quals es legisla:

"La educación primaria femenina preparará especialmente para la vida del hogar, artesanía e industria domésticas".

Una escola d'esquena als interessos i les veus de l'alumnat, lluny d'una organització democràtica i de respecte a la dignitat de l'infant que es basava, en la majoria dels casos, en l'autoritarisme i una disciplina rígida i robusta, on la por i els càstigs físics eren una pràctica quotidiana, com recorda Jaume Martínez Bonafé:

"La meua experiència en l'escola franquista va estar presidida per la por. Els càstigs físics eren una pràctica quotidiana; el mestre ens pegava amb una vara o amb un cinturó. Mai esborraré de la meua memòria la imatge del mestre agafant el cap d'un xiquet i colpejant-lo contra la pissarra, sols perquè s'havia equivocat en una divisió. Aquell mestre era un ex militar que ocupava una vacant deixada pels mestres republicans expulsats, deportats o afusellats pel feixisme. Gràcies a ell, els meus primers herois van ser Isabel la Catòlica, José Antonio, el Cid Campeador i el general Moscardó.

LA DEPURACIÓ DELS MESTRES

L'estament educatiu havia estat mirat amb sospita pels partits de dreta i per l'Església durant els temps de la República i era per tant considerat còmplice de la implantació dels valors republicans en l'educació com ara el laïcisme, la coeducació, la llibertat de càtedra o els mètodes pedagògics renovadors i moderns (*"ideologías disolventes"*, *"falsas doctrinas"*, en diran), els quals eren considerats com l'antítesi dels valors tradicionals que definien l'Espanya Nacional dels vencedors. Un dels primers objectius del franquisme serà la depuració dels docents i per descomptat de les biblioteques escolars i dels llibres de text: *"Libros que respondan a los principios de la religión y la moral cristiana y exalten el patriotismo"*.

Sobre la depuració dels mestres, el Decret de 8 de novembre de 1936 assenyalava: *"La atención que merecen los problemas de la enseñanza, tan vitales para el progreso de los pueblos, quedaría esterilizada si previamente no se efectuase una labor depuradora en el personal que tiene a su cargo una misión tan importante como la pedagógica"*. El 10 de juliol de 1939 es constitueix la primera Comissió Depuradora de la província de València, que té com a missió formular propostes de suspensió o separació

del personal de Magisteri. Una de les conseqüències més dures d'aquesta acció va ser la separació definitiva del servei d'aquells mestres que hagueren militat *"en los partidos del Frente Popular o sociedades secretas, muy especialmente con posterioridad a la Revolución de Octubre y de un modo general los que, perteneciendo o no a estas agrupaciones, hayan simpatizado con ellas y orientado sus enseñanzas o actuación profesional en el mismo sentido disolvente que las informa"*.

La depuració del Magisteri va ser brutal i "no sols va servir per a castigar conductes considerades inadequades i incompatibles amb la docència en l'Espanya Nacional, sinó també, i molt especialment, per a ajustar el perfil ideològic del professor en la nova escola que es pretenia implantar", assenyalava l'investigador Francisco Morente. Les dades que ofereix sobre els mestres en el seu treball de recerca són impactants. Dels més de 60.000 expedients de depuració entre 1936 i 1943, n'ha censat 20.000 relatius a 14 províncies. Sobre el total, uns 6.000 mestres (el 10%) van ser expulsats de l'ensenyament; altres tants, traslladats forçosament de l'ensenyament; 3.000 sancionats temporalment de sou i feina i més de mil van rebre altres sancions del tipus d'inhabilitació per a càrrecs públics. En la província de València, Carme Agulló i Juan Manuel Fernández ens parlen en la seua recerca de dues "comissions depuradores", amb uns percentatges de sancions d'entre un 20% i un 32%.

Escola franquista amb símbols polítics i religiosos.

La depuració del Magisteri no és una repressió provisional, temporal i improvisada conseqüència de la Guerra Civil, sinó una acció ben planificada, punitiva i definitiva. Carmen Agulló i J. Manuel Fernández, en un llibre crucial sobre la depuració del Magisteri Valencià, *Maestros valencianos bajo el franquismo*, analitzen quasi 2.400 expedients de mestres valencians i deixen testimoniat que:

“La depuración de los maestros es un mecanismo represivo más y, como tal, planificado desde el poder y utilizado como instrumento político con un doble carácter: punitivo y preventivo, es decir, concebido no tanto para delimitar y castigar las responsabilidades contraídas durante la guerra civil, que también, cuanto para poner diques mediante la coerción a la labor del magisterio primario hacia el que manifiesta, ya desde antes del levantamiento militar, una clara hostilidad y desconfianza”.

El procés de depuració dels funcionaris de l'ensenyament no finalitzaria fins a la publicació del decret d'indult i extinció de responsabilitats polítiques del 10 de novembre de 1966. S'allargà fins a 27 anys després de finalitzada la Guerra i, en aquest llarg període, es va liquidar tota la generació de mestres formats en el període republicà i la seua tasca pedagògica. Però encara hi havia molts mestres a l'exili. La mestra Genoveva Pons vinguda des de

l'exili de Colòmbia va escriure: *“En febrero de 1979, a los cuarenta años de haber sido despojada de mi escuela, fui reincorporada y regresé a España para trabajar en mi profesión”.* Havien passat quaranta anys!

Pel que fa als mestres valencians vinculats amb activitats de la pedagogia Freinet la depuració deixa un rastre de injustícia, crueltat, por i, en darrer terme, una boira llarga d'espès silenci i oblit. Dels vuitanta mestres valencians adscrits a l'àmbit de la pedagogia Freinet quaranta-cinc seran sancionats (57%), és a dir, més de la meitat. Entre aquests mestres sancionats vint-i-vuit (35'5%), seran expulsats del Magisteri i altres disset (21'5%), patiran algun tipus de sanció (suspensió de sou i feina, trasllats fora de la província, inhabilitats per a càrrecs directius...). Una desfeta terrible.

LA PERSECUCIÓN DE LA LENGUA

La prohibició de la llengua pròpia dels valencians, en qualsevol de les seues manifestacions polítiques, socials i culturals, és rotunda i clara: l'ús del valencià ha d'eliminar-se a tot arreu, sols es permetrà en l'àmbit domèstic i aquest, encara, amb restriccions. El *Caudillo*, Francisco Franco, ja havia dictaminat, en 1938, un any abans de l'ocupació total del territori republicà:

“España se organiza en un amplio concepto totalitario, por medio de instituciones nacionales que aseguren su totalidad, su unidad y continuidad. El carácter de cada región será respetado, pero sin perjuicio para la unidad nacional, que la queremos absoluta, con una sola lengua, el castellano, y una sola personalidad, la española”.

El nacionalisme del nou règim sols admet una llengua oficial, la castellana, considerada com a llengua de l'Imperi.

“Una patria, una lengua, una espada”, s'afanyen a dictar els nous ideòlegs.

Les mesures legals i normes jurídiques que va teixint el nou Estat com –decrets, normes, disposicions...– s'afanyen a prohibir tota oficialitat. Les primeres apareixen en plena Guerra Civil com ara l'Ordre Ministerial de maig de 1938, que obliga a inscriure els noms només en castellà o l'Ordre Ministerial de 21 de maig del mateix any que en el seu article 1 declara *“Queda terminantemente prohibido el uso de otro idioma que no sea el castellano en los títulos, razones sociales, Estatutos o reglamentos, y en las convocatorias y celebraciones de asambleas o Juntas”.* Ja acabada la guerra, el 18 d'abril de 1939 es publicarà. *“Declarado único idioma oficial el castellano, es natural, dando con ello sentido de unidad, que todo rótulo, letrado, cartel, etc., que esté expuesto al público sea redactado en el idioma oficial”.* El 15 de maig de 1940, per si quedaven dubtes, es decreta la imposició del castellà com a única llengua oficial. En les zones on hi ha una

1957-Aplec de Lo Rat Penat a Xàtiva.

altra llengua s'obligarà a traduir al castellà fins els noms personals que ja existien abans de la Guerra Civil.

La Llei d'Educació Primària del ministre José Ibáñez Martín, aprovada el 17 de juliol de 1945, afirmava respecte a la llengua: *"La lengua española, vínculo fundamental de la comunidad histórica, será obligatoria y objeto de cultivo especial, como imprescindible instrumento de expresión y de formación humana, en toda la educación primaria nacional"*. Quan Manuel Lora Tamayo promulgue, el 1967, el text refós de la Llei d'Ensenyament Primari no modificarà ni un punt ni una coma la Llei de 1945 de Ibáñez Martín. Tot havia d'estar ben nugat i controlat.

Caldrà esperar l'últim tram del franquisme, amb l'aprovació de la Llei General d'Educació del ministre valencià Villar Palasí, perquè es reconeguen l'ensenyament de les llengües vernacles, tot i que aquest reconeixement estarà ple de llacunes i de paranys.

Malgrat les persecucions de la nostra llengua alguns hòmens i dones valencians trobaran les escle-

El procés de depuració s'allargà fins a 27 anys després de finalitzada la guerra i va liquidar tota la generació de mestres formada en el període republicà i la seva tasca pedagògica.

Un dels primers objectius del franquisme serà la depuració dels docents, la desaparició de les biblioteques escolars i la destrucció dels llibres de text.

txes necessàries i els mecanismes oportuns perquè a poc a poc, entre les prohibicions, la negació, la censura, la folklorització... es vagen creant les accions encaminades a una lenta i tímida recuperació de la llengua, com també al redreçament de la cultura.

Per a saber-ne més:

AGULLÓ, Mª C. i FERNÁNDEZ, J. M. (1990) Maestros valencianos bajo el franquismo, València, Institució Alfons el Magnànim.

MORENTE, F. (1997) La Depuración del Magisterio Nacional (1936-1943), Valladolid, Ámbito Ediciones.

RAMOS, ALFRED (2015): Mestres de la impremta. El moviment Freinet valencià (1931-1939), Universitat Jaume I, Castelló de la Plana.

QUAN L'ESCOLA MOLESTA AL PODER

Per Manel Àlamo Garcia, membre del Secretariat Nacional de l'STEPV.

A principis del passat mes de setembre una directora d'un centre educatiu valencià va rebre un paquet de l'associació ultradretana 'Hazte Oír'. En destapar-lo va trobar una sèrie de pamflets amb lemes com 'deixeu els xiquets en pau' o 'protegiu els xiquets' i un llibre 'contra l'adoctrinament de gènere'. De seguida ho van posar en coneixement de l'STEPV i es va constatar que es tractava d'una campanya que el col·lectiu ultraconservador havia posat en marxa en tot l'Estat espanyol. No és la primera vegada que 'Hazte Oír' salta a l'actualitat amb campanyes contra la diversitat afectivosexual, però en aquesta ocasió l'objectiu ha sigut l'escola. En concret, carregar contra les activitats de conscienciació que es fan als centres per eliminar la LGTBIfòbia, tan present en la societat. Aquesta campanya, que podria passar per ser una mera anècdota, és, en realitat, un atac més dels que, periòdicament, determinats sectors llancen contra l'escola pública.

EL PROFESSORAT EN LA DIANA

Els sectors més conservadors del País Valencià mai han dissimulat el rebuig que els provoca l'escola pública com a eina de transformació social. Com a

exemple il·lustratiu, el qualificatiu que l'exalcalde de Xàtiva i expresident de la Diputació de València, el popular Alfonso Rus, va dedicar al professorat de València. Rus els va titllar de "gilipolles" per usar paraules com "gairebé" o "aleshores". Aquestes manifestacions van motivar que Rus acabara davant de la Justícia, tot i que, al remat, va resultar absolt. Era l'any 2009. Des d'aleshores, tristament, els atacs contra el professorat valencià s'han repetit massa sovint.

En la passada legislatura el PP valencià va obrir una pàgina web per arreplegar denúncies anònimes de pares, mares i alumnes en contra de docents que aprofitaren les classes per adoctrinar. Aquest web es va posar en marxa el mateix dia que el ministeri d'Educació (també en mans del PP) havia assenyalat 60 centres catalans per la mateixa causa. La campanya va ser rebutjada d'immediat tant per l'administració educativa, com per associacions de mares i pares i pels sindicats. L'STEPV, en concret, va demanar la retirada immediata de la campanya "més pròpia de règims autoritaris que d'una societat moderna, avançada i democràtica", alhora que va reconèixer la tasca de tot el professorat valencià.

L'any 2013, Noves Generacions del PP de Castelló havia posat en marxa una campanya semblant, "Que no te lien", per rebre denúncies anònimes d'adoctrinament a través d'una adreça electrònica. L'STEPV ho va denunciar a la fiscalia de menors, per considerar que la campanya perseguia "desprestigiar el professorat, atacar la llibertat de càtedra i d'expressió, controlar el sistema educatiu públic i desprestigiar l'educació pública." Es dona la circumstància que, en aquesta ocasió, el PP no estava en l'oposició, sinó que dirigia el govern valencià i, en conseqüència, la política educativa.

L'ESCOLA CANTA

La regidoria d'Educació de Castelló (la Plana Alta, País Valencià) va posar en marxa un projecte educatiu 'L'escola canta'. La iniciativa, en la qual el curs passat van participar 2000 xiquetes i xiquets d'una trentena de centres castelloners, fomenta l'estima per la música, les nostres tradicions i l'ús del valencià. Doncs bé, aquesta reeixida experiència educativa també va rebre les crítiques del PP i dels sectors mediàtics més conservadors, en considerar-la una nova mostra d'adoctrinament a les aules valencianes. El Partit Popular en va demanar la retirada immediata pel contingut de les lletres d'algunes de les cançons.

Aquestes campanyes contra el professorat, en alguna ocasió, han tingut conseqüències greus. L'any 2013 el CEIP Orba d'Alfàfar (l'Horta Sud, País Valencià) va patir una acció vandàlica després que els mitjans de comunicació es feren ressò de la crítica d'un grup de pares per la projecció d'un vídeo de dibuixos animats amb "missatges catalanistes". Els assaltants van trencar diverses portes d'accés i alguns despatxos.

CONTRA EL VALENCIÀ

El president del Partit Popular, Pablo Casado, en l'inici d'aquest curs, va carregar contra el model lingüístic educatiu valencià i va apel·lar a la llibertat de les famílies per triar la llengua vehicular a l'escola. Casado, a més, va aprofitar una enquesta d'usos lingüístics (que ja es feia en l'època del PP) per assegurar que al País Valencià (com a Catalunya) es vigilava l'alumnat "al pati i al menjador" per veure quina llengua parlaven.

'La llibertat de les famílies per elegir l'educació de les filles i fills' és el mantra que invoquen partits i sectors conservadors per emmascarar l'odi visceral cap al valencià amb el rerefons del rèdit electoral. Partit Popular, Ciudadanos i associacions de persones castellanoparlants pressionen de valent per minimitzar la presència de la nostra llengua a l'escola. Fet que s'ha pogut constatar durant la tramitació, primer, del Decret de Plurilingüisme de Marçà i de la posterior Llei de Plurilingüisme. L'STEPV s'ha posicionat al costat de la Conselleria davant dels entre-

bancs que han posat aquests sectors per l'aprovació del model plurilingüe. Ara bé, al mateix temps ha defensat un model lingüístic en el qual el valencià siga l'eix vertebrador. D'una altra manera, no es pot garantir que l'alumnat domine les dues llengües oficials en acabar l'escolarització obligatòria.

ELS ANYS DE DESFETA DEL PP

Però si parlem d'atacs contra l'educació pública no podem oblidar la nefasta gestió que va dur endavant el PP durant els 20 anys que va estar al front del govern valencià. Dues dècades de governs corruptes que, a més, segons els diferents estudis que va elaborar l'STEPV, van afavorir l'escola privada-concertada, a costa de la pública. Situació que es va agreujar a partir de les terribles retallades de principis de la dècada que estem a punt de finalitzar. Augment de ràtios, increment de l'horari de les i dels docents, pèrdua del poder adquisitiu... Retallades (algunes de les quals encara no s'han revertit) que van empitjorar les condicions laborals del professorat valencià i van devaluar el sistema educatiu públic valencià. I van provocar reaccions en contra, com les protestes que van protagonitzar l'any 2012 l'alumnat de l'IES Lluís Vives de València, en la coneguda com a Primavera Valenciana, que van ser reprimides durament per les forces de seguretat d'Estat. Una època en què, a més, segons els informes de la Guàrdia Civil, el PP utilitzava CIEGSA, l'empresa que havia creat per a la construcció d'infraestructures educatives per a finançar el partit. Quants milers de milions se'n van desviar? Tristament, és ben probable que mai arribem a saber-ho.

Són exemples d'atacs contra una escola pública, plurilingüe, intercultural, inclusiva, igualitària, democràtica, participativa i arrelada al medi, que pot ser una eina fonamental per combatre el model neoliberal de societat.

En definitiva, són exemples d'atacs contra una determinada manera d'entendre l'escola. Una escola pública, plurilingüe, intercultural, inclusiva, igualitària, democràtica, participativa i arrelada al medi que pot esdevenir una eina fonamental per combatre el model neoliberal que s'està imposant en la societat. Un model econòmic que ens deshumanitza i ens converteix en meres peces d'una maquinària global destinada a crear una societat més desigual i injusta.

REPRESSIÓ I LLUITA A LES ILLES BALEARS

Per M. Antònia Font

“Sapiguen que els mestres no tenim por i no ens deixarem trepitjar i que continuarem fent feina per a l'escola que somiam i que ens mereixem”. Elisabet Abeyà (2012).

FACEM MEMÒRIA. ANTECEDENTS DE LA REPRESSIÓ

La veritat és que hi ha moltes persones que s'han interessat per la repressió als mestres, que l'han investigat i han publicat la seva feina de forma clara i ben documentada. La nostra universitat també li ha dedicat molta atenció des de la càtedra de Teoria i Història de l'Educació.

Sempre he pensat que el col·lectiu de docents és al punt de mira de la dreta ideològica i que és un col·lectiu mal de tombar, sobretot si es manté unit, ja que són persones formades en els diversos camps del coneixement de les ciències, les lletres, les humanitats, la tecnologia, l'art i la cultura i, a més a més, tenen l'autoritat natural que els repressors no han tengut mai.

Josep Massot i Muntaner, historiador i un dels principals investigadors de la guerra civil a les illes, al seu llibre *Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears* ens explica que: “Un altre sector important de represaliats era el dels professors i mestres d'escola, objecte especial de denúncies, d'empresonaments i de depuracions (...) La nòmina de morts d'aquest sector comença amb l'inspector d'ensenyament primari Fernando Leal López assassinat a la carretera de Sóller l'agost de 1936¹. Altres moriren de malaltia dins la presó o després de sortir-ne com a conseqüència del seu empresonament. La repressió no s'adreçà només contra institucions i revistes, sinó que es fixà de seguida en persones concretes. A part dels intel·lectuals esquerrans es preocupà per les persones catalanistes o simpatitzants amb el catalanisme cultural tant els subscriptors de “La Nostra Terra” Com els signants d'un manifest de solidaritat amb els intel·lectuals del Principat que havia estat redactat l'estiu de 1936. A Capitanía general hi havia la llista d'aquestes 151 persones representants de la cultura de Mallorca. El Manifest dels Catalans es

convertí en una autèntica obsessió per als feixistes (...) El fantasma del manifest, que no desaparegué amb el final de la guerra, anà acompanyat d'una campanya virulenta contra la Generalitat de Catalunya i contra els catalans (...) L'odi envers els catalans i la intenció clara de descatalanitzar Mallorca (...) eren ben evidents.”²

Com consta al llibre del pedagog i professor de la UIB, Jaume Oliver Jaume, *Escola i societat (l'ensenyament a les Illes en el segle XX) “El balanç de la depuració a Mallorca fou de 156 mestres nacionals separats definitivament i de 99 de castigats amb penes més o menys greus i un total de 155 mestres van ser penalitzats”*.³

A l'article de Jaume Serra i Barceló “*Els tribunals depuradors del magisteri nacional a les Illes Balears*”⁴ ens recorda que quan esclatà la guerra civil eren vacances escolars. Les escoles estaven tancades. Hi havia mestres mallorquins, menorquins o de les Pitiüses fora de les illes i mestres de la península que eren a les illes de vacances. Alguns mestres s'havien embarcat cap a Barcelona on s'hi celebrava l'Olimpíada Popular.

Les comissions de depuració presidides pel capellà mallorquí, catedràtic de llatí i director de l'Institut Ramon Llull, Bartomeu Bosch, a qui arribaven els informes dels mestres de les altres illes, feien les acusacions, tal com ens ho explica en Jaume Serra, en base a

1. Haver estat afiliats a partits republicans o a sindicats, especialment FETE.
2. Haver mantingut postures properes al catalanisme.
3. Haver tengut una conducta religiosa poc intensa o dubitativa.
4. Haver mantingut una conducta moral contrària al catolicisme.
5. Haver desenvolupat un ensenyament qualificat de “dissolvent”.

1r dia vaga indefinida concentració al Consolat 16 set 2013.

L'historiador Santiago Miró és un referent en l'estudi del tema que ens ocupa *Maestros depurados en Baleares durante la guerra civil*⁵ i ens diu que els mestres no sabien mai de què se'ls acusava. Com que era un acte administratiu no tenien assistència jurídica. Les conseqüències foren diverses. Alguns van ser traslladats a un destí diferent dins la mateixa illa o a un nou destí a la península. Altres jubilats de forma anticipada o suspesos de sou i de feina i uns 23 mestres foren assassinats.

Francesc Tur a la seva publicació *La depuració nacional dels mestres a les Balears* ens explica que "Des de finals del segle XIX i durant el primer terç del segle XX, es va produir a Mallorca un enfrontament entre dos sectors pel control de l'educació. D'una banda, els projectes innovadors que començant per la *Institución Mallorquina de Enseñanza* i acabant pel moviment de l'Escola Nova i, de l'altra, l'omnipotent Església, que havia estat absolutament hegemònica a l'escola fins aleshores (...) La concepció laica i igualitària de l'educació, tant des del punt de vista social com de gènere, xocava frontalment amb el model tradicional educatiu que discriminava per classe social i per gènere (...) Els avenços que va aconseguir la dona durant la Segona República tingueren el seu reflex en les aules. Aparegué, encara que no de manera generalitzada, la coeducació en alguns centres i l'escolarització de les nines va esdevenir tan prioritària, per primera

vegada, com la dels nins (...) La conquesta del sufragi femení i la major participació de la dona en la política també en l'arxipèlag –com ara Aurora Picornell, dirigent del PCE, o Maria Mayol, primera mallorquina candidata a unes eleccions legislatives en una candidatura republicana el 1933– posava en qüestió el model tradicional femení que defensava l'Església (...) Els sectors confessionals dugueren a terme una veritable revenja durant la Guerra Civil en contra d'aquest nou model de dona (...) A l'illa, el procés de depuració de mestres va ser molt llarg, s'inicià abans que el de la resta de l'estat i conclougué molt tard, el 1943.⁶

LA VOLUNTAT REPRESSORA CONTINUA A L'ACTUALITAT. LA RESISTÈNCIA I LA LLUITA, TAMBÉ.

"Quan nosaltres perdem la por ells perden el poder" Mireia Boya.

Ja fa estona que passen coses grosses a l'Estat espanyol. Fa estona que veiem que el model de la transició o sigui la restauració borbònica, cruix, es desfà, és a punt de passar per ull. Les vergonyes de l'estat són ben visibles. L'extrema dreta plana pels carrers i ja la tenim als Parlaments i al Congrés. La monarquia evidencia la seva corrupció. L'alta ju-

Fa estona que veiem com el model de la transició cruix, es desfà, és a punt de passar per ull i que les vergonyes de l'Estat són ben visibles.

dicatura instrueix judicis injusts i plens d'irregularitats. Es tramiten ordres d'extradició, de cerca i captura, que no tenen ni cap ni peus. Tenim preses i presos polítics tancats a les presons, condemnats injustament, polítics exiliats, manifestants detinguts i empresonats, cantants de rap perseguits i exiliats... I uns mitjans de comunicació que, llevat de saludables excepcions, contribueixen a desinformar la població de tot l'estat. El Procés Català posa en evidència la precarietat democràtica de l'Estat espanyol i la pervivència del franquisme a l'interior de les institucions actuals.

Durant la transició, o la restauració borbònica de 1978, els mestres actius –i les mestres actives– en aquell moment posaren uns fonaments molt sòlids al sistema educatiu de tot el territori de parla catalana. Aquesta és una de les causes que expliquen que el sistema educatiu de Catalunya, amb el model d'immersió lingüística, aguantí els atacs que ha sofert sovint o que el sistema educatiu illenc també aguantés les envestides contra la llengua, la cultura i l'educació durant la legislatura Bauzá (2011-2015).

Mirem ara 10 anys enrere

Durant curs 2010-2011, el darrer any de la 2a legislatura anomenada "de Progrés", a les Illes Balears ja es començava a fer campanya electoral. El PP, que no es resistia a no poder governar, va començar a fer una campanya molt agressiva en contra de la llengua i la cultura catalanes. El seu candidat no s'aturava de dir: "*Suprimiré la Ley de normalitzación lingüística, derogaré el decreto de mínimos, los libros de texto seran en castellano...*" podeu veure el vídeo resum de "Docents en Lluita" a Internet on podreu comprovar les paraules del qui seria futur president del Govern de les Illes Balears durant el 2011-2015 i la resistència i la defensa de la llengua catalana i l'educació durant el que nosaltres anomenam la legislatura dels llaços i les camisetes verdes: <https://www.youtube.com/watch?v=bYaxTUd5hi0&t=21s>

Ens prepararem ferm. Constituïrem l'Assemblea de mestres i professors en català. Al mateix temps, d'un grup d'alumnes, el professor dels quals era en Miquel Albero, sorgí la idea de posar-se un llaç quadribarrat com a símbol de la defensa de la llen-

gua catalana. Es constituí la Plataforma Crida i es començaren a fer assemblees a centres amb tota la comunitat educativa, es feren tancades a centres en senyal de protesta i sorgí la idea dels embuts i les camisetes verdes. Hi va haver la primera vaga de fam com a senyal de protesta per les polítiques repressives en contra de la llengua. La va fer en Jaume Bonet, mestre i un dels qui feren possible una de les primeres escoles públiques en català de Palma. La vaga de fam la va continuar Tomeu Amengual i, més tard, cap al final de la legislatura també en va fer una de més de 30 dies el professor de català de secundària Jaume Sastre.

El president Bauzá prohibí els llaços quadribarrats, promulgà una Llei de Símbols que pretenia sancionar els directors dels centres que exhibissin llaços a les façanes dels centres amb fins a 5000 euros de multa, va intentar prohibir que el professorat es posàs la camiseteta verda, va imposar l'ensenyament trilingüe que pretenia implantar, d'un dia per l'altre, a 1r, 3r i 5è de primària i a 1r d'ESO a cop de Decret llei... Va obrir un expedient a tres directors de Menorca perquè el claustre, que és sobirà en temes pedagògics, va votar en contra de la implantació del Tractament integrat de Llengües (TIL) al seu centre. De forma immediata i sense esperar la incoació de l'expedient sancionador els va suspendre de sou i de funcions durant tres mesos! La comunitat educativa -professorat, alumnes i pares i mares-, es posaren dempeus per aturar aquesta voluntat repressora descontrolada i sense límits del president Bauzá que més tard li costa perdre les eleccions. També es va sancionar el director de l'IES Marratxí, Jaume March, qui, amb la llei a la mà, els planta cara més d'una vegada.

La primera vaga de fam com a senyal de protesta per les polítiques repressives en contra de la llengua la va fer en Jaume Bonet, un dels mestres que feu possible una de les primeres escoles públiques en català a Palma.

Es crearen els Enllaçats per la Llengua a totes les illes, es dugueren els llaços a Catalunya i al País Valencià. Es creà una plataforma entre entitats de tots els Països Catalans el 2012 i encara es manté viva. Anàrem al Parlament europeu a denunciar la vulneració de drets de la comunitat lingüística catalana pels atacs del president Bauzá i del ministre Wert, recordareu el seu "*Hay que españolizar a los alumnos catalanes*".

Més tard es va convocar l'Assemblea de Docents i tots units en els mateixos objectius -pares, mares, associacions de directors, d'inspectors d'educació, sindicats, plataforma Crida, partits polítics- convocarem una manifestació que, si exceptuam la del NO a la GUERRA, va ser una de les més multitudinàries que s'han fet mai a cada una de les illes. Allò va suposar un toc d'atenció al govern Bauzá que no ho va voler tenir en compte. Mentrestant l'STEI Intersindical -que en cap moment va deixar de presentar recursos davant els tribunals i en va guanyar bastants en forma de suspensió cautelar, nul·litat del decret i d'ordres-finalment va aconseguir, amb altres entitats que també presentaren recurs, tombar el TIL als tribunals el setembre de 2014.

Tot acte de repressió per part del govern Bauzá va tenir resposta per part de la comunitat educativa que va aprendre a organitzar-se, a crear noves plataformes d'actuació, obertes, amb capacitat d'actuació que cercaven el consens per treballar des de la necessària unitat d'acció i aconseguir defensar el sistema educatiu, la democràcia interna als centres i la presència de la llengua catalana dins i fora de les aules. També s'aconseguí una cosa molt important i és el suport de la societat illenca que, malgrat la vaga indefinida que durà tres setmanes, sempre va estar al costat dels docents i de la resta de la comunitat educativa.

2015-2019 Durant aquests 4 anys que fórem governats un nou govern suposadament "progressista" el sistema educatiu va recuperar una part dels mestres que havia perdut durant la legislatura anterior, el pressupost per educació va tornar a pujar un poc, encara està per davall la mitjana estatal i molt per davall de la mitjana europea. Es va recuperar el diàleg i la voluntat d'entesa amb el sector educatiu per part del govern PSIB-PSOE MÉS per Mallorca i MÉS per Menorca i Podem. Però pel que fa al català pràcticament no va avançar gens i ni tan sols es va poder aconseguir, dins aquests passats 4 anys, incorporar l'acreditació de la capacitat en català al personal sanitari.

Durant aquesta legislatura hem vist entrar l'extrema dreta al nostre Parlament. Vox va aconseguir tres diputats i va iniciar tot d'una la seva campanya contra la llengua i la cultura catalanes, també contra el sistema educatiu, allà on per a ells el català hi té més presència. A més a més, VOX hereva del franquisme com és -ara a cara descoberta -, continua veient els mestres i professors com els seus grans enemics. Els docents són els que poden obrir els ulls a la jove ciutadania que s'està formant, els qui li poden fer prendre consciència dels canvis que la societat i el planeta necessita, els qui li poden ensenyar com fer-ho, de forma col·lectiva, consensuada, amb un alt sentit de compromís social.

Per començar acusa els mestres de fer adoctrinament. Segons en Jaume Carbonell, pedagog i perio-

Assemblea docents.

Vaga de fam Jaume Sastre.

dista i que durant molts d'anys va dirigir la revista *Cuadernos de Pedagogía* al seu llibre *L'Educació és política*⁷, que vaig tenir el gust i l'honor de presentar a Palma, explica que perquè hi hagi ADOCTRINAMENT hi ha d'haver tres factors que actuin de forma coordinada:

El primer la imposició d'idees, de veritats absolutes, dogmatismes, dogmes de fe, de pensament únic, de doctrina cristiana, de fanatismes o fonamentalismes. La santíssima trinitat, la virginitat de Maria, mare de Déu, les hissades de bandera, el Cara al Sol, l'ideari integrista de l'església... els principis del *Movimiento nacional* i del nacionalcatolicisme. El segon factor és la intenció que les persones adoctrinades actuin d'una determinada manera. I el tercer factor és la planificació de la cadena doctrinària... que un gran nombre de docents es compromet a difondre la veritat absoluta, tenir-los coaccionats a fer-ho. S'ha trobat el consens en aquest tipus de definició i també hi ha consens per rebutjar qualsevol tipus d'adoctrinament a l'escola.

La darrera que ens ha fet VOX és demanar visitar les escoles en horari lectiu. Altre cop la comunitat educativa s'ha alçat per impedir que un grup d'extrema dreta entri a les escoles a fiscalitzar res. Sembla que com a diputats al Parlament tenen dret a visitar els centres públics que depenen de les institucions il·lenques. La conselleria d'educació en principi els atorgà el permís per visitar els centres però sempre fora de l'horari lectiu. Finalment, i després

del rebombori i manifestacions en contra d'aquestes visites per part de sindicats representants dels docents, federació de pares i mares d'alumnes de les Illes Balears, inspectors jubilats i altres grups parlamentaris... VOX desistí d'anar-hi i amenaçà en posar un recurs davant els tribunals perquè ells puguin anar als centres i puguin entrar a les aules a no sabem què. La comunitat educativa no vol permetre que VOX interrompi l'activitat lectiva i ni tan sols vol que hi posi un peu. Considera que els diputats de VOX no hi tenen cap feina.

Mentre hi va haver la mal anomenada transició democràtica els afins al règim s'asseguraven de no perdre posicions i maquillaren aquest moment històric. Mentrestant els i les mestres no perderen el temps i construïren un sistema educatiu amb uns fonaments sòlids de cohesió, coherència, aplicació dels principis pedagògics més innovadors, actua- ren de forma democràtica i inclusiva, amb il·lusió, participació de pares, mares i mestres i aixecaren un sistema educatiu que ha garantit el dret a l'educació i ha consolidat la cohesió social.

Actualment amb les allaus migratòries, els intents de privatització o d'externalització dels serveis dels centres públics, les lleis i normatives segregadores o que retallen competències als consells escolars de centres, devaluen la figura del docent o l'aboquen a un excessiva burocratització, omplir papers i més papers... tenim feina a no fer escoles guetos, a reforçar la democràcia interna als centres, a defensar

Assemblea de Docents 2013.

l'escola pública, laica, catalana, inclusiva, creativa i innovadora i a mantenir un sistema d'organització i de gestió pública. Tenim feina a no perdre la il·lusió, la creativitat, la mirada atenta, l'escolta oïda, l'afecte i l'estima per la nostra feina i els nostres infants i joves..., tenim moltes coses a salvaguardar, a promoure, a mantenir, a fer i a SER.

Vull acabar aquest article amb les paraules que la representant de l'Assemblea de Mestres i professors en català de les Illes Balears va dir quan l'OCB ens va atorgar el Premi Emili Darder:

"Ser mestre és un honor, i per això cap llei ni cap decret llei, impedirà que mestres i professors continuem el nostre compromís, orgullosos de la nostra llengua i cultura nacionals, per una educació de qualitat basada en els coneixements, els drets i les llibertats. Als nostres alumnes, perquè puguin viure en la plenitud de la llengua d'aquest País. Perquè entenguin que només el coneixement els farà ciutadans lliures, cultes i amb criteri propi, (...) I per la memòria dels mestres que ja patiren repressió fa 76 anys, ara més que mai Enllacem-nos pel català, la cultura i la llibertat!" Magda González i Crespí

---

¹Josep Massot i Muntaner Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears .Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990

²Josep Massot i Muntaner Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears .Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990

<https://books.google.es/books?id=I3owDhq-IJMC&pg=PA220&dq=josep+massot+i+muntaner+mestres+depurats+guerra+civil&hl=ca&sa=X&ved=0ahUKEwiK-JHgqI3oAhWBQEEAHUKhAx8Q6AEIKDAA#v=onepage&q=josep%20massot%20i%20muntaner%20mestres%20depurats%20guerra%20civil&f=false>

³Jaume Oliver Jaume Escola i societat (l'ensenyament a les Illes en el segle XX) Editorial Moll 1978

⁴Jaume Serra i Barceló "Els tribunals depuradors del magisteri nacional a les Illes Balears". Revista PISSARRA d'ensenyament de les illes. Núm. 117/ Set.-oct. 2004 Sindicat STEI.

⁵Santiago Miró "Maestros depurados en Baleares durante la guerra civil" Leonard Muntaner editor. Palma, 1998

⁶Francesc Tur Balaguer La depuració nacional dels mestres a les balears per qüestions de moralitat durant la guerra civil <http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/55906/7/fturbaTFG0616mem%C3%B2ria.pdf>

⁷Jaume Carbonell Sebarroja L'educació és política. Ed. Octaedro. Barcelona 2018.

LES DENÚNCIES D'ODI CONTRA ELS DOCENTS CATALANS

Per Ramon Font / Comissió jurídica, Ramon Font (Barcelona, 1971) és llicenciat en geografia història i en ciències polítiques i sociologia, i amb estudis de ciències empresarials, és professor de secundària i des de 2015 portaveu nacional d'USTEC·STEs

CONVERSA AMB RAMON FONT, PORTAVEU D'USTEC DES DEL 2015

DOCÈNCIA: La teva trajectòria professional no la podem classificar com a "convencional." Pel que sé, abans que et dediquessis a l'ensenyament, havies tingut diversos oficis i vas estudiar relativament tard. No és així?

RAMON FONT: Doncs sí, però com molta altra gent del país fill de pares de classe treballadora, he hagut d'estudiar compaginant-ho amb la feina, tampoc no és cap història gaire extraordinària. Ara bé com que amb la meva titulació era complicat entrar a llistes i a mi em feia tanta il·lusió fer de professor d'història que vaig començar a fer una diplomatura, ja que així era més fàcil accedir-hi. I vaig començar com molta gent amb un nomenament de mitja jornada.

Has fet de professor d'història a diversos instituts. I la història, pel que sembla, és potser la matèria més polèmica i conflictiva de les que s'imparteixen al currículum i al sistema educatiu...

De fet és la més apassionant. La història és, com deia en Josep Fontana, "anàlisi del passat i projecte social". La història no ens interessa per una qüestió de xafarderia, de coneixement per se sinó que ens ajuda a interrogar-nos sobre qui som, a entendre o intuir cap a on anem. No som com espiritualistes que ens relacionem amb els fantasmes del passat, sinó que busquem la brúixola que ens mena al futur. Resulta molt atractiu, amb els alumnes, analitzar el passat per tractar de veure cap a on volem anar. I com que no tothom vol anar al mateix lloc, és normal que sigui un camp de coneixement polèmic. Els projectes de futur, per classe, per nació, per ideologia, són sempre conflictius. És

per això que la història sempre és conflictiva, també a l'aula.

Consideres que avui hi ha censura i autocensura a les aules i a les classes? Més o menys que quan vas començar, o fins i tot que quan eres estudiant? Quins són, al teu parer, els factors que més indueixen a mossegar-se la llengua?

Hi ha moltíssima més censura que abans. Jo, de petit, vaig anar a una escola de monges a fer l'antiga EGB i el meu pas a l'institut públic, a fer el primer de BUP, va representar com entrar en una nova dimensió de llibertat, de veure que cada docent s'expressava lliurement, que deien unes coses que en aquell moment, fins i tot m'escandalitzaven i que em feien replantejar moltes coses. Va ser tota una sacsejada intel·lectual. Estem parlant de l'any 1985 i tant per a mi com per als meus companys de classe, parlar del franquisme era com parlar dels Reis Catòlics. Objectivament, allò havia estat molt recent, però quan ets adolescent no acabes de dimensionar el temps. I em fascinava la llibertat amb què es parlava de tot plegat. Anys després, quan vaig començar a fer de professor, encara podia expressar-me com volia ja que hi havia un respecte pel que fa a la llibertat d'expressió. Cal dir que, quan van començar les retallades, en temps d'Irene Rígau, vaig començar a detectar una voluntat de repressió per part de la inspecció contra tot aquell moviment de protesta contra les retallades. Recordo que al Maresme van interrogar en tercer grau alguna companya. A l'Alt Maresme, sense anar més lluny, ens van amenaçar amb obrir-nos si ens tancàvem amb els alumnes sota el lema SOS Educació. Ens vam tancar dotze companys de l'institut, sobre 70 (ara, amb les retallades, a l'Institut, malgrat haver-hi més alumnes, només n'hi treballen 64) i vam acordar que, si ens havien d'obrir un expedient, qui se'n volgués anar a casa que se'n anés. No va marxar ningú i no

ens van obrir cap expedient. Però també tinc altres records menys positius, com quan Irene Rigau anava als centres educatius i feia treure les pancartes contra les retallades. De fet quan el poder se sent amenaçat una de les primeres mesures que adopta sempre és acabar amb la llibertat d'expressió. Ara bé, allò comparat amb el que va passar a l'octubre del 2017 era un joc infantil.

I quines són les millors mesures per evitar que la gent digui el que pensa o s'abstingui d'actuar per una causa que creu justa?

Distanciar-los de la feina com accés a la renda perquè avui és l'única possibilitat que té la classe treballadora com a mitjà de subsistència, però crec que no ens hauria de condicionar, no podem vendre la dignitat humana per una feina fixa. Cal posar com a prioritat el bé col·lectiu, l'objectiu comú, i si l'obren un expedient, doncs assumir-lo com un risc i continuar lluitant per dura que sigui la situació. A la vida la comoditat pot resultar molt temptadora però jo crec que la dignitat està per davant.

Per la teva tasca sindical, has tingut accés a molts contactes internacionals, especialment vinculats al món de l'educació. Es pot dir que la docència és, a nivell global, una professió de risc? Quines conseqüències, a més, comporta dedicar-se a l'educació des del sindicalisme?

Hi ha països on estan matant directament docents, com a Colòmbia, amb amenaces de mort per part de paramilitars. Aquí en el nostre país estem veient que hi ha docents també amb molts problemes. He llegit estudis que apunten que, en la part més dura de la repressió desfermada arran de l'1 d'octubre, al voltant d'un 30 % del professorat s'autocensurava. Aquí no estem amenaçats de mort, però sí d'inhabilitació.

El 2005, quan l'huracà Katrina va inundar i destruir la ciutat de Nova Orleans, Milton Friedman, el ja decrèpit inspirador de l'Escola d'Economistes de Chicago i de les polítiques de l'anomenat Consens de Chicago va proposar la reconstrucció del sistema educatiu de la ciutat en base a la privatització total i l'eliminació dels sindicats docents. L'ordoliberalisme de la cancellera Merkel, amb la imposició de l'austeritat arran de la crisi financera de 2008 va devastar, a còpia de retallades, sistemes educatius com el grec, l'italià o el català. És el neoliberalisme una modalitat més dels totalitarismes que vam patir al llarg del segle XX? Estan vinculats els seus valors i les seves pràctiques?

Tota idea d'educació prefigura una idea de societat. Aquí, les elits econòmiques, les empreses que van marxar a toc de xiulet reial l'1 d'octubre volen que siguem espanyols i continuem a la Unió Europea per ocupar-nos en serveis de perfil baix i poc valor afegit, especialment turístics, i no només per als europeus rics, també per a nord-americans, japonesos o xinesos... Tot això necessita un sistema amb una

classe dirigent que porti els negocis, reduir i empobrir la classe mitjana i una classe obrera que faci de carn de canó, que treballi per quatre duros, pràcticament sense drets laborals, i si pot estar-se calladeta, millor. I aquest és l'objectiu inconfessat d'un sistema educatiu antidemocràtic (LEC, Decret de Direccions, Decret d'Autonomia, Decret de Plantilles) que ha castigat l'escola pública amb un infrafinançament enorme per devaluar el servei i que genera un sistema format per les escoles de les elits dirigents i amb recursos, les escoles per a les classes mitjanes que encara s'ho puguin permetre econòmicament (amb concertades i determinades públiques), i la resta, completament degradades, per escolaritzar les classes subalternes. Des de les institucions es fa seguidisme del que vol el poder i s'estan implantant tot un seguit de reformes que persegueixen fixar aquest panorama tan descaradament classista. De tot plegat n'ha sorgit un sistema educatiu públic poc finançat, antidemocràtic i segregador.

Quines són, al teu parer, les principals amenaces a la llibertat d'expressió, especialment a les aules?

En la situació actual, al nostre país, institucions com Societat Civil Catalana i partits com Ciutadans, que han estat promovent aplicatius per denunciar docents. Sectors minoritaris, però molt ideologitzats han fet tot el possible per carregar-se el professorat amb l'excusa que adoctrinàvem, quan en realitat el que perseguien és que adoctrinem segons les seves creences, el subterfugi que utilitzen tots els estats autoritaris, que busquen que tot el professorat pensi el mateix i transmeti els valors i les idees que cada estat considera importants. I també hi ha un afebliment del col·lectiu docent a causa de la pèrdua de la democràcia que s'està produint als centres educatius. Les direccions més porugues han dit al professorat que anessin amb compte si portaven un llaç groc o segons quin tema es tractava a classe, una amenaça que sense la LEC hagués estat més fàcil de contrarestar. El 155, si hi ha alguna cosa que va posar de manifest, és que aquesta Llei d'Educació de Catalunya és un monstre, un monstre piramidal que fa que, amb només canviar els directors dels serveis territorials que controlen inspecció i direccions que, al seu torn, poden triar a dit el professorat, es pugui crear una corretja de transmissió, potser lenta, perquè són molts centres educatius i molt de professorat, però que podria anar redirigint tot el sistema cap a una determinada orientació política. Cal treballar perquè cap corrent polític no pugui dominar el sistema. No volem que el sistema educatiu sigui de dretes ni d'esquerres, ni unionista ni independentista. Treballem perquè sigui un espai de llibertat i democràtic.

Per la teva funció de portaveu del sindicat majoritari a l'ensenyament públic no universitari, mantens una relació constant i estreta amb els mitjans de comunicació. Quin paper creus que està complint la professió periodística en el moment actual? Quins són els condicionants que pateixen a l'hora d'exercir les seves responsabilitats?

Ramon Font (al centre) amb membres del sindicat USTEC-STES, Núria Casadellà i David Córdoba.

Malauradament, he de dir que sí que he vist com darrerament les coses han empitjorat. Vaig començar a fer de portaveu de la USTEC el 2015, en plena època de retallades, si bé ja s'estava experimentant una recuperació, si més no amb dades macroeconòmiques, considerable. He estat portaveu durant el moment crític de l'1 d'Octubre del 2017, i també durant els anys posteriors en què continuava el creixement econòmic i, contra el que era previsible, es mantenien les retallades. Un període en què s'ha agreujat tot el problema de la segregació escolar i s'ha percebut una pèrdua creixent de democràcia als centres educatius. He de dir que, massa sovint, i amb ben poques excepcions, tot i que no es reconegui obertament, el poder condiciona considerablement els mitjans de comunicació. Hi ha temes incòmodes que molts mitjans no volen tractar, mentre que se'ns avisa per temes relativament menys conflictius. Se'ns ha donat més protagonisme quan algun mitjà considerava que podríem ser un ajuda per al poder que tenia el seu control i la caverna mediàtica ens ha volgut posar contra la paret amb tot el que feia referència a l'1 d'Octubre i determinada premsa va arribar a ser realment molt agressiva, fins i tot insultant.. Ara bé, quan veus que el que estem fent té sentit, quan detectes que la feina que estem fent és important, quan veus que reps el suport del professorat, tot això et dona molta força per aguantar la pressió.

Anem a Catalunya i el passat recent. Durant la tardor de 2017, en els dies anteriors i, sobretot, posteriors al referèndum, es va produir una autèntica cacera de bruixes contra desenes de docents que havien debatut a classe sobre la repressió i la violència policial. Des de partits com Ciutadans es van obrir bústies anònimes

per denunciar mestres i professors. Es van processar docents. Alguns mitjans de comunicació van assenyalar directament, amb el nom i la fotografia, a docents de l'Institut Palau. Com vas viure aquelles setmanes i mesos marcats pel 155? Hem superat aquells temps tan durs?

La veritat és que amb el 155 no hi havia Departament, a la Via Augusta eren pràcticament administració colonial. Moltes vegades passava que quan sorgien propostes—recordo molt clarament Enric Millo plantejant una purga d'almenys 500 docents—, ens tocava plantar-nos a nosaltres perquè no hi havia cap contrapoder "autonòmic" que fes front a les aspiracions d'un poder central que en aquell moment estava sota e control dels sectors polítics més reaccionaris de Madrid. Recordo també quan van insinuar que es podia fer una doble línia català i castellà al nostre país, concretament el 16 de febrer del 2018, i que vam haver de respondre-hi ràpidament en contra. Fins i tot el dimarts següent, 20 de febrer, va sortir una sentència del Constitucional a una demanda que, anys enrere, havia fet la Generalitat, que frenava aquesta opció del govern. La resposta que es va donar en aquell moment, com que no hi havia aleshores poder autonòmic, encapçalada per entitats com la nostra, representatives de la societat civil organitzada, va servir per parar-li els peus al govern del 155. Crec que la tasca feta aleshores ha estat molt important, no gaire reconeguda i no exempta de riscos. Vam fer costat al referèndum, vam decidir no reconèixer l'administració del 155, vam anar a visitar, en un acte de reconeixement explícit, a l'aleshores consellera legítima Clara Ponsatí a Brussel·les. Van ser uns dies difícils en què vam ajudar a mantenir la cohesió i la dignitat del nostre sistema educatiu.

Tu mateix vas ser denunciad. Vols explicar com va anar tot això?

Vaig ser denunciad per un grup pertanyent als sectors més reaccionaris i ultranacionalistes espanyols del país. És una associació, Hablemos espanyol, que allí on hi ha dues llengües oficials, i fins i tot allà on només n'hi ha una i una altra de no reconeguda legalment com és l'asturià, i que es dedica a assetjar sistemàticament les llengües pròpies de cada territori. Em va posar una denúncia amb dues acusacions, una que podia suposar fins a 12 anys de presó per suposada "incitació a la sedició", pel fet d'haver estat portaveu d'Escoles Obertes en els dies previs al Referèndum de l'1 d'Octubre, i una altra per "delicte d'odi", perquè el 8 de novembre de 2017, el dia de la vaga general, en un acte en suport als presos polítics, vaig afirmar públicament que em negaria a fer classes en castellà, cosa que mantinc perquè no crec que ajudi en res cap alumne meu si faig les classes en castellà. Aquestes dues denúncies van anar a la fiscalia, la qual, suposo que va posar a la balança si tirar-la endavant o no, i per algun motiu, que no m'atreveixo a afirmar, al final va descartar de fer-ho.

La tardor de 2019, a més, la brutalitat policial arran de les protestes contra la condemna als presos polítics va afectar, sobretot, als nostres estudiants. Des de la teva mirada de professor d'història, com creus que es traduirà aquest episodi a curt, mitjà i llarg termini?

Des de la mirada de professor d'història i també d'activista de moviments socials, tot això, independentment que puguem valorar que el moviment independentista o per l'autodeterminació, no se n'acaba de sortir, en un futur, en funció de les circumstàncies, pot revifar o adoptar noves formes. M'estranyaria que tota l'experiència acumulada, no només del jovent, no servís de cara al futur. Ara estic pensant en la crisi social arran del coronavirus, la que tindrem al damunt d'aquí molt poc. M'estranyaria molt que no sabéssim reaccionar davant d'aquesta crisi imminent, que podria recordar molt la del 2008. I tenim experiències recents. Després de la guerra d'Iraq (2003) va organitzar-se un moviment molt potent, molt estès, tot i que veníem de passar una veritable travessa del desert durant la dècada de 1990, després de la caiguda del Mur de Berlín (1989), quan alguns vaticinaven el final de la història. Doncs tota aquesta experiència va servir per articular el moviment antiglobalització, contra l'Europa del capital, que després es va canalitzar cap al 15-M (2011), al moviment pel dret a decidir i, finalment, al moviment independentista. M'estranyaria que la mobilització més gran que hem viscut les persones nascudes més enllà de la dècada de 1930, que ha estat la de l'1 d'octubre del 2017, i que tota aquesta xarxa de suport, que tota aquesta energia, caigués en el no-res. De fet, històricament, seria una excepció.

Ara mateix fem aquesta entrevista en plena crisi del coronavirus. Com creus que pot afectar la restricció de llibertats que estats autoritaris com l'hongarès o

l'espanyol, abonats a declarar estats d'alarma i amb certa tradició d'abusar del seu poder?

A mi, hi ha una cosa que em preocupa. He vist molt de seguidisme des de la política catalana pel que fa a l'estat d'alarma. Aquesta opció d'acatar acríticament l'estat d'alarma, que no era l'única via, tindrà conseqüències recentralitzadores. L'estat busca més legitimitat. L'Estat espanyol és perillós des de les seves temptacions centralistes, i aquesta deriva també amenaça les llibertats en un futur. La resposta que es pot donar en el moment d'aquesta entrevista -amb drets i llibertats suspeses- és limitada i hem de pensar que quan acabin els efectes de la pandèmia i l'estat d'alarma, aquí haurem de passar comptes sobre com s'ha gestionat la crisi i haurem d'estar molt atents a saber qui pagarà la festa -en una economia endeutada on plou sobre mullat i haurem de veure com en sortim. Tot això serà molt important per a les generacions futures, perquè són processos acumulatius i si es tornen a aplicar mesures com les del 2008, podem haver d'afrontar un problema social molt greu amb més restriccions sobre el dret a la protesta i la manifestació, i ens hi haurem d'enfrontar.

Com veus el futur pel que fa a les llibertats d'expressió, especialment a l'aula? Què caldria per fer assegurar la llibertat de pensament als centres educatius?

Primer hi ha l'opció individual, que cal tenir en compte, i els docents ho hem de tenir molt clar, que amb la llibertat del professorat no s'hi juga i que no ens podem doblegar davant les primeres pressions que rebem, que segur que en rebrem. Des del punt de vista col·lectiu hem de tenir present, i no ens hem cansat de denunciar-ho, que la LEC és un monstre antidemocràtic i que, si volem un ensenyament en llibertat, caldrà acabar amb aquests cants de sirena que sentim dels lideratges pedagògics i de l'autonomia de centres. Caldrà lluitar molt per recuperar la democràcia, tal com els nostres predecessors van acabar amb el cos de directors professionals de l'escola franquista. Això voldrà retornar la capacitat de decisió als claustres, en discussions igualitàries, amb la creació de projectes educatius cooperatius en processos assemblearis propis d'una democràcia deliberativa, en una gestió horitzontal, en triar les direccions democràticament. La llibertat d'expressió als centres educatius és avui menor que fa una dècada, perquè també és menor la democràcia als centres. Cal revertir completament aquest procés, des de la responsabilitat col·lectiva, encara que també la individual.

Alguna recomanació final?

Que siguem forts i mantinguem el que sempre s'esperava dels docents: fomentar un esperit crític i lliure, i treballar, així, per a una societat millor.

LA REPÚBLICA DELS MESTRES, UN SOMNI TRENCAT

Per Francisco del Caño Pozo, mestre i investigador sobre l'escola republicana a Espanya.

Ensenyar a llegir és encendre un foc; cada síl·laba que es lletreja una espurna

Magdalena de Santiago Fuentes Soto
(Citada per Almudena Grandes a *La insígnia*)

El desig del poble espanyol per assolir els nivells de modernitat de les democràcies europees, per tal de sortir del retard històric que patia a les primeres dècades del segle XX, es va concretar amb l'arribada de la Segona República. La principal aspiració dels republicans fou transformar el país fins a aconseguir que Espanya esdevingués una autèntica democràcia. I molts dels seus dirigents consideraven que això no seria possible mentre la majoria dels ciutadans estiguessin condemnats a una perpètua ignorància. La necessitat d'acabar amb l'analfabetisme es convertí en un clam, tots els ajuntaments demanaven al Govern republicà la construcció d'escoles "convençuts, no pas sense fonament, que ha arribat el moment de redimir Espanya per l'escola"². L'impuls fet a la Reforma Educativa per la Segona República queda reflectit a la frase que adorna el pati de la casa natal de Niceto Alcalá-Zamora, president de la República, "El motor de la democràcia és un poble educat".

Davant aquest anhel de modernització de les classes populars, sorgeixen de seguida les reticències de les classes dominants a cedir els ressorts i els mecanismes del poder. L'aprovació de la Constitució de 1931 provocà nombroses tensions que van cristal·litzar en postures cada cop més allunyades. Les reformes educatives, econòmiques, militars, socials i estructurals, el desenvolupament dels processos d'autonomia de Catalunya i del País Basc, la declaració de la laïcitat de l'Estat i la pèrdua de poder de l'Església catòlica ven generar enormes polèmiques i enfrontaments entre els republicans i els sectors més conservadors, representants de l'antic règim, que les consideraren "revolucionàries". El

triomf del Front Popular al febrer de 1936 catalitzà les reaccions conservadores i provocà el cop militar que desembocà en la Guerra d'Espanya.³

La sublevació militar del 18 de juliol de 1936 sorprengué el magisteri republicà a l'inici de les vacances d'estiu. Les escoles havien tancat i nombrosos docents eren als seus llocs d'origen. A l'expectativa davant el resultat de la sublevació, no sabien que aleshores s'iniciava una cadena de represàlies físiques i socials sobre els qui havien estat fidels als ideals republicans. Tampoc no s'imaginaven que començava l'etapa més trista de la seva vida. Els qui no foren assassinats durant les primeres setmanes van patir una de les més terribles purgues professionals.

Per entendre la violència que van exercir els militars colpistes hem de tenir ben presents les directives elaborades pel general Mola durant la preparació del cop d'estat:

Se tendrá en cuenta que la acción ha de ser en extremo violenta para reducir lo antes posible al enemigo, que es fuerte y bien organizado. Desde luego, serán encarcelados todos los directivos de los partidos políticos, sociedades o sindicatos no afectos al movimiento, aplicándoles castigos ejemplares a dichos individuos para estrangular los movimientos de rebeldía o huelgas (Sánchez, 2013, p.343).

D'altra banda, el Ban de Guerra publicat pel general Franco, un cop al capdavant de l'exèrcit africà, especificava:

Se trata de restablecer el imperio del orden dentro de la República, no solamente en sus apariencias o signos exteriores, sino también en su misma esencia [...]. El restablecimiento de este principio de autoridad, olvidado en los últimos años, exige inexcusablemente que los castigos sean ejemplares, por la seriedad que se impon-

drán y la rapidez que se llevarán a cabo sin titubeos ni vacilaciones (Tetuán, 18 de juliol de 1936).⁴

Finalment, les declaracions del portaveu de premsa del Quarter General de Mola i, posteriorment, de Franco, l'aristòcrata i terratinent, capità Gonzalo de Aguilera Munro, comte d'Alba de Yeltes al periodista americà H. Knickerbocker, publicades al diari *Washington Times* el 10 de maig de 1937, demostren la brutalitat del règim feixista i la seva concepció de l'escola:

En matarem 50.000 a Madrid. I vagin on vagin en la seva fugida Azaña, Largo Caballero i tota aquesta gent, els agafarem i els matarem fins al darrer home encara que ens costi anys seguir-los la pista pel món [...] és una guerra de races, no pas una guerra de classes. Vostè no ho entén perquè no s'adona que a Espanya hi ha dues races, una d'esclava i una de dominant. Aquests rojos, del president Azaña o els anarquistes, són tots esclaus. El nostre deure és tornar a posar-los al seu lloc... sí, posar-los cadenes de nou [...] Hem de destruir totes aquestes escoles que l'anomenada República creà per ensenyar els esclaus a rebel·lar-se. Les masses en tenen prou amb saber llegir tot just el que fa falta per entendre les ordres. (Arias, 2013, p.162).

En relació amb els assassinats de docents no hi ha estudis generals que ens aportin dades fiables. Tan sols disposem de referències parcials ja que la majoria de les morts no consten als registres civils i han de considerar-se com a persones desaparegudes. A l'estudi de F. Morente, s'hi informa de més de quaranta docents assassinats a la província de Lleó, trenta-dos a Burgos i trenta-tres a Saragossa. També apareixen uns altres trenta docents assassinats a la província de Còrdova estudiats per M. Morente (2011) i, finalment, cal destacar els seixanta-un de comptabilitzats a la investigació de J. M. Márquez a la província de Sevilla.

Altrament, pel que fa a la repressió i les posteriors represàlies patides pels docents, els expedients conservats a l'Arxiu General de l'Administració d'Alcalá d'Henares ofereixen dades molt reals sobre la depuració i les sancions imposades. Segons l'estudi fet per F. Morente (2001), el nombre de depurats entre el magisteri d'ensenyament primari, el professorat d'ensenyament secundari i l'universitari, com també la inspecció educativa, estaria a l'entorn dels 60.000. Una quarta part, és a dir entre 15.000 i 16.000, foren sancionats, dels quals uns 6.000 apartats definitivament de l'ensenyament, uns altres 6.000 traslladats forçosament de localitat i uns 3.000 suspesos de sou i feina entre un mes i dos anys. Tots inhabilitats per a càrrecs directius, com uns altres 2.000 que només reberen aquesta sanció.

Unes dades que corroboren que les autoritats franquistes consideraren el magisteri com el res-

Concepción Rodríguez amb

ponsable "d'inocular el virus de la República", cosa que fou prou causa perquè militars colpistes i nous dirigents justifiquessin els assassinats i el vergonyós procés de depuració iniciat. A més de clausurar centres d'ensenyament, sobretot instituts, eliminar les Missions Pedagògiques i prohibir les metodologies i l'ensenyament actiu de l'Escola Nova, saquejaren les biblioteques i en cremaren els llibres, talment com a l'Alemanya nazi. Immediatament els assassinats, les represàlies, les sancions i les actuacions administratives s'executaren de forma brutal, tot conformant un ambient de repressió que, en paraules de F. Moreno (2016, pp. 14-16), anà molt més enllà que una "repressió. [Foren] crims de caràcter internacional, crims contra la humanitat, genocidi i crims de guerra. Davant l'enormitat de la destrucció de l'obra educativa republicana, cal analitzar quins foren les causes per les quals el franquisme desplegà aquesta terrible repressió.

LA MALA LLAVOR

El dia 16 d'abril de 1931, dos dies després de la proclamació de la Segona República, Rodolfo Llopis, futur director d'Ensenyament Primari del Mi-

els seus companys de claustre des instituts Aguilar y Eslava i Niceto Alcalá-Zamora.

nisteri d'Instrucció Pública, publicava a la premsa madrilenya un breu article titulat "L'Escola i el Poble. Allò que farà la República", en el qual afirmava que:

La República ha de sembrar escoles per tots els pobles i viles espanyoles. I cada escola ha de ser l'autèntica cèl·lula rural de la República. I a l'entorn de l'escola ha de girar la vida del poble. L'Escola ha de ser la Llar infantil durant el dia i la Casa del Poble durant la nit. El mestre en aquesta hora històrica, alliberada la consciència i fraternitzant amb el poble, ha de forjar els lluitadors que necessita la República espanyola. I els forjarà. (Crisol, 16-IV-1931).

Una dies després, el 28 d'abril, el pedagog i editor Lorenzo Luzuriaga⁵ publicava al mateix mitjà de difusió un article titulat "Crida al Magisteri Republicà" que finalitzava:

[...] Serà demanar molt que els mestres espanyols esdevinguin també els eixos principals de la nostra República?

El magisteri hispànic ha de respondre amb tot el seu entusiasme a la crida de la República. El gran exèrcit de prop de quaranta mil homes que el forma s'ha de posar lleialment al seu servei. És cert que el magisteri ha patit moltes privacions i ha fet molts sacrificis els darrers anys, però no és pas ara l'hora de les reivindicacions. Els mestres, com la resta d'espanyols, no hem de demanar res ara, sinó, ben al contrari, oferir tot el que tenim, amb coratge i entusiasme, sense cap reserva ni rebaixa. La República se salvarà, a la fi, per l'escola. Tenim davant nostre una obra esplèndida, magnífica. Doncs, posem-nos-hi. Amunt el magisteri republicà! (Crisol, 28-IV-1931).

En aquestes circumstàncies, el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, sota la direcció de Marcelino Domingo, dedica els primers mesos a desenvolupar i aprovar nombrosos decrets i normativa educativa, en els quals es regulava el bilingüisme a Catalunya, es reorganitzava el Consell d'Instrucció Pública, es creava el Patronat de Missions Pedagògiques, es regulava l'ensenyament de la religió a les escoles, s'establien els consells escolars, es creaven escoles i s'augmentava el nombre de mestres, entre d'altres.⁶

Amb aquest desenvolupament legislatiu es constata l'esforç ingent dels dirigents de la Segona República per crear un sistema educatiu a l'altura dels països europeus, amb la finalitat que el poble espanyol superés l'analfabetisme i la ignorància, i, alhora, estructurar un model d'escola basat en quatre principis pedagògics: única, activa, pública i laica; preceptes del tot oposats al sistema educatiu que pretenia substituir, fonamentat en una instrucció dividida, passiva, privada i confessional.

Si en alguna cosa va destacar la Segona República en el seu projecte educatiu fou en el valor afegit que atorgà als docents. Probablement, la millor manera d'expressar aquesta idea apareix a l'article de Lorenzo Luzuriaga "El problema de l'Escola Única. La possible solució espanyola", on afirmava:

La República espanyola, que és la República més nova d'Europa en el temps, ho ha de ser també en esperit, a la qual cosa contribuirà sobretot la mena d'educació i d'escola que s'adopti. A la República francesa se l'ha anomenat irònicament, en algun moment, la República dels professors; a l'espanyola se l'hauria de poder anomenar, en una altre sentit, si més no en aquests primers anys, la República dels mestres (Crisol, 29-VI-1931).

Simultàniament, sota l'impuls de la *Institución Libre de Enseñanza* i la influència del model d'Escola Única proposat per Luzuriaga des de les pàgines de la *Revista de Pedagogía*⁷, es produí un canvi profund en el procediments metodològics utilitzats a les escoles, en afavorir-se la generalització de les noves

metodologies, englobades en el que es coneixia com Escola Nova.

La sublevació militar sorprenué el magisteri republicà a l'inici de les vacances. No sabien que s'iniciava una cadena de represàlies físiques i socials terribles.

Diversos exemples de la influència d'aquestes noves metodologies les trobem en una recent investigació sobre la destrucció de l'obra educativa de la República a la localitat de Priego, a la província de Còrdova (del Caño, 2018).

En primer lloc, cal destacar l'opinió, pel que fa a l'ensenyament de la lectura i l'escriptura, del mestre nacional Carlos Pérez de Siles y Ruiz de los Mozos, en una "Impressió de Lectura"⁸ del llibre *La Salud y la Enfermedad*, redactat pel seu amic i metge local Alberto Rivadeneyra:

Quan el nen venia a l'escola (...) el mestre l'asseia davant d'un enorme cartipàs on hi havia totes les lletres de l'alfabet i, tant sí com no, la pobra criatura havia d'aprendre's de memòria tots aquells signes, incomprensibles i estranys a la seva edat.

Després de força temps de pesadíssimes temptatives passava a unir lletres per formar síl·labes, de manera que passaven dos o tres ans sense que el nen no hagués aconseguit res més que destorbar el seu desenvolupament mental. Gairebé alhora li donaven per omplir uns quaderns en els quals només es traçaven una sèrie interminable de pals i corbes, que feien en l'escriptura el mateix efecte que les lletres de l'alfabet en la lectura, fins que el nen quan arribava a ser capaç de raonar (cap als set anys), per procediments més autoinstructius que no pas educatius, començava a llegir, escriure i comptar. Afortunadament avui dia tot això ha passat a la història.

Pestalozzi, Herbat, Fröebel, foren els precursors d'una nova educació que no arribà a florir fins al primer terç del nostre segle.

La cèlebre doctora italiana Maria Montessori, en el seu "Mètode d'educació dels sentits"; el francès Cousinet, amb la seva "Pedagogia social"; el filòsof americà Dewey, i el no pas menys cèlebre doctor belga Decroly amb els seus centres d'interès, han estat els treballadors incansables que amb el seu inesgotable esperit d'amor a la infància i al bé social, han cultivat i posat en pràctica els nous mètodes de l'actual educació.

També hi apareix una referència del reconeixement i felicitació del Consell Escolar Municipal de Priego als docents Josefa Morilla Burgos y José Franquelo Ramos per la seva bona feina a les seves respectives escoles d'El Esparragal, la màxima recompensa que podien concedir els consells escolars. De forma sorprenent aquest reconeixement ha arribat als nostres dies, ja que el nom de Franquelo Ramos i el poblet d'El Esparragal figuren a la llista de *Pionniers du Mouvement Freinet*.⁹

Finalment, s'hi fa referència a algunes notícies a la premsa cordovesa de 1933-1936, recollides per Alcalá Ortiz (2002 i 2008), que descriuen activitats realitzades per l'alumnat emmarcades en les metodologies de l'Escola Nova:

El diari cordovès *La Voz*, al seu número 6028 del 17 de maig de 1935, a la pàgina 4, publica textualment a la secció "Ecos de la Provincia": "El mestre de l'escola de nens d'Esparragal (Còrdova), José Franquelo Ramos, ha iniciat la publicació d'un diari infantil amb el nom de Nuestra Escuela. El redacten i componen els alumnes i és una mostra excel·lent de l'aplicació de la tècnica Freinet en treballs viscuts, redactats, dibuixats i impresos pels nens. Al número d'abril hi ha els següents treballs: "Proteged a los pájaros", de Francisco Ruiz Sicilia; "Como se pillan los grillos" de Manuel Hinojosa; "Refranes" de Manuel Ballesteros; "Paseo escolar a Fuente Aljama" de Juan Jiménez Pérez; "El catorce de abril", de Francisco Baena Linares; "Los Mamíferos", de Manuel Ballesteros Carmoña, "En el campo", por Antonio Rodríguez Pérez; i "La Primavera", por José Ballesteros. (Adarve, n. 632, p.17).

Els alumnes de l'institut fan diverses excursions culturals pel terme municipal i un important acte cultural per celebrar el Dia del Llibre.¹⁰

La reacció a l'impuls de la Segona República en l'àmbit educatiu fou ràpidament activada per les elits conservadores i la jerarquia eclesiàstica, que veien com començaven a perdre el control social que exercien sobre la població amb aquella proposta d'escola laica, sense servituds cap a la religió.

Una de les primeres mesures contra la nova regulació de l'educació foren les protestes de la jerarquia catòlica pel Decret de 21 de maig, que feia obligatori el títol oficial de mestre per exercir com a tal, ja que la majoria de clergues i monges que impartien classes no el tenien. Posteriorment, s'hi afegí la Carta Pastoral Col·lectiva d'1 de gener de 1932 (Cuadros, 2019, pp.119-120), en què es reprovava i rebutjava la Constitució Republicana, que a l'article 48 establia la laïcitat de l'ensenyament públic, com també el "dret de les esglésies a ensenyar les respectives doctrines als seus establiments". Divuit mesos més tard, el 2 de juny de 1933, es publicava una altra Carta Pastoral

Alumnat de l'Institut de Segona Ensenyança acompanyat del President de la República.

contra la Llei de Confessions i Congregacions Religioses¹¹. Simultàniament a la publicació d'aquestes pastorals, als mitjans de comunicació més conservadors es desfermava una duríssima campanya contra la República.

Al novembre de 1933, la coalició de dretes formada pels radicals de Lerroux i els catòlics de la CEDA de Gil Robles guanyen les eleccions generals i s'inicia un clar retrocés en política educativa, ja que el nou govern va voler accontentar els sectors catòlics. Així doncs, aturen la construcció d'escoles¹² i inicien una contrareforma educativa: prohibeixen la coeducació a primària, secundària i escoles normals, suprimeixen la Inspecció Central i suspelen la inamobilitat en la destinació dels inspectors de primària. Fins i tot a la universitat suprimeixen la representació dels estudiants a claustres i juntes de govern. També se suprimeixen les institucions catalanes encarregades del desenvolupament autònom educatiu i són processats i empresonats Pompeu Fabra, Josep Xirau, Antoni Trias i Pujol i Bosch Gimpera, per als quals la fiscalia demanà cadena perpètua, si bé foren posats en llibertat al desembre de 1934 (Pérez, 2000).

Però no és fins al cop d'estat del 18 de juliol de 1936 que no es desfermen, amb una brutalitat inusual, les represàlies contra els representants dels

canvis educatius proposats per la República: el magisteri, el professorat i els intel·lectuals. Alhora, s'imposa una contrareforma educativa amb l'objectiu de destruir l'obra educativa republicana i imposar a les escoles, per la força de les armes, el nacionalcatolicisme. El resultat fou el retorn del control de l'educació a la jerarquia eclesiàstica i la substitució de les pedagogies de l'Escola Nova per les formes més retrògades a la investigació i l'ensenyament. A més, es prohibeixen i cremen llibres, manuals escolars i es tanquen una munió de col·legis, instituts i escoles professionals.

Finalment, d'acord amb el que estableixen les directrius elaborades pel general Mola i els bans de guerra publicats a Andalusia per Queipo de Llano i els caps militars de les diferents localitats, es desferma una intensa persecució de mestres afins als ideals republicans i molts són immediatament assassinats; d'altres, reclusos a la presó i gran part torturats.

ELS AFUSELLAMENTS

En la recent investigació sobre la repressió del magisteri a Priego de Còrdova, es fa referència a les memòries orals d'Antonio Barrón Yepes, oficial major de l'ajuntament, que, al matí del 13 d'agost de 1936 observà:

Grup Escolar Álvarez Cubero.

Havien tret de la presó uns divuit retinguts que foren assassinats als voltants dels horts de Monturque, entre els quals hi havia (...) dos mestres nacionals, Tomás Cortés Rodríguez (28 anys), amb escola a El Tarajal, a qui, segons expliquen, li negaren la confessió que havia demanat, i, Pedro Pareja Morales (29 anys), mestre de Zamoranos. (Cuadros, 2016, p. 260).

També s'hi recull l'assassinat a Cabra de Juan Pérez Fuentes, mestre rural nascut a Las Grajeras i pertanyent a Alcalá Real (Jaén), casat amb una dona de Priego i el fill del qual, Custodio Pérez, testimoni directe de la detenció i que actualment encara viu a Priego, ens ha donat la informació de la mort de son pare.

Dels dos mestres referits, Tomás Cortés Rodríguez, nascut el 16 de novembre de 1907 a Puebla de los Infantes (Sevilla), havia accedit als cursos de magisteri el 1933 i fou contractat com a interí durant el curs 33/34 a les Escuelas Graduadas Séneca, centre ubicat en un edifici incautat als jesuïtes i conegut popularment com les escoles de Sant Hipòlit de Còrdova, on exercí la docència al costat d'uns altres dos mestres que hi feien també els cursos i que també patiren la repressió, Juan García Lara, dirigent de la FETE cordovesa, afusellat a la mateixa ciutat el 17 d'agost de 1936, i Rafael Benavente Morales, depurat i sancionat amb suspensió de sou i feina durant

12 mesos, quan ja era a Villafranca de Còrdoba impartint docència.

A l'inici de 1935, Tomás Cortés ja feia de mestre en una escola de Monturque i al curs 35/36 ja consta a les actes del Consell Escolar Municipal de Priego la seva presa de possessió d'una plaça a l'acabada de crear Escola Unitària Mixta d'El Tarajal, ubicada en una antiga casa llogada per l'ajuntament i que també era on vivia el mestre, malgrat les lamentables condicions d'habitabilitat en què es trobava, tal com consta en diversos escrits enviats per Tomás Cortés a l'ajuntament, en els quals insistia en la urgent necessitat d'unes reformes.

No coneixem més detalls de la seva estada, però és força probable que fos afiliat al partit socialista i milités al sindicat FETE. A més, el sol fet d'assistir als cursos de magisteri ja el suposa proper als ideals humanistes republicans. D'altra banda, desconeixem les circumstàncies de la seva detenció, ja que no n'apareix l'expedient de la presó. No obstant, se n'ha trobat el certificat de defunció al Registre Civil de Priego, al qual fa referència F. Moreno (1983) i on consta la seva mort el 13 d'agost per ferida d'arma de foc. Així mateix, a les memòries d'Antonio Barrón s'hi afirma que fou tret de la presó el 13 d'agost i assassinat als horts de Monturque, juntament amb Pedro Pareja, un altre mestre de la localitat del qual tenim constància que el 17

d'agost fou traslladat a la Presó Provincial de Còrdova. Tots dos foren afusellats a Monturque i les seves restes no s'han trobat mai. A Tomás Cortés se'l considera com a desaparegut a les llistes de víctimes del franquisme.

Pedro Pareja Morales era natural del poblet de Zamoranos (1907), on passà l'infantesa. El seu pare, Pedro Pareja Povedano, mestre també que havia deixat un gran record al poble, tenia una germana monja i el germà gran de Pedro era capellà a la propera localitat de Carcabuey. En Pedro, el fill petit, era un bon estudiant que aprovà el batxillerat i pogué fer magisteri a l'Escola Normal de Jaén, on acabà els estudis el 1924 (Forcada, 2018). El curs 35/36 exercia com a mestre nacional a l'escola de la parròquia de Friolfe (Lugo) i quan acabà el curs tornà a Zamoranos a veure la família i per festejar amb una noia, Carmen Ortega Linares. Segons l'estudi de J. Cuadros (2019, p.160) era un jove amb ideals republicans i probablement afiliat al Partit Socialista.

En relació amb els assassinats de docents no hi ha estudis generals que ens aportin dades fiables, ja que la majoria de les morts no consten als registres civils.

Aquell mateix estiu esclata el cop militar del 18 de juliol i pel poble comencen a córrer els rumors que el seu nom és en una llista de gent d'esquerres feta per la Falange de Priego. Ramón Alba, regidor socialista de Priego, l'adverteix que a Priego "els falangistes estaven fent llistes i que havia pensat de marxar cap a la zona roja perquè hi figurava" (Forcada, 2018, citat a Cuadros, 2019, p.160) i uns dies més tard li arriba el requeriment per presentar-se davant la Comissió d'Informació i Investigació de la Falange de Priego.

Per una investigació recent (del Caño, 2018, pp.66-69), se sap per Antonio Palomar Nieto, veí i company de jocs de Pedrito, i per les memòries d'Isidoro Sánchez Povedano, que no veia gens clar presentar-se la Falange i que volia tornar a Friolfe, la seva escola. No era pas difícil passar a la zona republicana, a uns escassos cinc quilòmetres de terra de ningú entre pujols i rierols i se sap que nombroses persones van fugir durant aquests primers dies quan encara era relativament senzill arribar a la zona de Jaén.

Però les pressions familiars el feren desdir-se'n. Ningú no pensava que el fill del respectat mestre

de Zamoranos, pertanyent a una família tan coneguda i molt catòlica, amb un germà sacerdot i una tieta monja i que, a més, estava emparentada amb Balbino Povedano, metge personal de José Tomás Valverde, home fort del règim franquista a Priego, pogués córrer cap risc. Si bé no estan clares les motivacions, però probablement confiats de les relacions i el prestigi social de la família, el pare i el germà el convencen per presentar-se voluntari per a un intercanvi, malgrat que estava prohibit per l'exèrcit, i l'acompanyen a lliurar-se als falangistes tot assegurant-li que no li passaria res (Cuadros, 2019, p. 160). Si tot plegat va anar així, alguna cosa va passar perquè l'intercanvi no es va arribar mai a produir, i pel poble van córrer rumors que la denúncia per venjança d'un veí en provocà la detenció i posterior assassinat.

El 27 de juliol consta la seva entrada a la presó, on passa a disposició de l'autoritat militar¹³. Mentrestant, el seu germà feia un pelegrinatge entre els coneguts amb influència perquè l'alliberessin, però tothom se'n desentenia amb l'argument que segur que tot era un error, que ben aviat s'havia de resoldre i que no calia preocupar-se. Al cap d'uns dies, al matí del 13 d'agost, juntament amb 17 presos més, entre els quals hi ha el mestre Tomás Cortés, se'ls enduen als horts de Monturque, on són afusellats. Tenia 29 anys. Tanmateix, a l'expedient citat s'hi afirma que el 17 d'agost fou traslladat a Còrdova per ordre del comandament militar.

Se sap també, tant per declaracions de veïns com per les memòries d'Isidoro Sánchez Povedano que, pocs dies després de la mort, membres de la Falange es presentaren a casa seva per donar el condol a la família i lliurar-los els efectes personals que havien quedat: unes ulleres i el rellotge de polsera. Les mateixes fonts expliquen que el seu germà Juan Bautista, sacerdot, va emmalaltir poc després i va caure en una depressió tan profunda que moria al cap de tres mesos.

Posteriorment, el 1937, Pedro Pareja, malgrat la seva mort, pateix igualment el procés de depuració a Lugo¹⁴, on apareixen els informes del cap de la Guàrdia Civil de Puebla San Juliana, del capellà de Friolfe, que en destaca les tendències esquerranes, de l'alcalde de Páramo i d'un pare de família. Tots fan referència a "la seva mort al front de Còrdova", fet que coneixen per una carta que el pare havia enviat al capellà el 6 de setembre de 1936, en què l'informa de la mort del seu fill a Còrdova el 17 d'agost. La Comissió Depuradora de Lugo reconeix que no hi ha càrrecs contra seu, proposa que se'l doni de baixa per defunció i se li reconeixin tots els drets que li corresponguessin per haver mort al front. Paradoxalment, obté un reconeixement del règim franquista en entendre els depuradors que havia mort en combat i no pas assassinat pels mateixos revoltats.

Una altre cas és el de Juan Bautista Pérez Fuentes, mestre rural, que viva en una horta als afores de la localitat cordovesa de Cabra i que va morir afusellat, amb 34 anys, als encontorns de la carretera de Monturque, sense que encara se n'hagi trobat el cos.

Havia nascut el 1902 al si d'una família de pagesos, al poblet de Las Grajeras, al costat de San José de la Rábida, municipi d'Alcalá Real (Jaén), on passà la infantesa ajudant la família a les tasques del camp i aprenent les beceroles a l'escola propera. El seu fill, Custodio, veí i natural de Priego, recorda que arribà a preparar-se per al batxillerat i que era una persona culta, per a qui les experiències viscudes treballant al camp havien estat la llavor per agafar consciència de la lluita de classes, cosa que l'havia mogut a afiliar-se al partit socialista.

Els seus vincles amb Priego comencen arran de la relació afectiva que manté amb la jove Ángeles Canalejo, que vivia al *cortijo* de Las Alcantarillas, al costat de Las Angosturas. La família recorda com s'explicava que quan la venia a veure li feia senyals cremant rostolls perquè el pogués trobar. Un cop casats, es traslladaren a Cabra, on els havien cedit una casa amb un petit hort que els ajudava a mantenir la família, amb l'ajuda del partit socialista, que tenia intenció de crear una agrupació a la localitat.

En aquella època i gràcies a la seva formació va rebre autorització per fer classes a casa seva fins que va obrir una petita escola laica d'instrucció primària (Luque, 2009, p.108), en la qual els alumnes havien de seure a les escales de l'entrada. Una ocupació que completava fent classe pels *cortijos* dels voltants als nens que no podien desplaçar-se a l'escola i, tot sovint, com a pagament rebia els productes del camp que les famílies li podien donar.

Els anys de la República transcorren plàcidament i la família té quatre fills. A més de fer de mestre rural, en Juan Bautista continua amb l'acció política i divulga entre els jornalers i camperols de la zona els seus ideals d'igualtat i fraternitat amb força èxit, fins al punt que el Front Popular, en la persona de Francisco Rojas López, aconsegueix l'alcaldia a les eleccions de febrer de 1936.

Com en pràcticament totes les localitats de la Subbètica cordovesa, el cop d'estat triomfa ràpidament a Cabra i el 19 de juliol a la tarda el capità de la Guàrdia Civil, Francisco López Pastor, emet un ban de guerra i destitueix l'ajuntament republicà. La sublevació va comptar a la zona des del principi amb el suport de falangistes, requetés i alguns militars com el comandant de cavalleria retirat Ramon Escofet Espinosa i el tinent de complement Luis Pallarés Moreno (Moreno, 2008, pp.268-273).

Afusellament de persones contraries al règim franquista.

Un cop proclamat el ban de guerra, durant tot l'estiu es desferma a Cabra una brutal repressió contra les persones acusades de ser d'esquerres o defensores de la República. En aquest context, a Juan Bautista se'l considera enemic del nou règim i s'ordena localitzar-lo. Un militar anomenat Totalán, amb fama de sanguinari, va diverses vegades al seu domicili al capdavant d'un escamot i en un dels registres destrossa el mobiliari buscant llibres i propaganda republicana però no aconsegueix trobar res que pogués inculpar-lo.

Amagat en un *ventorrillo** [petit hostal proper a una població (N. del T.)] prop de casa seva, s'assabenta que la Guàrdia Civil el busca. Pensa a fugir però parla amb la dona que li diu que si se'n va ho perdrà tot, casa, dona i fills, per sempre i en Juan Bautista davant aquella terrible disjuntiva en què s'arriscava a perdre vida o família, decideix no abandonar-los i el 15 de setembre, davant dels seus, és arrestat i conduït a la presó de Cabra, on escriu el seu testament en un paper amb una forquilla i sobre un plat d'alumini en el qual queden gravades les seves paraules. El seu fill Custodio recorda que hi va demanar a la dona que no donés als fills un padastre i als fills que els estimava més que a la seva pròpia vida. També va deixar escrit que repartissin la seva roba entre els seus familiars i va demanar a un altre presoner que lliurés les pertinences a la família: un rellotge i la camisa i els pantalons que duia posats.

El 19 de setembre la família s'assabenta de l'afusellament. Segons F. Moreno (2008), la seva mort consta al Registre Civil de Còrdova sota l'epígraf "*a consecuencia de la fenecida guerra contra el marxismo*". Aquest mateix autor també fa referència a una informació oral que detalla el nom i els malnoms de diversos afusellats, entre els quals hi ha "el mestre Orsa", que podria bé referir-se a Juan B. Pérez Fuentes¹⁵.

LA DEPURACIÓ

Poques setmanes després del cop d'estat, el 4 de setembre, Ciriaco Cascajo, comandant militar de Còrdova, ordenà la publicació d'un ban dirigit a tots els funcionaris, tant definitius com interins, que els obligava presentar una declaració jurada per tal de poder ser ratificats als llocs de treball, on havien de detallar fil per randa les activitats polítiques, l'afiliació a partits o sindicats, els càrrecs exercits i la seva adhesió al "*Movimiento Salvador de la Patria*"; és a dir, havien d'autoinculpar-se. A més, uns dies després, des del Govern Militar se sol·licitaren informes a la Guàrdia Civil, Comandància Militar, Alcaldia i Parròquia sobre la conducta moral, política i religiosa, que havien de ser supervisats pel Servei d'Investigació i Vigilància de la Falange local.

El govern de Burgos publicà l'11 de novembre de 1936 un decret i una ordre¹⁶ que regulaven la de-

puració del personal docent. Posteriorment, el 7 de desembre es publicà una circular dirigida a les comissions de depuració amb una sèrie d'aclariments, tot plegat amb unes intencions evidents:

"El hecho de que durante varias décadas el Magisterio en todos sus grados y cada vez con más raras excepciones haya estado influido y casi monopolizado por ideologías e instituciones disolventes, en abierta oposición con el genio y tradición nacional, hace preciso que en los solemnes momentos por que atravesamos se lleve a cabo una revisión total y profunda en el personal de Instrucción Pública, trámite previo a una reorganización radical y definitiva de la enseñanza, extirpando así de raíz esas falsas doctrinas que con sus apóstoles han sido los principales factores de la trágica situación a que fue llevada nuestra Patria ". Decret 66, de 8 de noviembre de 1936.

Així mateix, la circular tramesa als vocals de les comissions de depuració firmada pel president de la Comissió de Cultura i Ensenyament, José María Pemán, aclareix aquestes intencions.

"El carácter de la depuración que hoy se persigue no es solo punitivo, sino también preventivo. Es necesario garantizar a los españoles, que con las armas en la mano y sin regateos de sacrificio y sangre salvan la causa de la civilización que no se volverá a tolerar, ni menos a proteger y subvencionar a los envenenadores del alma popular primero y mayores responsables de todos los crímenes y destrucciones que sobrecogen al mundo y han sembrado de duelo la mayoría de los hogares honrados de España.

Los individuos que integran esas hordas revolucionarias, cuyos desmanes tanto espanto causan, son sencillamente los hijos espirituales de catedráticos y profesores que, a través de Instituciones como la llamada Libre Enseñanza forjaron generaciones incrédulas y anárquicas. Si se quiere hacer fructífera la sangre de nuestros mártires es preciso combatir resueltamente el sistema seguido desde hace más de un siglo de honrar y enaltecer a los inspiradores del mal". Circular 7 de diciembre de 1936. BOE n. 52 (pp. 360-361).

També s'hi especificaven els motius pels quals podien els docents ser sancionats, amb el trasllat obligat per a tots aquells que ho havien tingut participació directa o indirecta amb "*la subversión comunista-separatista*" i haguessin simpatitzat amb els partits nacionalistes basc, català, navarrès o gal·lec. D'altra banda, assenyalava la separació definitiva del servei per a tots els docents que haguessin militat als partits del Front Popular o en societats secretes, sobretot amb posterioritat a la revolució d'octubre. I també per als qui "*hubieran orientado sus enseñanzas o actuación profesional en un sentido disolvente*"; és a dir, que haguessin seguit les recomanacions metodològiques proposades pel model d'Escola Nova.

A cada província, doncs, s'hi constitueixen dues comissions de depuració, una, anomenada Comissió Depuradora Provincial C, s'encarregava de la depuració del professorat de l'Escola Normal, els inspectors i el professorat de secundària i escoles d'arts i oficis; l'altra, anomenada Comissió Depuradora Provincial D, ho feia dels mestres nacionals.

Un cop formades les comissions, la depuració s'executava un cop analitzades les declaracions jurades del professorat, on detallaven tota la seva activitat diària pública i privada abans i després del 18 de juliol, a les quals s'havien adjuntat els informes pertinents dels corresponents alcaldes, rectors, comandants de la Guàrdia Civil i pares de "bones" famílies. Amb tot el patracol es presentaven els càrrecs, que els implicats tenien uns dies per refutar amb informes de gent afecta al nou règim que els avalessin, per finalment proposar les sancions que s'elevaven a la Comissió Nacional per tal que les confirmessin.

Pocs dies després de la mort de Pedro Pareja membres de la Falange ers presentaren a casa seva per donar el condol a la família i lliurar-los els efectes personals que havien quedat.

A la localitat de Priego hi ha casos com el de Concepción Rodríguez Lende, nascuda a Palència el 1907, que havia acabat els estudis de Filosofia i Lletres a la Universitat de Madrid el 1930 i que havia estat una de les primeres dones palentines que hi havia accedit. Mestra nacional i des de 1932 professora de Llengua i Literatura a secundària, va començar a exercir a Zamora i el 1933 va arribar a l'acabat de crear Institut Niceto Alcalá-Zamora de Priego, on fou vicedirectora i responsable de la biblioteca del centre, que el 1935 esdevingué Biblioteca Pública Municipal. Molt activa com a promotora cultural, entre altres activitats el 23 d'abril de 1934, amb motiu del Dia del Llibre, impartí la conferència "El Quixot i el seu temps", tal com consta a les memòries-informe dels cursos 1933-35 de l'esmentat institut.

Amb el triomf del cop d'estat se'n perd la pista fins que reapareix el 1942 com a docent a l'institut de Terol, ciutat on la corresponent comissió depuradora presenta el plec de càrrecs per la seva feina a Priego, en què se l'acusa de pertànyer a FETE-UGT, d'identificar-se, i fer-ne gala, amb les polítiques d'esquerres i de la seva escassa religiositat, fins al

punt "que en una ocasió fue amonestada por un vecino de Priego, Mariano Zurita¹⁷, por no arrodillarse al pasar a su lado el Santo Viático".

Presentat el plec de descàrrecs, no fou pas atès i fou sancionada amb la separació de l'ensenyament per ser d'esquerres, poc religiosa i irreverent. Revisat l'expedient el 1948, se'n dictà el trasllat forçós amb prohibició de sol·licitar vacant durant dos anys, a banda de ser inhabilitada per a càrrecs directius i de confiança. Cinc anys més tard una nova revisió anul·la l'anterior i queda definitivament separada del magisteri.

No se sap si per haver-ho demanat o per alguna amnistia del dictador, al cap d'un temps fou rehabilitada, ja que en les adjudicacions del concurs de trasllats convocat entre els professors agregats de Llengua i Literatura Espanyola d'instituts d'ensenyament mitjà publicades al BOE n. 133 de 5 de juny de 1967, hi apareix el nom de Concepción Rodríguez Linde per una plaça a l'Institut de Madrid "Emperatriz María de Austria", procedent de l'institut masculí de Zamora. Totes aquestes vicissituds no van poder acabar amb el seu interès per la feina i 25 anys després de ser sancionada trobem el seu nom a la llista d'admissió als cursos de la Universitat d'Estiu de Santander, concretament en un curset de llengua i literatura espanyoles per a professors adjunts d'ensenyament mitjà, en el qual hi havia com a conferenciants els poetes Gerardo Diego i José Hierro.

Un altre cas vinculat a Priego, on arribà el 1933, és el del mestre nacional Carlos Pérez de Siles y Ruiz de los Mozos, nascut el 5 de gener de 1906. Molt actiu en la vida cultural de la ciutat, el 18 de juliol tenia plaça a l'escola n. 1 del Grup escolar "Escultor Álvarez" i, com tota la resta de mestres de la localitat hagué de presentar una declaració jurada d'activitats polítiques i sindicals, on reconeixia la militància i el seu lideratge a la Unió Republicana, un partit polític fundat el 1934 per la fusió del Partit Radical Democràtic de Diego Martínez Barrio i el Partit Republicà Radical Socialista liderat per Félix Gordón Ordás. Al seu expedient de depuració hi consten dos informes sobre un intent de depositar la corporació nicetista a favor del Front Popular, mentre que en una notificació de la Comandància Militar de Priego, el brigada José Benito h manifestava:

Al maig de 1936, se li va oferir constituir una gestora municipal per tal d'apartar del poder els nicetistes, però després de diverses reunions a Còrdova, es negà a col·laborar amb els socialistes i alguns comunistes, ja que la seva única intenció era governar des d'Unió Republicana.

Durant el 1937 arriben a la Comissió Depuradora de Còrdova els informes de la gestora municipal, l'arxipreste de la localitat, l'autoritat militar

Alejandro Lerroux, fundador del *Partido Republicano Radical*.

i el cap de la caserna de la Guàrdia Civil, en què s'insisteix en les seves militància i lideratge polítics. L'arxipreste, José L. Aparicio en censurava l'actuació política, com a principal promotor de les esquerres a la localitat i el representant dels pares de família, Antonio Porras, feia referència al pròleg que havia escrit per al llibre *La Salud y la Enfermedad*, el seu amic i metge local Antonio Rivadeneyra, on qualificava Rússia com un model a seguir, si bé després se'n desdigué i feu retirar-ne els exemplars. Mariano Zurita, membre de la gestora municipal, comunicava que "lo único que hay en su contra, es un párrafo de un prólogo de un libro de medicina en el que se ocupava con gran extensión y admiración en materia de higiene y protección de la niñez"¹⁸. Finalment, la Guàrdia Civil feia referència a la pertinença al comitè local d'Unió Republicana i a haver estat tancat a la presó de Priego durant els primers dies de la sublevació.

Amb tots aquests informes, la Comissió de Depuració presentà com a càrrecs: "Ocupar la presidència del Comité Local de la Unión Republicana, promover una Gestora con intención de relevar a los nicetistas del poder en mayo de 1936 y ser autor de escritos en los que se exalta y admira la organización de Rusia en cuanto a profilaxis y cuidado de niños se refiere".

Un cop fora de la presó, on romangué unes setmanes, s'adaptà a la nova vida de la localitat, anant a missa i combregant sovint. Amb la intenció d'ajudar-lo, Rivadeneyra el presentà com a candidat

per a la comissió de guerra, però no fou admès, com sí ho va ser a la Falange al gener de 1937, tal com destaca l'informe de la seva delegació local de 1955, on consta que durant un temps no gaire llarg fou el responsable dels *Flechas* de l'organització juvenil de la ciutat.

Al plec de descàrrecs, Pérez de Siles reconeixia que davant el risc que el poder al poble caigués a mans de partits més extremistes havia agafat provisionalment la presidència del comitè local d'Unió Republicana, si bé mai no va participar en cap mena de procés electoral. Pel que fa al pròleg del llibre *La Salud y la Enfermedad*, al·legava:

Que en aquel comentario hice comparar la educación física infantil de la antigua Grecia y la moderna Rusia, tomando estos estados como los dos casos más extremos de la Historia, pero sin que la finalidad de lo escrito fuera otra que despertar el estímulo de los centros españoles en cuanto a dichas organizaciones se referia. [A més, afegia] se le había dado una mala interpretación a la primera edición, siendo reemplazada en la segunda.

Finalment, el 13 de maig de 1938 la Comissió de Depuració Provincial, en primera instància, el sanciona amb un trasllat dins la província i la suspensió de sou i feina d'un any. No obstant, l'acusació que se li fa pel pròleg li causa problemes prou greus. A l'expedient de depuració hi ha escrits on li exigeixen

el lliurament d'un exemplar de la primera edició per sotmetre'l a revisió. Pérez de Siles s'excusà amb l'argument que no se n'havien editat gaires exemplars i que no sabia pas on podien ser en aquell moment.

Presentat el plet de descàrrecs, no fou pas atès i Concepción Rodríguez fou sancionada amb la separació de l'ensenyament per ser d'esquerres, poc religiosa i irreverent.

Així doncs, en una segona instància, la Comissió dictaminà la seva separació definitiva del cos de docents "*mientras no aportara el libro que tenía la apologia a Rusia*"¹⁹, una sanció confirmada posteriorment pel Jutjat Superior de Revisions, el 6 de novembre de 1943 (Morente, 2011, p.415). Més endavant, el 1956, la condemna fou revisada i substituïda per un trasllat fora de la província i la inhabilitació per a càrrecs directius i de confiança.

Pel que fa a la depuració de la resta de docents de la localitat cal destacar que als informes sobre la conducta professional i social hi tenen una importància insòlita els sentiments religiosos i hi són determinants les opinions dels capellans que els feien, especialment les del rector José L. Aparicio.

També són rellevants els informes de Mariano Zurita, vocal de la Gestora Municipal, que hi feia valoracions força particulars, precises i, a voltes, ben extravagants, sobretot sobre les mestres més joves, amb comentaris crítics de les que mostraven "*exageración en modas*", o sobre la que "*era izquierdista, no ha dado buen ejemplo en el pueblo, pues era una señora muy libre*" i, fins i tot, amb la voluntat de crear sospites amb indicacions com "*no se ha podido comprobar que hiciera propaganda impía a los niños*". Igualment, hi acusà diversos docents de llegir diaris d'esquerres com El Heraldo de Madrid, si bé sobretot incidia en la pràctica de la religió, si era fervorós o indiferent, fins al punt que hi ha un cas en què arriba a afirmar que "*los vecinos se encontraban admirados por lo bien que enseñaba ahora [passat el 18 de juliol] el catecismo*"²⁰. Dissortadament, aquesta mena d'informes eren els que mereixien més crèdit per a la Comissió Depuradora.

Finalment, a tall de conclusió, es pot afirmar que els assassinats de mestres, homes i dones, durant els primers dies després del cop d'estat, juntament amb els processos sancionadors imposats per les comissions de depuració havien portat la por i el pa-

timent a moltes famílies de docents. Amb la derrota republicana, el temor a ser "*paseado*", empresonat o patir sancions que, tot sovint, repercutien durament sobre les famílies, provocà entre els docents una humiliant autoreeducació personal i social. Un procés que no tan sols era un mecanisme de defensa, sinó també de resistència, malgrat que impliqués l'exhibició pública d'adhesió al nou règim, la incorporació a la Falange o al Requetè i l'assistència a manifestacions i litúrgies religioses. Tot plegat amb la intenció de fer oblidar a les autoritats franquistes que s'havien identificat amb els ideals republicans. El magisteri procurà adaptar-se als nous costums i a la moralitat pública i privada imposades, davant la inquisidora mirada dels caps locals de la Falange, els rectors de les parròquies i els nous mestres afins al nou règim que s'incorporaven a les escoles.

D'altra banda, des del punt de vista professional, s'aparquen les metodologies de l'Escola Nova. De Dewey, Pestalozzi, Montessori i Freinet, entre d'altres, ja ni se'n parla, ja que les propostes metodològiques que fan són considerades pel franquisme com a estrangeritzants i poc amigues de l'esforç, davant de la pedagogia autènticament espanyola del sacrifici i el treball. Es tanquen instituts i escoles professionals i d'arts i oficis, es prohibeixen i destrueixen manuals escolars sospitosos d'atemptar contra les idees del nou règim, tant pel contingut com per qui n'era l'autor. S'imposa l'obligatorietat de la religió i del catecisme, com també la segregació escolar per sexes.

Així doncs, en aquells anys sanguinaris el nou règim reprimeix i fa callar el magisteri republicà. La repressió és tan intensa i profunda que, un cop acabada la guerra, per cobrir les places de docent s'han d'inventar una llei de mestres-batxillers, de mestres sense magisteri i, de mestres excombatents i d'exoficials que ensinistressin la trista infància de postguerra en les consignes del règim, les obligacions de la llar i les estrictes normes morals que imposa el nacionalcatolicisme, amb la recuperació de l'antiga Llei Moyano, que retorna a l'Església tot el protagonisme en el terreny de l'educació que la República li havia arrabassat.

El procés de destrucció de l'obra educativa de la República generà una repressió ferotge cap als docents, sobretot els i les mestres que el govern republicà havia considerat fonamentals per a la modernització del país. Alhora suposà l'eliminació del pensament, idees i cultura que implicava la construcció de la democràcia, substituït per la força per un model sociocultural basat en l'autoritarisme, el catolicisme, les diferències socials i les represàlies als vençuts, que defineix la dictadura franquista i ha perviscut fins a ben entrada la democràcia.

CITES

² Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts (1931) *Decret de 24 de juny de 1931*. (Gaceta de Madrid n. 175, de juny de 1931, p. 1612)

³ Tradicionalment denominada Guerra Civil. Actualment alguns historiadors fan referència a la Guerra d'Espanya, atès el caràcter internacional que tingué amb la implicació d'Alemanya, Itàlia, Portugal i Rússia. Per a, més informació vegeu D. Jorge (2016, pp. 24-34)

⁴ *Diari Oficial del Ministeri de la Gerra*, 25-VII-1936, pp. 1-2.

⁵ Lorenzo Luzuriaga ha estat un dels més grans pedagogs espanyols. Fou president de la Lliga espanyola de la Nova Educació, assistí a diversos congressos internacionals relacionats amb l'educació i el 1931 fou nomenat membre del Consell Nacional de Cultura. Al setembre del mateix any publicà a *Revista de Pedagogia*, les Bases per a un *Avantprojecte de Llei d'Instrucció Pública*, inspirades en la idea de l'escola unificada, esborrany d'una Llei General d'Educació, que mai no s'arribà a aprovar, malgrat la necessitat urgent que en tenia el país.

⁶ *Decret del 29 d'abril de 1931, Decret de 4 de maig de 1931, Decret de 29 de maig de 1931, Decret de 6 de maig de 1931 i Circular de 13 de maig de 1931, Decret de 9 de juny de 1931, Decret de 24 de juny de 1931, Decret de 3 de juliol de 1931 i Decret de 29 de setembre de 1931.*

⁷ *6 Revista de Pedagogia* era una publicació mensual que reunia més de 600 pàgines anuals, a més de nombrosos col·laboradors que hi exposaven les idees i experiències pedagògiques més avançades. Entre els més habituals hi havia personatges de la talla de A. Castro, Morente, Xirau, Santullano, Zulueta, Rosa Sensat, Pau Vila, Joan Bardina, Claparede, Cousinet, Dewey, Ferriere, Decroly, Lipmann, Montessori, Piaget, Kerschensteiner i molts d'altres.

⁸ Aquesta "impressió de lectura" li resultà molt negativa ja que a causa del que hi va escriure fou sancionat en el procés de depuració que va patir després del cop d'estat del 18 de juliol de 1936.

⁹ http://www.icem-freinet.fr/archives/d_novers/pionniers.htm#Espagne

¹⁰ Alcalá Ortiz, E. (2008) *Efemérides Històriques de Priego i Aldeas en la Prensa Cordobesa (1852-1952)*, Priego de Córdoba. Recuperat de <http://www.enriquealcalaortiz.com>

¹¹ Gaceta de Madrid, n. 154, de 3 de juny de 1933.

¹² Durant els anys 1934 i 1935 es crearen 2.575 places de mestre, mentre que entre 1931 i 1933 se n'havien creat 13.580.

¹³ Arxiu Municipal de Priego de Córdoba. Presó del Partido de Priego. Expedient n. 211-760-1.

¹⁴ AGA. Comissió Depuradora de Lugo. Expedient n. 19.

¹⁵ *Les orzas són uns recipients més petits que les gerres on es guardaven, submergits en oli o greixos, els productes obtinguts de la matança de porc, que es fa a l'inici de l'hivern per tal d'autoproveir-se als cortijos de la comarca de la Subbètica. Uns productes que s'utilitzaven sovint com a pagament en espècie.*

¹⁶ *Decret 66 i Ordre de 8 de novembre de 1936. BOE n. 27.*

¹⁷ Membre de la Gestora Municipal i encarregat de fer els informes del professorat i magisteri per a les comissions de depuració. Uns informes de contingut marcadament reaccionari i que tingueren força pes.

¹⁸ AGA. Expedient de depuració n. 525.

¹⁹ S'han trobat diversos llibres de la segona edició, però només un de la primera, propietat de la família de l'autor. En aquest exemplar li havien arrencat les pàgines escrites per Pérez de Siles, però no pas el pròleg sinó un comentari de lectura al final del llibre. És molt probable, doncs, que tota la primera edició fos destruïda pel mateix autor.

²⁰ AGA. Expedients de depuració del magisteri a Priego de Córdoba.

BIBLIOGRAFIA

Alcalá Ortiz, E. (2002). Un periódico infantil: Nuestra Escuela. *Adarve*, (632)

Alcalá Ortiz, E. (2008). *Efemérides Històriques de Priego y Aldeas en la Prensa Cordobesa. (1852-1952) Priego de Córdoba*. Recuperat de <http://www.enriquealcalaortiz.com>.

Aral, L. (2013). *Gonzalo de Aguilera Munro, XI Conde de Alba de Yeltes. (1886-1965)*. Salamanca. Universitat de Salamanca.

Cuadros, J. (2016). *Priego de Córdoba: de la Dictadura a la República (1923-1936). A Los fondos fotográficos en el ámbito local y su difusión pedagógica. Análisis de una propuesta para la Ciudad de Priego de Córdoba* (pp. 65-261). Tesi Doctoral. Granada. Universitat de Granada.

Cuadros, J (2019). *La nada y el silencio. Represalias políticas y sociales en Priego de Córdoba, 1936-1939*. Sevilla: Aconcagua Ed

Del Caño, J. F. (2018). *La destrucción de la obra educativa de la República en Priego de Córdoba (1936-1939)*. Sevilla: Aconcagua Ed.

Forcada, M. (2018). *Zamoranos. Historia y vida*. Priego de Córdoba: Autor. Impr. Gráficas Minerva de Córdoba.

Jorge, D. (2016). *Inseguridad Colectiva. La Sociedad de Naciones, la Guerra de España y el fin de la paz mundial*. València: Tirant, Humanitats.

Llopis, R. (1931). *La escuela y el Pueblo. Lo que hará la República*. *Crisol*, 16-IV-1931, p. 13.

Luque, F. (2009). *Monturque durante la Guerra Civil (1936-1939)*. Monturque: Ed. Ayuntamiento de Monturque.

Luzuriaga, L. (1931a). *Llamamiento al magisterio republicano*. *Crisol*. 28-IV-1931, p.13.

Luzuriaga, L. (1931b). *El Problema de la Escuela Única. La posible solución espanyola*. *Crisol*, 20-VI-1931, p. 3.

Márquez, j. M. (2012). *Las víctimas de la represión militar en la provincia de Sevilla*.

Memoria Informe Cursos 1933-1935. Instituto Elemental de Segunda Enseñanza "Alcalá-Zamora" de Priego de Córdoba (Córdoba). (1935). Ciudad Real: Imprenta Enrique Pérez.

Moreno, F. (1983). *La República y la Guerra Civil en Córdoba (I)*. Córdoba: Excm. Ajuntament..

Moreno, F. (2008). *1936: el genocidio franquista en Córdoba*. Barcelona: Crítica.

Moreno, F. (2016). *Los desaparecidos de Franco*. Madrid: Editorial Alpuerto.

Morente, F. (2001). *La muerte de una ilusión: el Magisterio espanyol en la Guerra Civil y el primer franquismo. Historia y comunicación social*, (6) pp. 187-201.

Morente, F. (2005). *Los fascismos europeos y la política educativa del franquismo. Historia y Educación*, (24), pp. 179-204.

Morente M. (2011). *La depuración de la enseñanza pública cordovesa a raíz de la Guerra Civil*. Córdoba: Editorial Páramo.

Ortiz, J. (2006). *Del golpe militar a la guerra civil: Sevilla, 1936*, (3a. ed). Sevilla: RD Editores.

Pérez, M. (2000). *La enseñanza en la Segunda República. Revista de Educación*, n. extr. pp. 317-332.

Preston P. (2011). *Idealistas bajo las bales*. Madrid: Debate.

Rivadeneira A. (1936). *La salud y la Enfermedad*. Córdoba: Ed. Librería Luque (Impremta de Rogelio Luque).

Sánchez, F. (2013). *Los mitos del 18 de julio*. Barcelona: Crítica.

Sánchez, I. (1998). *Memorias de un miliciano en la República*. Luque: publicació familiar.

Traducció: Joan Barahona

QUÈ PASSA EN EL MÓN AMB L'EDUCACIÓ?

Per Pere Polo, membre de l'STEI.

Vivim un temps bastant convuls: econòmicament, culturalment, socialment, laboralment i políticament... Només cal recordar les diferents situacions viscudes a Amèrica Llatina amb les seves noves formes de cops d'estat, girs polítics cap a polítiques conservadores, la influència de les noves esglésies i els seus predicadors, en l'elecció de dirigents polítics, així com en l'aplicació de conceptes morals i socials, totalment conservadors: recordem Brasil, Hondures, Argentina, Paraguai, Perú, Guatemala... Hem de tenir molt presents els esdeveniments recents de l'Equador, Xile, Bolívia, Haití. El canvi de signe polític a l'Argentina i esperant la segona volta de l'Uruguai.

No podem oblidar-nos del que està passant a Europa, Xina, l'oblidada Àfrica...

Tot això no podia deixar al marge el complex panorama del món educatiu. Són molts els vocables, són molts els conceptes, són moltes les expressions sobre l'educació. El món educatiu està bastant regirat i, per això, intentarem donar una visió d'allò que està passant.

Quan va començar la crisi, o l'anomenada crisi, vàrem veure que qui més la patia, a més de les persones, era educació, sanitat i pensions. Tots aquests drets, que varen ser retallats, encara avui dia no han estat restablerts; per tant, continuem en la mateixa esfera de retallades. Com bé diu el sociòleg Marc Roitman, podríem parlar de la pèrdua de ciutadania, entesa aquesta com a pèrdua dels drets que els homes i les dones havien anat conquistant al llarg del segle XX i aquests eren drets econòmics, socials, culturals.... Potser davant aquesta pèrdua ens hauríem de preguntar què entenem per educació i per què l'educació; i a partir d'aquí podríem parlar del

tan esbombat vocable pacte o pactes per l'educació. L'educació no és anar a cercar l'excel·lència, la competitivitat d'uns contra els altres, ser el millor..., encara que avui dia, assistim a un nou moviment d'educació cooperativa. I continuant amb les paraules del sociòleg Marc Roitman, ens adonarem llavors que el que hauríem de fer amb l'educació és aconseguir persones que sàpiguen participar i que participin, que sàpiguen demanar i transformar la lògica del capitalisme. En una paraula, persones que pensin, que proposin, que critiquin, i que actuïn, no de forma individualista, sinó com un subjecte col·lectiu, ja que ens trobam en aquesta societat. <https://www.lavanguardia.com/participacion/lectores-corresponsales/20191005/47787572025/marcos-roitman-neoliberalismo-ciudadania-politica-capitalismo-digital-democracia.html>

Com bé diu el sociòleg Marcos Roitman, podríem parlar de pèrdua de ciutadania, entesa com a pèrdua de drets que homes i dones han anat conquerint al llarg del segle XX.

Si fesim un recorregut des dels Estats Units cap a l'Argentina, nosaltres podem veure el que últimament està passant en els diferents països, lluites de professorat, alumnat, pares i mares... No parlarem aquí de tots aquells llocs en què ni tan sols poden exercir el dret a l'educació (per manca de recursos, manca de polítiques, allunyament dels centres de poder...). Potser sigui interessant fer-ho per tenir

Worried-girl-413690_1920 Pixabay.

una visió de conjunt i adonar-nos que la reivindicació: l'educació és un dret i no un servei, té contradiccions a l'hora de defensar una escola pública per a totes i per a tots.

ESTATS UNITS

Als Estats units ens trobam amb el deute dels estudiants nord-americans que està entorn de més d'un bilió i mig de dòlars, és a dir, que aquest és el muntant que els estudiants han fet per mor dels préstecs per poder estudiar. El dret a l'educació com veiem està molt lluny d'aconseguir-se. Aquest deute afecta 43 milions de nord-americans, un de cada sis ciutadans del país. Hi ha diverses propostes en el conclave demòcrata per veure de quina forma es pot solucionar aquest problema.

El sindicat de mestres de Chicago estava de negociació per aconseguir tot un seguit d'objectius: aules amb menys estudiants, més treballadors socials, més treballadors en biblioteques, més infermeres, més educadors especials, reducció de costos de les cures de salut, més augment de plantilla de mestres i millores econòmiques per a les mestres. Havia de consultar les bases, si no aconseguien els seus objectius, per a realitzar vaga. Uns 300.000 estudiants podrien veure's afectats. La vaga va entrar en el seu

vuitè dia el dilluns, 29.10.2019. La vaga va començar el 17 d'octubre.

També 30.000 mestres varen iniciar una vaga indefinida, a principi d'any, a Los Ángeles. La seva realització va afectar al voltant de 640.000 estudiants.

MÈXIC

La vaga dels mestres va paraitzar la ciutat de Mèxic, una protesta massiva de milers de docents contra la reforma educativa.

Les demandes de la Coordinadora Nacional de Treballadors de l'Educació en aquesta protesta havia d'incloure, entre d'altres, la readmissió de 586 professors que no varen voler participar en les avaluacions, l'alliberament dels comptes bancaris amb uns 7 milions de dòlars i la derogació de la reforma educativa que estava en marxa.

El 20 de setembre va ser aprovada la nova llei de reforma que havia promès el president Andrés Manuel López Obrador. Així doncs, Mèxic posa fi a un model educatiu de més de 70 anys. A més, s'aprova la Llei general del sistema de carrera per a les mestres i els mestres, que elimina l'avaluació docent com a element per a l'assignació de places, qualifi-

cada com a punitiva pels diputats de la majoria al Congrés.

GUATEMALA

Durant el mes de juny juliol i agost, a Guatemala es varen suspendre les classes a la Universitat de San Carlos. Aquesta va ser presa pels estudiants. Diverses varen ser les reivindicacions: entre elles demanar que s'aturàs la repressió i la persecució per la participació en les manifestacions, que els espais públics no s'utilitzassin per institucions alienes a la usada per la USAC, rescissió del conveni entre la universitat i la càmera d'indústria on es pretén condicionar l'exercici de la pràctica d'afavorir interessos privats, establir la gratuïtat general i total en el que és la programació acadèmica del preparatori i de l'examen d'orientació vocacional i així podríem continuar amb moltíssimes més reivindicacions.

HONDURES

Durant els dies del mes de juliol, agost i setembre, hem assistit a un degotís de notícies sobre mobilitzacions. Hi va haver enfrontaments molt forts entre la policia i els manifestants que havien convocat, essencialment, una aturada nacional de mestres i de metges, sobretot per intentar evitar les reformes que pretenia el govern dedicades essencialment a propiciar acomiadaments i la privatització de l'educació i de la salut.

En tots els països hi ha un denominador comú: privatitzacions de l'educació, la salut i retallada de pensions.

COSTA RICA

La major vaga a Costa Rica en 18 anys continuava endavant el 20 de setembre sense aspectes de solució a curt termini. El principal problema era la reforma fiscal, amb la consegüent retallada en sanitat, educació i salaris a empleats públics.

Sobretot lluiten contra la privatització de serveis públics i lliurament d'aquests al sector empresarial, amb fins lucratiu. Els docents tenien diverses reivindicacions en contra de projectes de llei que consideraven lesius per a la classe treballadora.

COLÒMBIA

Amb l'inici del període legislatiu, 20 de juliol, es va donar a conèixer una reforma que l'uribisme estava preparant. A la pràctica, pretenien prohibir les aturades de mestres a Colòmbia. "Si l'educació és un servei públic essencial, no importa que el prestin privats, com passa en el cas dels serveis públics, ha de tenir les mateixes condicions per a totes les escoles i institucions del país...". "Si aquesta iniciativa es converteix en realitat, els mestres no

podrien deixar de dictar classes als alumnes per exigir el compliment dels compromisos salarials o laborals de part del Govern Nacional. El president de -FECODE-, Federació colombiana d'educació, va amenaçar amb mobilitzacions en cas que aquesta proposta començàs a prendre el vol. "Si cal sortirem al carrer, perquè el Centre Democràtic no pot anar colpejant la llibertat que tenim els ciutadans de protestar. Tenen una persecució contra els mestres de Colòmbia i contra el moviment sindical del magisteri, llavors ens veuríem perjudicats, però no ens quedarem quietes en aquest escenari ", ha manifestat.

EQUADOR

Representants de diversos sectors de la societat equatoriana realitzen diferents manifestacions, concentracions... Mestres jubilats realitzen una asseguda, en reclamació del pagament de les seves pensions, ajuntant-se així als mestres que porten una vaga de fam per l'incompliment del pagament dels seus incentius i el rebuig a l'intent del govern de pagar-los amb bons.

Cal recordar la revolta i protestes de la població, contra les retallades imposades, per les polítiques de l'FML, i que el seu president, Lenin Moreno, no dubtà a executar. Les protestes varen acabar amb la derogació de retallades contra el poble.

BRASIL

Moltes coses han canviat en tots els àmbits al Brasil amb l'arribada a la presidència de Jair Bolsonaro. L'educació no en podia quedar al marge i una de les propostes va ser el programa del govern federal que incentiva la creació d'escoles civicomilitars en estats i municipis. Això va provocar reaccions de treballadors, parlamentaris i especialistes en educació.

A Brasília el model va ser aplicat a l'inici de l'any i va haver-hi rebuig per part de pares i professors. El dia 13 d'agost, les centrals sindicals del Brasil, convocaren una vaga contra la reforma de la "Previdència", que retirava drets en matèria de seguretat social per als futurs jubilats i pensionistes del país.

En aquest marc, els sindicats de l'educació de Brasil CNTE, FASUBRA, SINASEFE, ANDES, i CONTEE instaren a la paralització d'activitats en el sector educatiu, contra les retallades en l'educació bàsica i superior que duia endavant el govern brasiler.

Diverses han estat les vagues, fins i tot generals, i marxades realitzades per tot Brasil. Els estudiants han protestat contra la privatització de l'ensenyament i la reforma de pensions. (Com veiem, alguna cosa no pas aliena a la nostra realitat). Ha estat impressionant veure la quantitat enorme de persones que varen aglutinar totes les manifestacions.

<https://foter.com/ffff/photo/2503191019/6bb0b82ee4/>

Entre tantes coses, em va cridar l'atenció la retallada de 1.450 milions d'educació per a universitats. Això afecta, principalment, a la formació de professors de les prop de 40 llicenciatures en el camp de l'Educació en diverses institucions públiques brasileres, que permeten que camperols, indígenes, "quilombolas" [integrants de comunitats ancestrals d'afrodescendents] i membres de comunitats riberenques ingressin a les universitats.

XILE

En el mes de juny d'enguany, l'atur de docents entrava en la seva sisena setmana, què demanaven els professors? Aquestes eren, entre altres, les seves reivindicacions:

- Estat dels planters. Solucions a seriosos problemes que enfrontava l'educació, com "col·legis amb plagues de ratolins, deteriorament sever en la infraestructura, classes en sales amb temperatures extremes i manca de materials bàsics".
- Modificació curricular. Els docents rebutgen «l'aberrant modificació curricular» que s'havia anunciat durant el mes de maig que contemplava l'eliminació d'Història, Educació Física i Art com a assignatures obligatòries per a tercer i quart curs de l'educació mitjana (batxillerat).
- Deute històric. «El deute històric és una enorme injustícia amb els nostres col·legues més antics», diu la nota del Col·legi de Professors. Segons explica el text, aquest problema «sorgeix pel desconeixement per part de l'Estat al reajustament salarial, que des

de 1981 haurien d'haver rebut els professors per concepte del Decret Llei 3551, que va establir una alça de fins a un 90% del sou base per a tots els funcionaris públics». No obstant això -diu el document-, després del traspàs de les escoles i liceus públics als municipis, el reajustament acordat va ser desconegut pels nous sostenidors i els docents no varen rebre aquest benefici, "danyant els seus ingressos mensuals i més tard les seves pensions".

- Bons. El Magisteri demana el pagament de bons a la menció d'educadors diferencials (especials) - un 94% de dones- i de pàrvuls. Sobre això, el subsecretari d'Educació, Raúl Figueroa, va informar a la premsa que el Ministeri d'Educació no comptava amb els recursos per a lliurar un bo a aquests educadors. Una altra demanda que tenien és l'agilització del bo a l'incentiu a la jubilació per a professors que estaven en edat de jubilació. Segons el Ministeri d'Educació, després de les mobilitzacions, se'n donaria un al juliol, i l'altre al gener de 2020.
- Estabilitat laboral. «La precarització de la feina docent s'expressa també en les formes de contractació», diu un portaveu del Col·legi de Professors. El Magisteri explica que hi ha dues formes en què s'expressa la inestabilitat laboral dels educadors. Una és l'anomenat «docent a contractes» que, comenten, «consagra una odiosa discriminació als que compleixen iguals funcions i responsabilitats que els titulars». Segons els manifestants, hi ha casos de professors amb 20 anys en aquesta injusta condició de contracte.

- Doble avaluació docent. Els educadors, a més, demanen posar fi a la doble avaluació docent. En un document, expliquen que en l'actualitat els docents són sotmesos a dos processos d'avaluació regulats per dos sistemes diferents: la Llei 19.961 (sobre avaluació docent, «docents més») i la Llei 20.903 (carrera docent). «Tots dos sistemes d'avaluació tenen com a conseqüència per al professorat acomiadaments o sumes salarials. L'altra modalitat és la de «dobles contractes», que es fan amb un mateix ocupador, argumentant «extensions horàries sota la modalitat de contracte».

ARGENTINA

Docents i estatals defineixen mesures de força. Una vegada més la voluntat política és que la crisi la paguin les treballadors i els treballadors.

Implica un deute salarial que suposa part de l'*aguinaldo* no percebut en el mes de desembre del 2018 i la treu en el salari del concepte "material didàctic" (suma en negre que va ser part de l'acord paritari anterior). La docència s'enfronta a una proposta salarial que la deixa un cop més per sota de la línia de pobresa. Les lluites, des de l'arribada a la presidència de Mauricio Macri, no han cessat, des de l'atur de 48 h al març de 2017 convocat per CTERA en reclam a l'obertura de la paritària nacional docent, incrementant-se des del mes de març i més encara des la mort de dos mestres, al retorn d'una jornada de lluites i protestes. Així es va convocar Atur Nacional Docent i Marxa Nacional el dia 24 d'octubre.

El pressupost té previst:

- El 77% menys en Infraestructura.
  - 68% menys en Edificis per a Jardins Infants.
  - 69% menys en Aprendre Connectats - Connectar Igualtat –
  - 36% menys en Formació Docent - 60% menys en Programes Socioeducatius. - 35% menys en Bèques per als estudiants.
- A aquesta realitat crítica per a l'Educació Pública a Argentina s'hi afegeix:
- El perill que corre la jubilació docent. - L'amenaça de congelació del Fons d'Incentiu Docent i el Fons Compensador. - La urgent convocatòria a paritàries provincials, a les províncies en conflicte, per discutir salaris i condicions laborals. - La necessitat que el Govern Nacional apliqui a les escoles, segons la Llei vigent, l'Educació Sexual Integral. - El cessament immediat de tota forma de precarització laboral i acomiadaments en Educació. - El rebuig a l'Operatiu Aprendre i a les marxades i contramarxes del Govern Nacional i del Ministeri d'Educació en la seva aplicació. - El rebuig a qualsevol tipus de privatització i mercantilització de l'Educació Pública.
- Privatització de l'Educació <https://youtu.be/9aQlyw6zgQ>

VENEÇUELA

FTUV a través DE LA COORDINACIÓ MANIFESTA: els baixos sous, ajustos a les taules salarials, convenis d'atenció a la salut, millora de les condicions laborals, educació de qualitat, ciència i tecnologia, entre d'altres aspectes que inquieten el col·lectiu.

EL SALARI DELS DOCENTS VENEÇOLANS "HA ESTAT POLVORITZAT"

L'atur docent de 48 hores convocat per a la setmana del 21 d'octubre va tenir un abast del 85% i 90% en tot el país, i va tenir tant d'èxit que va fer que el Ministeri d'Educació convoqués a una taula de comissió tècnica.

"A Veneçuela, els mestres estem vivint un atur convocat pel mateix ministre", segons Gricelda Sánchez, mestra i secretària de Reclams de la Federació Veneçolana de Mestres

Durant aquesta primera setmana de classes més del 90% dels mestres no es van presentar en les institucions. tot es deu al fet que molts s'han anat del país i uns altres es van quedar però estan treballant en altres àrees, molts han renunciat, hi ha renunciades massives, hi ha acomiadaments massius perquè simplement deixen d'impartir classes, perquè lamentablement amb aquest sou.

Es podria continuar enumerant, però crec que això ens serveix, juntament amb els diferents articles de la revista, per donar-nos una idea de les lluites i interessos contraposats en el món de l'educació.

Davant dels que conceben l'educació com una mercaderia, voldria acabar amb una frase de Pablo Freire a: Pedagogia de l'Autonomia. Sabers necessaris per a la pràctica educativa:

"Som professor a favor de la decència contra la desvergonya, a favor de la llibertat contra l'autoritarisme, de l'autoritat contra el llibertinatge, de les llibertats contra la dictadura de dreta o d'esquerra.

Som professor a favor de la lluita constant contra qualsevol forma de discriminació, contra la dominació econòmica dels individus o de les classes socials.

Som professor contra l'ordre capitalista que va inventar aquesta aberració: la misèria en abundància.

Malgrat tot, som professor a favor de l'esperança que m'anima"

*Informacions aparegudes a:

- Resum (diari) Llatinoamericà i del Tercer Món.
- Altres veus en educació.
- Plataforma digital de la Confederació d'Educadors Americans (CEA).
- Premsa organitzacions sindicals docents.

EL CAS D'ITÀLIA ?

Per Alessandro Palmi, membre de COBAS

En les últimes dècades a Itàlia s'ha dut a terme un procés de transformacions en l'escola que podríem definir, sense cap dubte, com un atac de les polítiques neoliberals a la funció i a la missió històrica de l'escola mateixa.

Després de la Segona Guerra Mundial el paper de l'escola a Itàlia va ser el de treure el país de l'analfabetisme i va tenir la funció d'ascensor social, en permetre a integrants de les classes subalternes una millora de les seves condicions, fins que hi va haver una gran obertura a l'escola de masses i a les universitats a final dels setanta.

Al llarg de tota la dècada dels setanta, l'escola i la universitat foren llocs de moviments socials i de lluita que van impactar moltíssim en la vida política i social de la nació.

Al final del segle XX van començar totes les maniobres per a "subjectar" l'escola a les lògiques de les polítiques neoliberals i transformar el dret a l'educació en una mercaderia; com és de suposar

aquest no va ser un afer només italià, a tota Europa va succeir el mateix i són ben conegudes, des del procés de Bolonya fins a Lisboa, les etapes fonamentals de les intervencions de l'ERT i molt més.

A Itàlia això es va desenvolupar a través d'una sèrie de lleis i pseudoreformes que els distints governs van engegar; les primeres etapes fonamentals van ser, des del punt de vista legislatiu: l'anomenada "Autonomia Escolar" (Llei n. 59 del 1997 i decret legislatiu 275/1999), l'anomenat decret "Dirigenza", decret Llei n. 59/1998 que atorga grans poders a la figura del gerent institucional de l'escola, i la llei de "Parità" (Igualtat Escolar) que va posar en el mateix pla i en idèntic nivell legislatiu les escoles públiques i estatals amb les privades.

És notable el fet que, des de llavors, tots els governs que es van alternar en el poder tiraren endavant aquest projecte i van reforçar el trajecte cap a la privatització, tant si es tractava de governs de dreta o de centre-esquerra (que com és de suposar tenien molt poc d'esquerres).

Al llarg d'aquests últims 20 anys hi ha hagut a més una retallada contínua de recursos, un procés progressiu de servitud de l'escola al mercat global i a la lògica de l'empresa. No es va tractar d'una privatització en el sentit que els ens privats assumien la gestió i els costos de l'escola, sinó que fou en el sentit del funcionament de la institució que va inocular els principis de l'empresa privada però amb el finançament garantit pels fons públics.

En aquest marc de transformacions, sota les polítiques neoliberals, les condicions de treball de l'ensenyament van anar trobant un empitjorament progressiu en un doble sentit: per una banda, hi hagué un desgast des del punt de vista contractual en terme de salaris i drets laborals (en realitat aquest fet va ser comú a totes les treballadores i treballadors assalariats); i per l'altra, es va produir un gran deteriorament en el que són els aspectes de relacions, d'habitatge i de benestar psicològic dels docents mateixos.

Tots i totes les docents es van trobar sota un doble nivell de pressió i, avui dia, viuen esclafats entre les cada cop més insuportables actituds autoritàries dels "caps d'institut" i les reclamacions dels nous "clients" de l'"escola-empresa" representats pels pares que s'expressen d'una manera cada volta més invasiva, fins al punt d'arribar a ser realment agressives.

El projecte neoliberal per a l'escola a Itàlia, en les seves pautes principals, es pot resumir en:

- Baixar el nivell de l'escola pel que fa a la formació d'estudiants; no hi ha cap interès en formar futurs ciutadans amb capacitat crítica i, per a dir-ho com Paulo Freire, "capaç de llegir el món pel seu compte".
- Reintroduir una dinàmica de classe en el món escolar, que va ser atropellada pels huracans dels anys seixanta i setanta, fins a aconseguir la creació d'escoles per a la futura classe dominant i les escoles per als submisos.
- Afavorir el fet de treure profit de la instrucció, amb la transformació del coneixement en una mercaderia i la submissió del funcionament escolar a les lleis del mercat.
- Operar en la reproducció d'una futura classe de treballadores i treballadors que no sigui capaç d'organitzar cap conflicte i que s'acostumi a la precarietat laboral i a la manca de drets.

Per suposat, tots aquests objectius no es manifesten obertament: potser es continua parlant d'èxit escolar, de lluita contra la dispersió escolar i de tota una sèrie de bones intencions. Però si analitzem els fets i les polítiques concretes, fàcilment podem adonar-nos del rumb que tot plegat pren.

Finalment, a títol d'exemple, voldria presentar algunes de les més recents accions desenvolupades en el sistema escolar italià. Hi ha moltes més coses a dir, però les que esmento a continuació són bastant explicatives:

- El sistema INVALIDIS (acrònim de l'Institut Nacional d'Avaluació del Sistema d'Instrucció), que pretén ser un sistema d'avaluació del rendiment escolar a través de "quiz" proporcionats als estudiants. Es tracta d'un sistema que no pot abastar la complexitat del sistema d'aprenentatge i que, a la llarga, té el sentit de construir una escala de valors entre les diferents escoles. Són tècniques que ja van fracassar als Estats Units on es va comprovar que la "didactica por quiz" suposa una baixada del nivell dels estudiants.
- L'anomenat BONUS, o sigui un premi anual en diners, que se suma al sou dels docents que el gerent de l'escola, l'anomenat "dirigent", elegeix d'entre els que suposadament són els docents dignes de tal premi. Creiem que aquesta aberració ja es desautoritza per ella mateixa.
- L'Alternança Escola Treball, que consisteix en uns quants centenars d'hores que es treuen de l'estudi per tal que els estudiants facin experiències de treball (gratuït) en empreses. Això fa que s'afebleixi el nivell de coneixements i s'afavoreix una formació submissa a la lògica de l'empresa.

Com és de suposar, contestem amb força tot això, i agafem com a primer punt un fet ja esmentat i que es considera tan important com per a esmentar-lo una altra vegada en finalitzar aquest article: que el nostre objectiu a les escoles no és formar futures persones treballadores sense ànima, sinó afavorir el creixement de dones i homes conscients i no fàcilment manipulables.

Tots i totes les docents s'han trobat sota un doble nivell de pressió i viuen esclafats entre les actituds arbitràries dels caps d'institut i les reclamacions dels nous clients de l'escola empresa.

GRÈCIA: L'IMPACTE DE LES RETALLADES PER AL PROFESSORAT

Per Andreas Papadantonakis, Secretari d'Afers Especials, OLME i Effie Samara, Coordinador d'Afers Internacionals, OLME

La imposició de les polítiques del Memorandum a principis del 2010 a Grècia va tenir un impacte enorme en tots els sectors de la societat grega, incloent-hi una educació pública que s'ha deteriorat dramàticament a molts nivells. L'argument de gestionar el dèficit fiscal i reduir la despesa pública va permetre llançar atacs continus al sector públic, incloent l'educació pública.

Grècia ha ocupat tradicionalment un dels rànquings més baixos d'Europa pel que fa a la despesa en educació. La despesa total en educació a Grècia, en percentatge del PIB dels darrers 15 anys, ha oscil·lat entre el 3,6% i el 4,4% i se situa per sota de la despesa mitjana de la UE (del 4,7% al 5,3%) i per sota de la de l'eurozona (del 4,6% a 5%) en el mateix període. Segons dades d'Eurostat, Grècia destina el 8,2% de la seva despesa pública total en educació, ocupant el lloc 27è a la UE (formada per 28 països). En global, la despesa pressupostària destinada al Ministeri d'Educació va disminuir un 35% entre el 2001 i el 2015. En el període 2015-2019, la despesa en educació s'ha reduït al 2,9% del PIB.

A més, en comparació amb altres països de la UE, Grècia gasta menys diners per a l'educació primària (1,4% del PIB front a l'1,5% de la mitjana de la UE) i encara menys per a l'educació secundària (1,3% en comparació amb l'1,9% de mitjana de la UE).

Per regla general, amb l'austeritat a l'educació, professorat i les escoles han de fer més per menys. A continuació intentarem explicar l'impacte de les retallades pressupostàries centrant-nos principalment en el professorat i les seues condicions laborals.

Des del 23 d'abril de 2010, quan es coneixia que el país estava sotmès a un seguiment fiscal i financer per part del Fons Monetari Internacional (FMI), el Banc Central Europeu (BCE) i la Unió Europea (UE), les retallades del salari del professorat han aplegat a un 40% acumulat. Però les pèrdues reals dels ingressos del professorat són molt majors si tenim en compte els grans augments dels impostos directes i indirectes, així com l'augment del cost de la vida. Més concretament, el 2011 es va implementar un nou sistema de pagament mitjançant el qual:

- Els salaris nets es van reduir del 15% -30%, amb les majors retallades per a docents amb pocs anys de servei.
- Gairebé tots els complements extraordinaris del professorat es van suprimir, inclosos els destinats a activitats extraescolars, preparació docent, prestació per al professorat en educació especial, prestació per a parelles casades.

A més a més, s'han produït altres pèrdues salarials per les causes següents:

- 2% de retenció de les retribucions anuals totals, anomenada «contribució solidària»

- 1% de retenció de les retribucions anuals totals a favor del Fons de Benestar del Funcionariat des de l'1-1-2011

- Reducció de la renda anual no tributable de 12.000€ a 8.900€

- Els increments salarials per carrera professional es van congelar l'1-7-2011, es van deduir dos anys de servei real d'ensenyament a tota la plantilla, mentre que petits guanys salaris de la carrera professional van reaparèixer l'1/19/2019.

- El 2012, el "Marc de l'estratègia pressupostària a mig termini" va suprimir totalment les pagues extra de Nadal i vacances que es ja s'havien retallat el 2010.

Aquesta imatge fosca de les retribucions docents, que afecta inevitablement els nivells i la qualitat de la nostra vida, s'ha complementat també amb un augment de 2 hores lectives setmanals des del 2013. En aquest punt, cal deixar clar que el professorat grec ha de realitzar diverses tasques a l'escola, a banda de les pròpiament docents. Atès que hi ha una marcada absència de personal de suport educatiu a les escoles gregues, el professorat ha de fer també de psicòleg infantil, de conserges de l'escola, i de perso-

nal administratiu per gestionar els tràmits escolars i la comunicació amb les famílies, el ministeri i altres agents.

La situació ha esdevingut encara més problemàtica tenint en compte que per tal de reduir el cost laboral es va adoptar des del 2010 una taxa de reposició estricta que regula la contractació de professorat a les escoles públiques: per cada 10 persones que es jubilen, se'n contracta una de nova de manera indefinida. Malgrat la severitat d'aquesta premissa, ni tan sols s'ha aplicat realment. De fet, la trista realitat és encara pitjor: els governs grecs s'han adherit a una política de no contractació de professorat permanent durant els últims deu anys. En els últims vuit anys, 36.000 docents amb estatus permanent s'han retirat de l'ensenyament secundari.

En conjunt, cal destacar que hui en dia hi ha una caiguda de més d'un 30% del nombre de professorat permanent del sector de l'Educació Secundària respecte al 2010. En xifres reals per a l'Educació Secundària, de 102.360 docents permanents el 2010 hem passat a 66.530 el 2018.

Atès que el nou professorat no te adjudicat un lloc permanent, això suposa perjudicis tant per qui és permanent en actiu, com per qui s'incorpora, amb llocs temporals i substitucions.

Athena filla de Zeus, deessa de la saviesa, de les arts i de l'artesania, escultura grega.

El professorat experimenta tots els efectes inevitables de la precarietat: inseguretat, vulnerabilitat, dependència i reticència a implicar-se en la vida social i comunitària.

Per una banda, com que es contracta nou professorat estable, les sol·licituds de professorat permanent per traslladar-se a una altra regió (normalment més properes a la seva llar permanent) són ignorades sistemàticament pel Ministeri. El 2019, només es van concedir el 7,38% dels trasllats demanats. En conseqüència, un bon nombre de persones se senten "atrapades" ja que han de romandre lluny de les seves famílies durant molts anys seguits, cosa que també significa que, mentrestant, amb els salaris reduïts, hagen de pagar dues llars ubicades en diferents regions del país. Aquest tipus de mobilitat entre regions era una pràctica normalitzada els anys anteriors a la crisi econòmica i el Ministeri permetia que el professorat estiguera a prop del seu lloc de preferència i la seua família.

Les itineràncies del professorat dins del districte escolar també han augmentat des del 2010. En els darrers anys, la Direcció local d'Educació obliga el professorat a desplaçar-se entre les escoles per tal de complir les exigències de càrrega docent. Així, per fer les 23 hores lectives setmanals, és probable que el professor s'haja de desplaçar entre diverses escoles del districte. Les nostres dades mostren que el 40% del professorat permanent es mou d'entre dues a cinc escoles dins de la setmana escolar.

A més, com que no entra nou professorat a la docència, l'edat mitjana als centres de secundària ha augmentat de forma alarmant fins els 48-50 anys, dependent de l'especialitat. En matemàtiques, per exemple, l'edat mitjana del professorat en actiu és de 49 anys.

Tenint en compte les qüestions anteriors, el perfil del professorat tipus dels nostres instituts sol ser una persona de mitjana edat, molt estressada per poder aplegar a fi de mes, esgotada psicològicament per haver de canviar constantment de contextos escolars, i exhausta físicament en el procés.

Certament, el paisatge del professorat permanent ha canviat dràsticament en un moment en què també hem estat testimonis d'un fort augment de l'ensenyament precari. El professorat interí té contractes de durada determinada i no renovables per ocupar llocs de treball vacants en diferents regions.

Només a l'educació secundària, el professorat precari ha augmentat un 25% en els darrers dos anys i un 45,9% respecte al 2014-15. Enguany, si totes les vacants són ocupades així, el professorat interí constituirà el 15% del total de la plantilla. L'any passat, es van contractar 31.300 docents en interinitat tant a l'educació primària com a l'educació secundària i, per al curs escolar 2019-20, el govern ha cobert les vacants de professors de la mateixa manera, i ja ha nomenat 31.500 docents temporals. Es preveu que hi haja més professorat interí per cobrir les necessitats de les classes de l'alumnat refugiat.

I, per descomptat, el professorat precari, com les treballadores i els treballadors precaris, experimenten tots els efectes inevitables de la precarietat que es apunten els estudis en la matèria, com ara la inseguretat basada en finances inestables, vulnerabilitat per la pèrdua de feina, dependència (en l'edat adulta) dels seus pares i mares, reticència a involucrar-se en la vida social i comunitària, l'activisme i un llarg etcètera.

Amb aquestes condicions laborals i d'ocupació del professorat, els nostres centres difícilment poden assolir els objectius marcats per a una educació de qualitat, que és l'objectiu final dels nostres esforços. Certament, professorat i centres educatius estan experimentant la intensitat de retallades pressupostàries que han configurat l'actual context educatiu a Grècia i que no es podran revocar fàcilment en els pròxims anys.

Des del 2010 es va adoptar una taxa de reposició estricta a les escoles públiques on, de cada 10 persones que se jubilaven se'n contractava una de nova de manera indefinida.

Referències

Centre de desenvolupament de polítiques educatives - Confederació de Treballadors, Grècia: Informe anual sobre Educació 2017-2018.

Centre de Recerca i Documentació, OLME (2015): Estudi sobre el salari del professorat

Centre de Recerca i Documentació, OLME (2014): Les repercussions en l'educació de les polítiques d'austeritat i de les Memoranda. El cas de Grècia

Institut d'Estudis Econòmics i Industrials (2018): Crisis, canvis demogràfics i impacte en l'Educació

REPÚBLICA DEL SÀHARA OCCIDENTAL: UNIÓ DE TREBALLADORS D'EDUCACIÓ I ENSENYAMENT I FORMACIÓ SAHRAUÍS

Per Unió de Treballadors d'Educació i Formació Sahrauís

El sistema educatiu sahrauí contempla les aspiracions i particularitats socials i culturals del poble sahrauí i aspira a la formació d'unes generacions de ciutadans actius i capaços de jugar el rol cultural, econòmic i social que els correspongui de la millor manera a partir de la preservació dels trets tradicionals i culturals i, a la vegada, estar a l'alçada dels avenços de la ciència i la tecnologia.

A partir d'aquestes bases es va establir un programa que persegueix:

- Desenvolupar la personalitat del nen sense discriminació social, ètnica o de gènere per a adquirir els coneixements de la ciència i la tecnologia.
- Fomentar valors socials com la justícia, la solidaritat, l'ajuda a l'altre, la coherència, la presa d'iniciativa i la disponibilitat de servir la societat.
- Fomentar l'amor al treball, la productivitat i l'autogestió.
- Fomentar valors culturals i universals, el maneig de les noves tecnologies, la cura i la protecció del medi ambient, l'acceptació de les altres cultures i civilitzacions, el respecte dels drets humans, la defensa dels drets del nen i la seva protecció dels conflictes bèl·lics i abusos sexuals i laborals segons les lleis internacionals.
- Fomentar els valors de patriotisme i sentiments d'amor cap a la pàtria.

L'educació és una eina d'emancipació no només contra les limitacions del desenvolupament, sinó també de la dominació dels pobles i les nacions.

Cal destacar que en els 43 anys d'exili no s'ha registrat cap pràctica o violació infantil, i l'aprovació del reglament escolar des de fa dues dècades ha contribuït a la protecció dels menors i la conservació dels seus drets.

L'escolarització de tots els nens i nenes a partir dels tres anys en les distintes etapes escolars com s'estableix a la Constitució sahrauí (l'article 25 estableix el caràcter obligatori i gratuït de l'ensenyament primari i secundari en assenyalar que "Tot ciutadà té dret a l'educació i a l'atenció sanitària").

Es presta una especial atenció a la infraestructura educativa (educació preescolar, educació primària) i es procedeix a la introducció sostenible de l'educació secundària i la planificació del segon cicle d'aquesta.

Les principals dificultats amb què s'enfronta el sistema educatiu sahrauí radiquen en:

- La dificultat fonamental de l'entorn rau en la seva particularitat pel fet de no ser rural, ni semi-rural ni urbà.
- La pobresa del medi i la impotència de la institució en dotar al nen de les necessitats pedagògiques, nutricionals i sanitàries.
- La particularitat de l'etapa transitòria afecta tot tipus de planificació i impedeix el control del factor temps o període.
- Les conseqüències de la situació inestable derivada de la llarga espera de l'aplicació del pla de pau de l'ONU.

L'escola s'ha convertit en un espai de conflicte entre els oficials de policia marroquins i els estudiants sahrauís.

Com a conseqüència d'això:

La majoria de les instal·lacions educatives estan deteriorades (plataformes, parets, teulades) ja que en un primer moment estaven previstes per a un període provisional curt. Aquest període s'ha perllongat a més de quatre dècades. És la primera necessitat manifestada pel personal educatiu, ja que la seguretat de docents i infants en depèn.

La manca d'espai en les institucions a causa del creixement de la població infantil. El nombre excessiu d'estudiants a les aules i la llunyania de les institucions fa que només el 15% dels alumnes de preescolar estigui escolaritzat.

La manca d'instal·lacions d'esbarjo, oci i animació tals com biblioteques, tallers d'aprenentatge, camps esportius, sales de joc i la manca d'instal·lacions de servei.

La inadequada situació de les aules per la manca d'electricitat fins fa poc, i encara ara a la wilaya d'Aaiun, ha privat els nens de l'ús de laboratoris i de l'accés a la informàtica...

Una gran necessitat d'equipament i mobiliari escolar (cadires, taules, armaris, pissarres, escriptoris, així com accessoris de menjador, cuines escolars i dormitoris en els internats).

La manca de material escolar, ja que només està cobert el 58% de les necessitats.

La manca de material escolar per a laboratoris, biblioteques escolars i material audiovisual i informàtic en els centres escolars.

Tot això fa que les escoles siguin un lloc inadequat per a l'estudi (il·luminació deficient, nombre de persones, manca de mitjans...).

Per altra part, moltes famílies opten per no enviar els fills a estudiar secundària en els internats o a l'estranger a causa de les seves edats primerenques (11, 12 anys), el llarg període que passen fora de casa i/o la impossibilitat de cobrir-los les necessitats exigides (roba, calçat, despeses...).

L'acumulació d'una sèrie de factors ha estat fins fa poc la causa principal del descens de la proporció d'aprovat i l'abandonament escolar. D'entre aquests es destaquen els següents:

- La inadaptació al medi escolar per part de l'alumnat, i quan no la fòbia escolar primerenca, a causa de la manca de motivació, animació, activitats de reforç, oci... com a conseqüència d'un ensenyament passiu basat en la instrucció més bé teòrica que pràctica per la manca de mitjans.

Últimament, aquest fenomen s'ha reduït gràcies a l'estabilitat del pla d'estudis, la conscienciació de les famílies i l'aplicació del mètode d'ensenyament a través de les competències...

- El baix nivell cultural i formatiu del professorat a causa de la poca experiència i el curt període de formació inicial, el 88% del qual està compost per dones. Si bé es nota una milloria gradual en el rendiment del personal docent.

S'hauria de garantir la continuïtat d'un programa intensiu de formació permanent per a millorar el rendiment dels usuaris de l'educació en els períodes lectius i de vacances.

- El caràcter no remunerat de la tasca docent i la manca d'uns incentius que puguin motivar el personal educatiu a seguir en el camp de l'educació, cosa que dona lloc al fenomen de l'emigració. L'etapa transitòria ha originat necessitats que van causar l'abandonament del camp educatiu per part de molts docents.

Per a solucionar-ho s'hauria de garantir un salari mensual mínim (100 euros) per al personal de l'educació, com també millorar les condicions d'estada i treball del personal de l'ensenyament: dotar les escoles de frigorífics i aparells d'aire condicionat per a l'estiu, en què s'assoleixen temperatures extremadament altes.

* La manca de material escolar bàsic com el llibre de text i mitjans bibliogràfics auxiliars, material di-

dàctic, mobiliari i equipaments incideixen de manera negativa en l'assoliment dels objectius en matèria d'educació.

S'hauria de dotar els centres d'educació preescolar de joguines i material didàctic i recreatiu.

Pel que fa als centres educatius d'ensenyament primari, cal garantir el material escolar bàsic així com els equipaments per als laboratoris científics i laboratoris lingüístics, equips informàtics, material d'edició, mitjans didàctics, taules i cadires, material esportiu, audiovisual i bibliogràfic a cada centre escolar.

Quedaria pendent dotar els centres educatius d'ensenyament secundari d'armaris, guarda-roba, altres accessoris de dormitori; i posar en marxa una sala informàtica a cada centre.

- Les mancances físiques influeixen en el rendiment escolar, per la qual cosa s'haurien de promoure programes de nutrició i alimentació en horaris escolars i programes d'assistència sanitària que contribueixin al desenvolupament físic del menor.

De la mateixa manera, donar importància a l'animació i a l'educació física pel seu rol en el comportament dels infants i en el desenvolupament de la seva personalitat.

Escola saharauí d'Art. Fotografia de Valeria Saccone.

Només amb l'enfortiment del paper dels docents, la família i les institucions de la comunitat civil, associacions de pares i mares, treballadors socials en col·laboració amb les institucions públiques i l'ajuda internacional es podrà avançar per a la contribució en el desenvolupament i la promoció dels programes educatius.

L'ocupació marroquina continua desafiant la comunitat internacional i les resolucions de l'ONU durant més de quatre dècades de política d'ignorància i empobriment des de 1973. S'ha d'aplicar sobre el terreny i obligar l'ocupació marroquina a inclinar-se davant la legitimitat internacional.

Si bé es posa l'èmfasi en que l'educació no és només una necessitat humana que eleva les nacions, sinó que és important com un motor social que contribueix a la promoció o al canvi de les relacions de classes social, i eleva les seves aspiracions. L'educació per als sahrauís és un dels circuits més importants de la lluita contra l'ocupació marroquina pel fet d'afirmar la identitat cultural d'aquest poble. L'educació és una eina d'emancipació no només contra les limitacions del desenvolupament, sinó també de la dominació dels pobles i les nacions.

L'educació en el desert és part de la terra en què s'està produint un conflicte entre la potència ocupant i les forces d'alliberament i una forma de resistència

per a contrarestar el control simulat, malgrat la dispersió, repressió, desplaçament i pèrdua de fronteres; cosa que cal emfatitzar en tots els fors internacionals i la UNESCO ha de prendre la iniciativa de seguir una política. Silenci i impotència davant les pràctiques marroquines pel que fa a l'educació en les parts ocupades del Sàhara Occidental; el cas requereix calma i fermesa davant l'estat de dispersió educativa amb les distintes formes de repressió i ignorància que s'ha creat i com s'ha perseguit els sahrauís.

El nivell d'educació sahrauís, com altres àrees de la vida en els territoris ocupats, s'ha vist afectat per la política destructiva de l'ocupant marroquí; i fins i tot la política no és lluny del pati de l'escola en els territoris ocupats, ja que les escoles s'han convertit en un centre de conflicte entre els oficials de policia marroquins i els estudiants sahrauís. Els joves escriuen graffiti i són arrestats, colpejats i martiritzats, com és el cas de l'estudiant Adnan Rahali, així com també alguns mestres.

Problemes d'educació en els territoris ocupats

Discutim algunes de les condicions de l'educació en els territoris ocupats i aclarim l'impacte d'aquestes condicions en la vida dels sahrauís en la part ocupada, i això com a conseqüència de les següents polítiques:

1. Violació contínua d'escoles i pràctiques d'aterrorir els estudiants i difondre el terror entre ells i convertir algunes escoles en estacions polítiques per a alguns partits marroquins.
2. Es permet als partits marroquins pronunciar els seus discursos dintre de la institució sota una cobertura cultural com el que va passar el 20014 amb el partit "Independència", que va portar a terme campanyes dintre de la secundària.
3. La pràctica del sabotatge per part de les autoritats marroquines, cosa que significa ignorar els estudiants i obligar-los a descuidar l'educació a causa de les interrupcions contínues.
4. Per al curs, especialment la història, l'ocupació marroquina va comercialitzar la seva propaganda personal i hi ha lliçons des del primer any preparatori fins al batxillerat de l'anomenada "restauració de la integritat territorial del Regne". Un fet que significa passar una certa ideologia política seriosa i sistemàtica.
5. L'abandonament de les escoles i l'enfocament de les autoritats marroquines en interrompre l'educació i obstaculitzar-la, cosa que va conduir a una disminució de la capacitat de les escoles per a acomodar-se i una escassetesa d'aules, amb un amuntegament permanent d'alumnes a les aules, amb les dificultats conseqüents d'assistència a classe i efectes negatius a la seva psicologia.

CAP ON VA L'AMÈRICA LLATINA?

Per Marco Roitman Rosenman.

Són molts els símptomes, per no veure amb claredat la direcció que prenen els esdeveniments. Amb l'excepció de Cuba, Veneçuela i Bolívia, a la resta de països de l'Amèrica Llatina i del Carib s'han posat en pràctica les reformes neoliberals i les polítiques econòmiques dissenyades per l'FMI i el Banc Mundial. Des del Consens de Washington es posen en marxa ajustos estructurals en el procés d'acumulació de capital per a adequar-lo a l'economia de mercat. El capitalisme es reinventava. Va ser la primera transformació neoliberal. Reforma de l'Estat, flexibilitat laboral, desregulació, preeminència del capital privat en l'assignació de recursos i apertura financera i comercial. Tot plegat es va unir a un atac a les organitzacions populars i de classe. Sindicats, partits obrers, esquerra política i social foren l'objectiu. Calia desarticlar el moviment popular. Les protestes van ser callades amb repressió i mort. Les privatitzacions, la pèrdua de drets socials, la reconversió industrial van constituir la base del procés.

La primera manifestació contra el neoliberalisme va ocórrer a Mèxic el 1994 amb l'aixecament zapatista; després, el triomf d'Hugo Chávez a Veneçuela l'any 1998. El desembre de 2001, Argentina inaugura la crisi de les reformes neoliberals. Coneguda com el "cacelorazo", fou el resultat de l'aplicació del "Corralito" per part del president De la Rúa. El 20 de desembre les jornades de vaga general i manifestacions se saldaren amb 39 manifestants assassinats per les forces de seguretat de l'Estat. De la Rúa renuncia. En un any el succeeixen cinc presidents provisionals.

Altres tant passarà a l'Equador. La crisi va tenir en la presidència d'Abdalá Bucaram, el 1997, la seva inflexió. Declarat mentalment incapacitat, i després d'un període de tres presidents interins, assumeix el càrrec Jamil Mahuad. L'any 2000 un cop d'estat encapçalat pel general Lucio Gutiérrez inaugura una dictadura cívica i militar, amb el seu vicepresident Carlos Vargas, aleshores president de la CONIE. El 2003 Gutiérrez guanya les eleccions. L'any 2005

serà derrocat després d'una gran vaga general en la qual també participa la CONAIE (Confederació de Nacionals Indígenes de l'Equador). El 2007 vindrà el triomf d'Alianza País, la revolució ciutadana, una nova constitució i el Govern de Rafael Correa. L'elecció de Lenín Moreno serà la fi del projecte. El neoliberalisme recupera posicions. L'any 2019, amb el decret d'apujada de la gasolina del Govern de Lenín Moreno, la CONAIE declara una vaga general; Moreno negocia la seva permanència, revoca el decret amb la intenció de concentrar els seus esforços en atacar l'expresident Rafael Correa. Les polítiques neoliberals continuen endavant. CONAIE i Moreno s'uneixen. Els enemics dels meus enemics són els meus amics.

En gairebé mig segle de reformes neoliberals (1973-2019), Amèrica Llatina ha viscut distintes fases. L'anomenat cicle progressista, a inicis del segle XXI, va fer pensar que la regió trobava una resposta al neoliberalisme. Chávez a Veneçuela, Lula al Brasil, Correa a Equador, Evo Morales a Bolívia, Kirchner a Argentina, Zelaya a Hondures o Lugo a Paraguai. Fins i tot noves formes d'organització regional per a enfrontar-se al panamericanisme dels Estats Units, l'OEA i TIAR.

Unasur, Mercosur, ALBA i CELAC van suposar un fre a les polítiques imperialistes i un començament esperançador. Però els cops d'estat agafen un paper protagonista. El neoliberalisme es rearma. Noves polítiques neoliberals acompanyades d'una militarització del poder es despleguen a l'emparedat de l'estratègia de seguretat hemisfèrica dels Estats Units. El país comare: Colòmbia. Més bases militars, megaprojectes i un desplegament de les forces armades en la lluita contra el crim organitzat. En aquesta ocasió, Mèxic serà la seva plataforma.

Malgrat tot, no alteren l'estructura econòmica. L'oligarquia manté el seu poder real. Les transnacionals imposen els seus grans projectes, i els governs progressistes retrocedeixen. Els organis-

Integració d'Amèrica Latina, mural pintat per l'artista mexicana *Jorge González Camarena* entre novembre de 1964 i abril de 1965.

mes internacionals, com l'FMI, l'OCDE i l'OMC, torpedinen les polítiques socials i les ataquen en considerar-les com a populistes, amb el bloqueig de crèdits i la negació de préstecs. En aquesta dinàmica, la dreta recupera espais de poder formal, a través de cops d'estat, frauds electorals o amb la capitalització del descontent social. Avui es parla de necropolítica, o guerra contra els pobres. Es tracta d'abandonar-los, de deixar-los morir; no són importants en aquesta fase del neoliberalisme. Les grans migracions que avui sacsegen la regió, sobretot a Centreamèrica, amb famílies senceres lliurades a la seva dissort sense feina, sense una opció de futur, abandonen els seus països per no morir d'un tret o d'inanició.

Noves polítiques neoliberals acompanyades d'una militarització del poder es despleguen a l'emparedament de l'estratègia de seguretat hemisfèrica dels Estats Units.

Les pujades de preu de la gasolina, el transport, l'electricitat, l'aigua, tant com les privatitzacions de la salut, l'educació, el deteriorament dels serveis públics, els sous de misèria, la fam, el treball infantil, el femicidi, la repressió als pobles originaris, juntament amb les polítiques depredadores de flora i fauna indiquen quin és el camí adoptat pels governs d'aquesta dreta neofeixista. Piñera a Xile, Bolsonaro al Brasil, Macri a l'Argentina, Iván Duque a Colòmbia, Lenín Moreno a Equador, Abdo Benítez a Paraguai, o Giammattei a Guatemala.

No hi ha grans diferències. El resultat és el mateix. Criminalització de la protesta i repressió. L'atipament de Xile, bressol del neoliberalisme militaritzat, després de la pujada del bitllet de metro, és un senyal de la seva descomposició. Corrupció, sous de misèria, desigualtat galopant, exclusió social. L'aixecament popular, sense direcció, té el mateix perfil que el "caracazo" contra el president Carlos Andrés Pérez a Veneçuela l'any 1989. Allí van morir més de tres mil persones a mans de les forces armades. Quan Sebastián Piñera declara l'estat de siti i militaritza el país, envia un missatge: les forces armades segueixen sent el baluard del règim neoliberal i la Constitució de 1980. Però al mateix temps mostra el grau de putrefacció d'un sistema que s'esgota. Avui a Xile es lluita per la dignitat, la vida, la democràcia i la justícia social. Ni més ni menys.

HONDURES CONTRA LA PRIVATITZACIÓ

Per Carlos Mauricio López,²¹

Revolta social a Hondures, per privatitzar la sanitat i l'educació. Jorge Cabrera | REUTERS

Hondures és víctima d'un model que permet desigualtats de tota mena. Les agències financeres internacionals, com l'FMI, BID, AID i altres imposen les seves polítiques en aquest país, i els governants les compleixen a cegues. Promouen la privatització de l'estat, un estat subsidiat que fomenti la llibertat de mercat. Liuren la conducció real de l'economia

El govern ha utilitzat campanyes milionàries publicitàries per desprestigiar els docents i els metges però no ho ha aconseguit.

i la concentració real dels beneficis per a un petit grup financer. Des dels Estats Units de Nord Amèrica s'imposen les mesures que empitjoren les condicions de vida de la població hondurenya.

Les polítiques neoliberals es desenvolupen dia rere dia. una d'elles és aprovar projectes de llei que canvien el caràcter de la prestació de serveis de salut i educació del país, per un model privat que és imposat pel Congrés Nacional i la Presidència de la República.

El Govern ha utilitzat campanyes milionàries publicitàries de tot tipus per a desprestigiar els docents i metges, però no ho ha aconseguit. Ans el contrari, gairebé cada dia, des del mes de maig es fan enormes mobilitzacions a tot el país, de docents, metges, pares de família, estudiants i de la població en general.

Tant el Banc Mundial com l'FMI han afinat l'estudi de les distintes categories dins de la mà d'obra demandada pel mercat, tant a l'àmbit de branca o de sector productiu o de serveis i és, precisament sobre aquesta base, que dissenya la seva "oferta" en educació i salut. aquesta ja no té com a objectiu potenciar el màxim desenvolupament de les capacitats humanes, sinó limitar-lo a les possibilitats de l'ésser humà a les regles del mercat que l'explotació imposa.

A Hondures, tant en el Ministeri de Salut com en el d'Educació, hi abunden les ONG dirigides per corruptes, que desenvolupen "projectes" amb fons de l'estat, que només serveixen per a enriquir funcionaris i els seus acòlits. Els centres de salut i d'educació no disposen de metges i mestres, de medicines, de textos escolars, de locals adequats i suficients, de personal de servei i vigilants, etc.

Les escoles públiques se sostenen, a la pràctica, gràcies als pares i mares de família. Els centres educatius cauen, no els reconstrueixen i se'n fan de nous. Passa el mateix amb els hospitals. El pressupost de salut i educació cada any es retalla, però augmenta el de la policia i els militars.

Tot això ha suposat que docents i metges lluitem a través d'una instància anomenada "*Plataforma de Lucha por la Defensa de la Salud y la Educación Pública*".

Com a conseqüència de la lluita es va aconseguir, fa algunes setmanes, que el Congrés de la República derogués un projecte que autoritzava la destitució massiva de docents i metges.

Setmanes després també es va aconseguir que el President de la República, imposat en un frau electoral, derogués distints decrets que impulsaven la privatització de sectors de salut i educació anomenats P.C.M. (Projectes aprovats en Consell de Ministres).

La lluita continua. Diferents manifestacions de docents i metges han estat reprimides amb duresa. En el nostre país tenim ferits i morts producte de la repressió de militars i policies.

El Govern, amb l'objectiu d'enganyar la població, va organitzar un "Diálogo Nacional" al qual assistiren funcionaris del Govern i persones afins a les seves polítiques, amb el propòsit de fer creure a l'opinió pública el seu desig de solucionar els problemes existents en educació i salut; però no va aconseguir-ho. Tot el món es va assabentar que això no va ser més que un monòleg.

La "Plataforma de Lucha" ha creat una instància de diàleg amb representació internacional i, sobretot, amb els sectors populars del país per a elaborar un diagnòstic de la realitat que es viu a l'educació i la salut del nostre país; i fer propostes per a impedir la seva privatització, sense abandonar la lluita.

La repressió del règim continua. A data d'avui alguns hondurenys han estat assassinats i d'altres empresonats. El Govern porta a terme una campanya publicitària milionària en els mitjans de comunicació del país; malgrat això, les activitats no s'aturen. Ans el contrari, s'intensifiquen contra la PRIVATITZACIÓ DE LA SALUT I L'EDUCACIÓ.

Tegucigalpa, Hondures, juny del 2019

Traducció: Montserrat Nadal

²¹Carlos Mauricio López és director d'una escola pública de Tegucigalpa, Honduras

ARGENTINA; PERSECUCIÓ, ASSETJAMENT I REPRESSIÓ EN TEMPS DE RESTAURACIÓ CONSERVADORA

Per Miguel Duhalde,²²

Des de final de l'any 2015, amb l'arribada al Govern de Mauricio Macri, s'inaugura a Argentina un període que molts coincideixen a definir com la "restauració conservadora".

En aquest període – caracteritzat per un fort ajust econòmic, la pèrdua substancial de drets socials per a grans sectors de la població i per la reestructuració de l'Estat -, ha cobrat un enèrgic impuls el procés de privatització educativa, amb marcat èmfasi en la mercantilització de l'educació i la comercialització del coneixement. El susdit procés adopta diverses formes i se sustenta, bàsicament, en la idea que tot allò "públic" és ineficient. Un plantejament que es conjuga amb el menyspreu que fomenta el poder dominant per l'educació pública, pels docents i per la formació docent d'aquests.

Com a correlat, s'observa una creixent participació de fundacions i ONG en el camp educatiu, que donen compte de l'enfortiment del sector privat com a actor clau en la definició de les polítiques públiques. No es tracta, com es podria suposar de manera errò-

nia, d'un "empetitiment" de l'Estat, sinó més aviat de la cooptació d'aquest per part d'una elit que avui ocupa càrrecs i llocs de govern i, al mateix temps, pertany a les empreses del sector privat en caràcter de CEO, gerents, accionistes i propietaris.

Davant la suposada ineficiència d'allò "públic" i el "mal funcionament" de l'educació estatal, la proposta educativa de la dreta governant passa per sostenir i impulsar els principis de la "Nova Gestió Pública"; és a dir, el trasllat de la lògica empresarial al funcionament de les escoles, en què hi té un paper cabdal la rendició de comptes així com també les mides estandarditzades dels resultats.

En aquest context, la docència és objecte de nombroses crítiques: es desconfia de la capacitat de les i els docents per a portar endavant la seva tasca, de tenir el que cal per estar a l'alçada de les circumstàncies, d'interessar-se per estar permanent actualitzats. A sobre d'aquest discurs no només s'hi sustenta l'exigència de la "professionalització" sinó que es justifiquen les represàlies i l'assetjament a la

Escola itinerant instal·lada a la plaça de "los Dos Congresos".

docència i a les diverses formes de resistència organitzada que despleguen els sindicats davant l'avanç conservador i neoliberal a l'Argentina.

Aquestes represàlies s'expressen tant de manera simbòlica i subtil com en accions de repressió física extremadament violentes.

Des del punt de vista institucional, una de les accions de represàlia més greus dutes a terme pel Govern Nacional actual ha estat la clausura unilateral i arbitrària de la principal instància formal per a la negociació col·lectiva, que a l'Argentina es coneix com a "Paritaria Nacional Docente". Aquesta acció posa de manifest la clara intenció de cancel·lar tota forma d'organització col·lectiva dels treballadors de l'educació i la consegüent instal·lació d'un "exemplar allisonador" per a la imposició de la disciplina de la classe obrera en el seu conjunt.

Amb aquest atac pretesament disciplinant envers els sindicats i dirigents populars, no tan sols s'intenta deslegitimar el treball quotidià dels docents i de les organitzacions gremials sinó que també s'ataca l'educació entesa com un "dret social".

El discurs oficial al voltant del tancament de la Paritaria Nacional Docente se sustenta en la culpabilització de la CTERA com la principal responsable del suposat "fracàs del sistema educatiu a l'Argentina". Fins i tot el propi ministre d'Educació, A. Finnochiaro, va manifestar en mitjans oficialistes: "Els mals resultats de l' "Evaluación Aprender" van ser producte de 12 anys de ceterismo educatiu". (Font www.clarin.com, Diario Clarín, 3 de març de 2018)

Aquesta violència institucional va arribar a l'extrem de la repressió física l'any 2017, quan la CTERA inicià una campanya de reclam davant aquesta mesura arbitrària del Govern. Aquest reclam va consistir en la instal·lació d'una Escola Pública Itinerant davant el Congrés Nacional. Es tractava d'una mesura "pacífica i creativa", amb l'objectiu d'instituir un espai per a donar classes obertes i explicar el reclam dels docents a tota la comunitat, en un espai públic.

El primer que va fer el Govern fou reprimir la iniciativa amb un atac als docents aquella mateixa nit en què s'intentava realitzar la instal·lació:

“La policia ha reprimat aquesta nit amb gas pebre, amb l’avenç de personal d’infanteria sobre els docents de CTERA, que intentaven muntar una “escola itinerant” a la Plaça del Congrés. El titular de SUTEBA, Roberto Baradel, va declarar a la premsa que la policia els reprimí “tirant gas i pegant”, mentre es veia la infanteria formada amb els seus cascs, escuts i pals (...). CTERA va informar, en declaracions periodístiques, que “hi ha quatre mestres detinguts a la comissaria sisena””. (Font www.perfil.com, Diario Perfil, 9 d’abril de 2017)

Malgrat el reclam, actualment la instància de la Paritària Nacional Docent continua clausurada. I, en aquest marc, l’exministre d’Educació del Govern macrista Esteban Bullrich, actual senador de la República, ha presentat un projecte de llei per a restringir les aturades docents a un màxim de 5 dies per any. Entre els seus arguments, expressa que “les vagues docents obstaculitzen l’aprenentatge”. L’exministre, la formació de base del qual és “administrador d’empreses”, argumenta que “les vagues docents generen grans desigualtats en l’accés al món del saber”, i redueix les problemàtiques de l’aprenentatge a un problema merament quantitatiu, en creure que l’educació es pot mesurar per la quantitat de dies/hores dins una aula, com si es tractés del model de producció industrial en què el que compta són les hores/home davant la cinta de producció. Ignora que el problema educatiu és molt més complex i té a veure, entre altres coses, amb la qualitat de les condicions existents per a l’ensenyament i l’aprenentatge.

Evidentment, l’exministre d’Educació representa el pensament empresarial que avui governa a l’Argentina i, des d’aquest lloc, considera els docents com a simples “empleats” i com a subjectes protagonistes per a la construcció d’un projecte educatiu.

Altres formes més subliminals d’agressió cap a la docència a l’Argentina s’observen en diverses accions i programes de política educativa que habiliten persones que no disposen de credencials de formació sistemàtica en educació per a poder fer-se càrrec del dictat de classes en el sistema educatiu. Un exemple és el programa “*Elegí enseñar*” impulsat pel Ministeri d’Educació del GCBA que busca “despertar la vocació docent en l’alumnat dels últims anys de les escoles secundàries”. O el programa “*Enseña x Argentina*” (“PExAs”) que convoca i selecciona joves professionals per a participar en un programa de formació en lideratge social i educatiu a temps complet. Els professionals exerceixen com a educadors en institucions educatives, sota la figura del codocent. Segons s’expressa, “un dels components més importants del programa és la participació activa dels PExAs a les aules, amb l’objectiu de potenciar el talent i la motivació dels estudiants”.

Allò que saben i fan quotidianament les mestres i els mestres a les escoles és objecte d’una profunda desconfiança construïda a l’empara dels “mals resultats” que els estudiants obtenen en proves estandarditzades de mesura dels aprenentatges (presentades, de manera errònia, com a expressions de la qualitat educativa), però també d’un procés ample, gradual (gairebé de pluja fina) de laboriosa construcció d’un desprestigi vinculat amb la tasca d’ensenyar.

En definitiva, avui a l’Argentina governa una Aliança que va clausurar la *Paritaria Nacional Docente*, que eliminà de manera gradual el fons compensador entre les províncies, que va reduir salaris, que congelà l’incentiu docent. Un Govern que no va dubtar a agredir amb pals i gasos els docents que intentaven instal·lar l’Escola Pública Itinerant, que reprimeix la protesta social i que va convocar “voluntaris” per a ocupar els llocs de treball de docents en vaga. Un Govern que va instaurar la figura del co-docent (professional sense formació amb aules al seu càrrec) i que creu que per a ser docent no cal estudiar carreres de professorat, ja que n’hi ha prou en ser un professional exitós.

Un Estat absent que, per desídia, va desatendre el manteniment de les escoles fins al punt de provocar la mort de treballadors, que al mateix temps redueix i baixa la qualitat dels aliments per als estudiants. Un Govern que tanca escoles i Instituts de Formació Docent i que no garanteix vacants suficients en l’educació pública en els nivells obligatoris del sistema. Un Govern que no es digna a respondre als reclams dels sindicats i que amenaça amb treure els permanents sindicals a les nostres organitzacions, que envia la policia a les escoles per a “controlar el presentisme”, que promou la no afiliació sindical i que obre sumaris a les persones que participen en les aturades.

Evidentment, estem davant un Govern que legitima la desigualtat social, la concep com a natural i desplega la seva dimensió repressiva, amb el menyspreu de la classe treballadora, les seves organitzacions sindicals i tots els moviments que tenen en el seu horitzó la lluita per la sobirania popular, la solidaritat, la igualtat i la justícia social; als quals posa com a blanc de tots els seus atacs.

*L’operatiu d’avaluació “*Aprender*” és un dispositiu de proves estandarditzades que es realitza a escala nacional, sota una concepció de l’avaluació com a control i rendició de comptes.

Traducció: Montserrat Nadal

COSTA RICA: REPRESÀLIES EN EL MAGISTERI

Per Edgardo Morales Romero,²³

El tema de les represàlies és un tema històric i complex. Malgrat això, en aquest document s'abordarà en dos contextos: un d'ordinari amb el viure diari del Magisteri Nacional, i un altre amb un context molt particular per la vaga recent viscuda del setembre al desembre de 2018.

En aquest context ordinari el Ministeri d'Educació Pública (MEP) ha fet durant molts anys ja com una pràctica regular una sèrie d'accions que van en detriment de l'estabilitat laboral i de la dignificació de les treballadores i els treballadors de l'educació, a més de repercutir en l'acció pedagògica dels estudiants.

Durant anys, tant el MEP com el Servei Civil, no han fet la tasca de convocar els concursos respectius per a atorgar els nomenaments en propietat, jugant amb l'estabilitat de milers de companyes i companys que any rere any segueixen en la seva condició interina. Què pretenen guanyar amb aquesta acció? Seguiran sent botins polítics i una festa per a anomenar en propietat aquells que siguin del seu partit polític?

Un altre element a sumar és la campanya mediàtica en contra de la classe treballadora del magisteri nacional, liderada per mitjans de comunicació nacional, polítics i grups poderosos de dreta, en què es tracta els docents com a *vagos*, "que són els responsables de la crisi fiscal perquè guanyen molts plusos salarials", "que l'educació pública és de mala qualitat", entre altres afirmacions; donant pas lliure perquè avanci i guanyi terreny l'educació privada i permetent que la societat vegi amb mals ulls els treballadors de l'educació pública.

El MEP té una mala pràctica que repercuteix en la seva labor professional i, a més, influeix en l'aprenentatge dels estudiants, com és la modificació dels

Escultura en pedra volcànica que representa un xaman.

programes d'estudi davant l'absència de capacitació professional i pedagògica. Es pot tenir una bona perspectiva que el MEP s'actualitzi en els seus programes d'estudi, però en algunes ocasions aquests no responen a la realitat en els centres educatius i, a més, sumar-li l'absència de capacitació que reben les nostres companyes i companys; i quan aquestes capacitacions es porten a terme, molt sovint es fan en efecte cascada, i queda demostrat que aquesta tècnica no funciona, ja que el que la persona va entendre en la capacitació és allò que replicarà i així successivament, fins a arribar a repercutir en la tasca de l'aula quan s'apliqui aquest programa.

No podem deixar de banda el tema de les càrregues laborals com una forma de repressió, ja que el sector docent treballa quantitat d'hores extraordinàries sense que siguin remunerades. No n'hi ha prou amb la tasca en el centre educatiu que està carregada, sinó també amb tota la feina que s'ha de portar a casa durant les nits i els caps de setmana; i repetixo, sense cap incentiu a canvi. Quan dic que la tasca està carregada en el centre educatiu, és perquè un docent, a més de la seva labor ordinària d'impartir lliçons en el seu horari establert, ha d'atendre diverses comissions de treball, en les quals s'ha de reunir, fer actes, donar-los seguiment amb accions i fer els seus informes respectius; a més de tota la paperassa que en ocasions sol·licita la Direcció del centre educatiu, la Supervisió, la Direcció Regional o les oficines del MEP.

I tot això, durant quin temps ho farà? Amb l'afegit que no hi ha remuneracions per a tota aquesta feina feta de manera extraordinària. Hi ha estudis que demostren que els índexs de la Síndrome de Burnout són molt elevats en el magisteri de Costa Rica.

El que s'ha exposat fins ara respon a aquestes males pràctiques que fa el MEP i que no ajuden en la tasca docent; i que es poden veure com una forma de repressió, alguns cops molt visible, però d'altres de manera solapada.

El nostre país va viure un capítol molt dur del 10 de setembre al 3 de desembre del 2018 amb una vaga, que es va iniciar de manera nacional amb la presència de tots els sectors socials i que va acabar únicament sobre les espatlles del Magisteri.

Tot seguit assenyalo algunes de les repressions que es van viure durant aquesta vaga, principalment envers les treballadores i els treballadors de l'educació.

Des de l'inici de la vaga, el MEP es dedicà a sol·licitar la declaratòria de la legalitat de la vaga, com una manera de pressió per a trencar el moviment vaguista. Aquesta acció es va mantenir no només la durada de la vaga sinó més enllà, ja que hi va haver errades que es van apel·lar i els jutges van trigar en la seva execució, que es va donar el febrer de 2019,

en declarar legal la vaga en el Ministeri d'Educació Pública. Sens dubte, un gran triomf nostre.

Durant les proves de Batxillerat, el MEP va contractar persones externes i alienes a l'Educació perquè supervisessin les proves. Com es diu això si no és recórrer a esquiroles? Durant anys aquesta ha estat una tasca de docents de secundària, però el MEP va continuar amb aquesta idea i la va executar, com una altra mesura de pressió cap als docents que estaven en vaga i a més contra els estudiants, que no havien pogut veure molts dels continguts que s'avaluaven en aquestes proves. Aquí la repressió va ser en les dues vies.

Els atacs en els mitjans de comunicació nacional i regionals van ser constants, per part del ministre d'Educació Pública de llavors i del propi president de la República. La campanya per a trencar la vaga fou constant, l'atac fou directe a les mestres, fins a arribar a dir que no tenien la capacitat de prendre decisions i per això seguien en el moviment de vaga, per exemple.

En un parell d'ocasions, hi hagué represàlies policials, el ministre de Seguretat va donar l'ordre per a atacar grups de manifestants, en els quals hi havia treballadores i treballadors de l'educació, amb l'ús de la força, gasos lacrimògens i empresonaments de persones; uns fets que en el nostre país no passaven mai.

Un altre acte de repressió amb violència fou amb estudiants de la Universitat de Costa Rica; hi havia estudiants que es manifestaven i la policia va arribar amb la força a reprimir, van córrer cap a la Universitat a la recerca de refugi i, encara així, la policia hi va entrar, violant l'autonomia universitària. També en aquest fet hi va haver joves empresonats.

Una altra mesura de repressió del Govern, a través del Ministeri d'Obres Públiques i Transports, fou la de retirar les plaques i els permisos de circulació als autobusos que transportaven manifestants a les convocatòries que feien els sindicats al centre de San José. Una gran majoria d'aquests autobusos transportava treballadores i treballadors de l'educació.

Hem vist un magisteri que lluita dia a dia no només per a defensar i reivindicar els seus drets, sinó també per a buscar una educació pública de qualitat. Són constants les debilitats i amenaces, però tenim un magisteri compromès i creient de la seva missió en els centres educatius. Els governs neoliberals avancen, però la nostra força resisteix.

Traducció: Montserrat Nadal

---

23 Edgardo Morales Romero és secretari general del Sindicat de Treballadores i Treballadors de l'Educació de Costa Rica

COSTA RICA: VEUS D'ESTUDIANTS I MAGISTERI SUBJECTES DE CRIMINALITZACIÓ DE LA PROTESTA SOCIAL

Per Clara Mathurin Peart i Maria Trejos Montero ²⁴

UN ACOSTAMENT AL CONTEXT

El present article s'emmarca en l'escenari del moviment de vaga nacional 2018-2019 en contra del Projecte de Llei Enfortiment de les Finances Públiques (Combo Fiscal) i el paquet de projectes que atempta contra el poble. En aquest context, on de manera gradual sorgeixen els dictàmens de vaga dels sindicats contradictors –com a estratègia política per a afeblir el moviment- el SINPAE²⁵ és l'únic que es manté ferm fins a la sentència de legalitat de la vaga de les i els servidors del Ministerio de Educación Pública (20 de febrer, 2019). Una vaga on se sofreixen constants violacions als drets humans expressats en diferents mecanismes de coacció i persecució política i administrativa, acusacions, arrestos judicials, detencions arbitràries, violència física i psicològica dins d'una campanya mediàtica contra el caràcter just i vàlid de la vaga.

UNA IDENTITAT COL·LECTIVA...

Les i els actors que formen part d'aquest article són l'estudiantat d'educació superior estatal i de dos es-

pais organitzatius d'educació mitjana: el Moviment Estudiantil de Secundària Costa Rica (MEDSE) i Resistència Estudiantil Costa-riquenya. Aquests últims pertanyen a col·legis públics acadèmics, liceus, col·legis tècnic-professionals, Programa Col·legi Nacional Virtual Marco Tulio Salazar, CINDEA (Centre Integral d'Educació d'Adults) i IPEC Institut d'Educació Comunitària). D'igual manera, treballadores i treballadors de l'educació pública que van participar durant la vaga contra el combo fiscal (10 de setembre 2018 - 20 de febrer 2019) fins que es dicta la resolució de legalitat de la vaga de servidors i servidores del MEP.

El moviment estudiantil d'educació mitjana sorgeix producte de la presa de consciència en el marc d'un profund descontent i qüestionament cap a mesures administratives on es retenir fons específics destinats a menjadors estudiantils, infraestructura i subsidis; d'igual manera, davant directrius curriculars en matèria d'educació sexual (guies sexuals), banys neutres, projecte d'Educació Dual i proves FARO (*Fortalecimiento de Aprendizajes para la Renovación de Oportunidades*).

“Perquè defensem els drets de la majoria dels estudiants del país, contra les proves estandarditzades (FARO) ja que no hi ha hagut un procés de transició adequat. També en contra de la modalitat d'Educació Dual que pretén que un estudiant es formi acadèmicament en una empresa privada sota el lema “Aprèn fent”, on l'única paga seria el coneixement adquirit sense garanties socials. Sobre el tema de la infraestructura, no és equitativa: en les zones urbanes hi ha moltíssima més tecnologia i la infraestructura està millor mentre que en les zones rurals hi ha menor tecnologia, amb molts col·legis en estat de precarització...” Dirigent estudiantil

“...manifestar-se és un dret contemplat en la Constitució Política i en tractats internacionals. Per això, des del mes d'octubre 2018 decidim donar suport a la vaga dels “profes”. Entre les raons de la nostra inconformitat estudiantil es troben les proves de batxillerat... Sobre les proves FARO, fins als col·legis privats estan en contra. El que volen avaluar són habilitats, i no s'ensenyen; en general, els exàmens són memorístics. Per això, exigim una moratòria.” Kenneth Sánchez Marín (President del MESDE)

RESPOSTES PRÒPIES D'UN CONTEXT CADA DIA MÉS NEOLIBERAL...

La criminalització i judicialització de la protesta social s'expressa tàcitament en contra de diferents sectors que exerceixen el seu dret a manifestar-se.

Per als efectes d'aquest article, citarem accions concretes de coacció, intimidació, persecució, judicialització i assetjament laboral i estudiantil. En el cas del moviment estudiantil s'orquestra a nivell interinstitucional una estratègia d'intimidació on, fins i tot participa el Patronat Nacional de la Infància. A nivell universitari i de Secundària han eliminat subsidis (transport, alimentació, estudi).

Algunes veus d'estudiants d'educació mitjana de diferents províncies del país, són:

“El Ministeri d'Educació mai ens va cridar als diferents espais d'anàlisi, perquè si és una política educativa, qui som els principals actors de l'educació?”²⁶

“El 26 de juny forces policials colpegen estudiants del Col·legi Quatre Boques d'Upala; a més, ens llancen gasos lacrimògens, i malgrat que molts de nosaltres érem menors d'edat, i alguns fins i tot tenien menys de 12 anys. Els ministres d'educació i de seguretat no van respondre per aquestes accions.”

“Molts docents ens volen donar suport, però tenen por perquè han estat amenaçats per directores

i directores, supervisors regionals i autoritats del MEP (rebaixes salarials, amonestacions i processos disciplinaris).”

“Hem rebut amenaces de portar-nos a nivell penal si continuem promovent les manifestacions; i també, perquè ens acusen d'actes de vandalisme que no hem comès. Fins i tot, hi ha directores i directores que ens insulten massa. Tenim molta por, però seguirem endavant encara que el moviment s'ha afeblit.”

És lamentable la falta de suport al moviment estudiantil de Secundària per part d'un sector significatiu de l'ensenyament.

El 12 de setembre de 2018, a la nit, després d'una de les marxes més grans de la història, prop de la Universitat de Costa Rica, hi ha una brutal acció de repressió contra joves universitaris i universitàries i contra els periodistes Javier Córdoba, del Setmanari Universitat i Karla Pérez de El Mundo, on, a més de sofrir agressions físiques, són víctimes de processos judicials: la força pública viola l'autonomia universitària i destrueix infraestructura.²⁷

“...em van cridar autoritats universitàries a recollir un document on se'm fa una acusació falsa de vandalisme i m'obren un procés administratiu que altera el meu projecte de vida i el meu nivell emocional, sota amenaça d'expulsió. Fins i tot, hi ha estudiants actualment amb processos judicials.” Estudiant d'universitat estatal.

Si bé, va haver-hi diverses accions de criminalització contra l'ensenyament i altres sectors, registrades en la Denúncia Internacional interposada per la ACODEHU i el SINDEU, contra el Govern de Costa Rica (gener 2019), ens focalitzem en aquest document en la persecució, discriminació i assetjament laboral sofert per més de 50 treballadores i treballadors de l'educació afiliats al SINPAE.

“A partir de la missiva del MEP del 1r de febrer, 2019, on es manifesta erròniament que manca de fonament jurídic la decisió del SINPAE de mantenir-se en vaga, en iniciar el curs lectiu del 2019, s'inicia una onada d'atacs als drets de les treballadores i dels treballadors afiliats al SINPAE, ement amenaces i acomiadaments, desconeixent el fur d'especial protecció que dona la vaga.”²⁹

“Fins a aquest moment estem sent afectades 9 famílies davant el cessament sense responsabilitat patronal desconeixent el fonament jurídic³⁰ i violant el Codi de Treball. Amb aquestes accions del MEP s'atempta contra els nostres drets fonamentals i la nostra estabilitat laboral, i som objecte d'agressions verbals i psicològiques a nivell institucional i mediàtic. Vivim en una incertesa permanent perquè sabem que, en qualsevol moment, es dictaminaran més me-

Vaga nacional enfront el Combo Fiscal projecte 20.580, 25 d'abril de 2018, San José, Costa Rica.

sures administratives atemptant a la nostra integritat familiar, laboral, emocional i psicològica.”

LES NOSTRES FORTALESES...

La pressió estudiantil va aconseguir espais d'acostament amb el govern; sense resultats concrets. No obstant això, la validesa de la seva lluita va incidir de manera rellevant aconseguint el suport de les comunitats i de les juntes administratives.

“Hem aconseguit fer manifestacions massives de llarg a llarg del país enfront dels centres educatius. També, ens hem unit a marxes del magisteri.” Estudiant de Secundària.

“La principal fita ha estat la sortida del Ministre d'Educació (juliol 2019). No volíem un ministre que no sàpiga sobre educació i que no defensi als estudiants... Però, arriba una ministra educadora amb la mateixa posició del ministre anterior. Exigim suspendre les proves de batxillerat, no obstant això, només es van modificar amb poc benefici.” Estudiant de Secundària.

SEGUIM ENDAVANT...

“Desitgem que les portes del Ministeri d'Educació i del govern s'obrin realment. Exigim una veu

i presència real en el si del Ministeri d'Educació i poder legislatiu perquè l'estudiantat som els principals actors de l'educació i tenim el dret de ser escoltats.” Estudiant de Secundària.

Traducció: Montserrat Nadal

²⁴Clara Mathorin Peart és professora d'Educació Tècnico-Professional i María Trejas Montero és mestra d'Educació General Bàsica.

²⁵Sindicato Patriótico de la Educación 7 de Agosto, Sindicato Magisterial Industrial des de 1995

²⁶En conformitat amb el Decret 38249-MEP Títol V, Capítol II, Reglament General de Juntes.

²⁷Periódico Universidad (UCR)

²⁸Denúncia internacional de l'Associació Costarriquenya de Drets Humans – ACODEHU i el Sindicat de Treballadors Universitat de Costa Rica- SINDEU, contra el govern de Costa Rica per actes d'agressió i criminalització de la protesta social a Costa Rica

²⁹Codi de Treball, Reforma Processal Laboral, furs especials

³⁰Sentència 1199 -2019 del Jutjat de Treball del Segon Circuit Judicial

XILE: EL CAPITAL DARRERE L'EDUCACIÓ PÚBLICA A L'AMÉRICA LLATINA

Per Guillermo Scherping³¹ V., director de docència,

Xile figura com el paradigma educatiu de la dreta d'una manera particular a l'Amèrica Llatina, on se'l mostra com l'estudiant avantatjat del barri. Malgrat tot, no tot el que brilla és or i, com veurem en aquest treball, no és l'única forma de privatització que està en fase d'assaig en el nostre continent.

L'experiència privatitzadora xilena mostra una forma sistemàtica de mercantilització de l'educació. Les seves concepcions fundacionals van considerar el rol subsidiari de l'Estat en l'educació, la llibertat d'ensenyança i la liberalització d'obertura d'establiments educacionals a la iniciativa privada.

L'anomenada descentralització va desconcentrar atribucions administratives i no pedagògiques en els municipis, i va promoure el principi de lliure elecció dels establiments per part dels pares, amb l'estimulació creixent de la privatització de la matrícula. Aquest fet va derivar en la selecció dels alumnes per part d'aquests establiments, una concepció d'assegurament de la qualitat centrada en la rendició de comptes en detriment de suports educatius i pedagògics i l'accentuació de l'estandardització i avaluacions.

Aquestes concepcions transformen la llibertat d'ensenyança en llibertat de mercat; la selecció d'establiment pels pares en selecció de pares i estudiants per part dels propietaris dels establiments i l'avaluació com a antecedent per a la millora en pressió de mercat. Aquesta concepció d'"Indústria Educacional" ignora nens i joves com a subjectes de dret que l'Estat ha d'assegurar, ja que per a ella són només subjectes econòmics.

L'anterior, després de 39 anys, té com evidència greus conseqüències socials i polítiques en la societat xilena:

Integració social: s'ha accentuat l'impacte de les diferències de bressol dels estudiants, la qual cosa, sumada a la desigualtat econòmica i cultural que persisteix i s'accentua, ha donat com a resultat un model educatiu reproductor de les desigualtats i intencionadament segmentat; val a dir, classista (OCDE 2004).

Igualtat d'Oportunitats: les lògiques de competició entre establiments, la selecció d'estudiants, el lucre amb recursos públics per part d'agents privats i la igualtat de tracte entre educació pública i privada, finançada amb recursos públics, com a pilars del model i elements mobilitzadors d'una millor educació han fracassat.

No només no hi ha millora en els resultats en el seu conjunt sinó que el sistema reproduceix i magnifica la desigualtat econòmica i social existent en el país, amb el deteriorament dramàtic de l'educació de propietat pública, l'única capaç de promoure oportunitats d'educació sense discriminació i d'integració social democràtica. Sota aquestes condicions clarament es limita la possibilitat d'educació integral i el ple desenvolupament de les potencialitats de nens, nenes i joves xilens.

Buena Educación: 39 anys del model de mercat en educació no han donat com a resultat una millor qualitat de l'educació ni han elevat els nivells d'educabilitat de la població. En els últims quatre anys, més del 90% dels establiments que s'han creat són privats subven-

Vaga nacional de mestres, a Santiago de Xile, 20 de juny de 2019. Pablo Sanhueza / Reuters.

cionats. Actualment aquest sector posseeix prop del 70% de la matrícula escolar; malgrat això, és consens majoritari que Xile té greus problemes de qualitat educativa. El mateix Simce, indicador de mercat del model, demostra que malgrat la postergació de l'educació de propietat de l'Estat, aquesta obté millors aprenentatges de les i els estudiants (Mayol, Araya, Azócar, 2011). Com en la immensa majoria del món, la millor possibilitat d'assegurament del dret a l'educació i increment d'una educació per a la vida i de qualitat educativa integral està en l'enfortiment de l'educació pública com a referent sistèmic de qualitat. I en el cas xilè és la recuperació planificada, finançada i sistemàtica de l'educació pública, vinculada a un pla de desenvolupament nacional.

Allò que està en el centre de la crisi i del qüestionament del sistema educatiu xilè és la relació, en primer lloc, amb el rol subsidiari de l'Estat imposat en la Constitució Política de l'any 1980; i que en educació ha promogut de manera sistemàtica l'avanç de la privatització i endeutament de les famílies amb el disseny del que anomenen la "Indústria Educacional" i/o model educacional de mercat.

L'OCDE, referent de recomanacions neoliberals, en la seva avaluació de l'educació xilena de l'any 2004 va assenyalar que Xile atorga i atorga "un pes inapropiat al mercat en l'educació". Però perquè el mercat funcioni requereix, d'una banda, de com-

petència educativa (selecció de col·legis), estímuls econòmics (finançament via subvenció o voucher), segells de qualitat (avaluacions), diversitat de condicions d'ensenyament (Estatut de la Profesió Docent en l'àmbit públic, codi laboral en l'àmbit privat subvencionat). De l'altra, que avanci la privatització i es redueixi l'educació pública a la matrícula que no sigui d'interès dels privats.

A partir de l'any 2014 i precedits d'aixecaments nacionals estudiantils i docents (2006 i 2011), es va iniciar una reforma educacional que va restablir per Llei la gratuïtat de l'educació finançada per l'Estat (Pública i Privada), es va prohibir la selecció d'estudiants i el lucre amb finançament públic en educació. D'una altra banda, es va dictar una Llei de Nova Educació Pública (NEP) que desmunicipalitzava l'educació pública i es crea en el Ministeri d'Educació una Direcció General d'Educació Pública i Serveis Locals d'Educació, que orgànicament constituïran el Sistema Nacional d'Educació Pública.

En l'àmbit docent, es va promulgar la Llei de Desenvolupament Professional Docent, que conté noves directrius i condicions per a la Formació inicial Docent, Orientacions per a la Formació Contínua Gratuïta i una Carrera Professional Docent que, entre alguns aspectes, va significar un 30% mitjà de reajustament general de salari docent, augmentar del 25% al 30% i al 40% les hores no lectives per a treball

professional i progressar professionalment i salarial en la carrera des del treball d'aula.

Davant la complexitat i dificultat de desfer la municipalització, les lleis esmentades tenen una aplicació de manera gradual. Per exemple, l'any 2025 estarà en vigor la Nueva Educación Pública. Amb l'excepció de la llei de desenvolupament professional que regeix en règim des de juliol de 2017.

La principal assignatura pendent, que requerirà d'una important acumulació de forces socials i polítiques i majoria parlamentària, és el canvi de la modalitat de finançament de l'educació pública que, des de la privatització, va desenvolupar la subvenció a la demanda per la via d'un voucher per alumne i mitja d'assistència mensual. Aquest mecanisme considera el criteri d'igualtat de tracte entre allò públic i allò privat amb finançament públic. Raó per la qual es viu un permanent dèficit econòmic en l'educació pública que enfronta més i complexos desafiaments que l'educació privada amb finançament públic.

SUBSIDIARITAT I EDUCACIÓ A L'AMÈRICA LLATINA

La febre de mercat en educació a l'Amèrica Llatina recull i intenta implementar diferents aspectes de la privatització educativa xilena, tals com l'establiment del *voucher* com a forma de finançament i la igualtat de tracte per part de l'Estat al sector públic i privat. La liberalització de normes legals per a l'expansió del sector privat, l'avaluació estandarditzada com a segell de mercat per a la competència entre escoles i liceus, entre d'altres, tenen una expressió rellevant en diverses iniciatives transnacionals i d'empresaris locals, que es poden transformar en veritables governs educatius a l'ombra en el Continent.

I com a exemple, *La Red Latinoamericana de Organizaciones de la Sociedad Civil para la Educación (Reduca)* s'autodefineix com una organització de la societat civil, composta per fundacions i/o ONG de 14 països, i estableix com a objectiu: "garantir a tots els nens, nenes i joves de la regió el dret a una educació pública inclusiva, equitativa i de qualitat".

Assenyala entendre "l'educació com un fet polític, fonamental per a la democràcia i el desenvolupament dels seus països membres, ja que comparteix la certesa de que l'accés de la ciutadania a una educació de qualitat és la millor alternativa per a afrontar els obstacles de la pobresa, la desigualtat i la discriminació, entre d'altres. (...) El treball de les organitzacions en els seus respectius països tendeix a veure's enfortit gràcies al suport de la xarxa".

Es va posar en marxa amb el suport del Banc Interamericà de Desenvolupament (BID), a Brasília, Brasil, el 16 de setembre de 2011, quan els països par-

Resulta sorprenent la influència i el poder que tenen aquestes fundacions amb un denominador comú: orientació liberal, solucions privades a problemes públics i desconeixement de les organitzacions sindicals de mestres.

ticipants van signar la Declaració de Brasília, que va establir la xarxa i els seus objectius. L'any 2014 va rebre un gran finançament de la Unió Europea.

A l'anterior s'hi afegeix com a tret especial que Reduca representa un veritable Mapa de l'Extrema Riquesa Llatinoamericana que busca influir en educació de manera coordinada. Les seves fundacions, en la seva gran majoria, estan constituïdes per grans empreses nacionals i transnacionals. Aquestes fundacions permeten a les empreses aconseguir importants beneficis tributaris, exempció d'impostos per donacions, rebre finançament d'Agències Internacionals (Unió Europea, Banc Mundial, BID) i Fundacions Internacionals (Fundació Ford, Rokefeller, Avina, Melinda i Bill Gates) i a més eludeixen el poc que guanyen d'impostos a través de donacions.

Una menció especial requereix la presència de la USAID (Agència Nordamericana per al Desenvolupament de la Democràcia), dependent del Departament d'Estat dels Estats Units d'Amèrica i "responsable de finançar la intervenció no militar a l'Amèrica Llatina", que dona finançament a gairebé la meitat de les 14 Fundacions, especialment de Centreamèrica.

Es neguen a pagar impostos a la riquesa en els seus països, amb l'ús de l'estratègia d'associar-se amb l'Estat en una aliança pública i privada, lliurant donacions i finançaments a les seves Fundacions, amb l'impuls de polítiques i d'iniciatives educatives i l'elecció d'aquelles organitzacions que consideren funcionals a les seves idees.

Un tret comú a Reduca és que no s'esmenta l'Educació Pública ni el rol de l'Estat en la seva promoció com a referent de qualitat. Sense esmentar-lo, de la lectura de les seves visions i missions, i l'origen polític i acadèmic dels seus mentors, es conclou que posseeixen una forta visió subsidiària de l'Estat, en la línia del que plantegés l'Escola de Chicago i s'implementés amb Friedman a Xile.

L'accent es troba en com el capital privat juga un rol determinant en l'orientació i acció de polítiques educatives. En alguns casos la influència d'aquestes

Manifestant detingut a la vaga nacional de mestres a Santiago, Chile, 20 de junio de 2019. Pablo Sanhueza / Reuters.

organitzacions arriba a constituir-se en una agenda política paral·lela a la dels governs, amb la definició d'orientacions de política nacional. D'acord amb les set trajectòries que va identificar l'estudi de la IE, "La Privatització Educativa a l'Amèrica Llatina, Cartografia de Polítiques Tendències i trajectòries", aquest conglomerat empresarial s'inscriu en les "Aliances Público Privades Històriques".

En el seu interior s'hi afegeix una important nova variant, com és l'emergència del capital econòmic, nacional i internacional, organitzat per a intervenir orgànicament en els destins de l'educació a l'Amèrica Llatina.

Aquesta orientació porta una mitja de deu anys d'acció, com un referent dels organismes multilaterals i agències internacionals, dels parlaments i governs respectius i, molt especialment, dels mitjans de comunicació de masses, amb campanyes de fort impacte, que han inclòs l'ús del cinema, com és el cas de Mèxic i la seva pel·lícula "De Panzazo", un documental que amb violència aguda culpabilitza els docents dels mals de l'educació.

Resulta sorprenent l'abast de la influència i el poder econòmic i polític que posseeixen aquestes Fundacions, inclosos expresidents, exministres, parlamentaris, polítics i acadèmics, amb un denominador comú: la seva orientació liberal de dreta, la recerca de solucions privades a problemes públics i el complet menyspreu i desconeixement de les organitzacions socials i sindicals de mestres.

Busquen incidir sobre la definició de la política pública educativa, la institucionalitat, així com en els seus actors i transformar-se en interlocutors privilegiats de governs, parlaments, Bancs i Agències Internacionals per a disputar i desplaçar la influència de Sindicats, Estudiants, Famílies, Organitzacions socials i polítiques així com del món acadèmic, entre altres.

Es tracta llavors de privatitzar la política pública educativa estatal. Per a aquestes denominades "Organitzacions de la Societat Civil" fins i tot pot no interessar-los privatitzar la propietat dels establiments educatius, sempre i quan puguin determinar la política pública que es desenvolupa a les aules. La REDUCA, (<http://www.reduca-al.net/>), és un exemple evident d'això.

No s'ha de descartar que Reduca sigui una resposta a l'avenç de les propostes educatives d'organitzacions socials i sindicals de docents. Per això la importància vital que té el desenvolupament del Moviment Pedagògic Llatinoamericà impulsat per la Internacional de l'Educació per a Amèrica Llatina, que s'ha anat consolidant en el continent.

Traducció: Montserrat Nadal

---

³¹Guillermo Scherping és director de docència de l'Instituto de Ciencias Alejandro Upszutz - ICAL - Xile

COLÒMBIA: FECODE, UN REFERENT DE LA LLUITA POLÍTICA I SINDICAL

Per Rafael Cuello Ramírez³²

Seria l'any 1959, quan a la ciutat de Bogotà i durant els dies 21, 22, 23 i 24 de març, es va portar a terme el PRIMER CONGRÉS NACIONAL D'EDUCADORS amb l'objectiu de fundar l'ASSOCIACIÓ NACIONAL D'EDUCADORS; el lema de la trobada fou "PER LA UNIÓ DEL MAGISTERI I L'EDUCACIÓ COLOMBIANA". Aquesta rúbrica no va ser quelcom fortuït i/o a l'atzar, ja que recollia el sentit, l'aspiració ideològica i política i, sobretot, l'esperit unitari que des de l'inici ha guiat aquest procés d'integrar en un sol feix de voluntats els distints agrupaments de docents existents i que avui estan constituïts en allò que és la FEDERACIÓ COLOMBIANA DE TREBALLADORS DE L'EDUCACIÓ -FECODE-.

I en aquest discórrer d'haver de lluitar per a poder aconseguir el més elemental dret i condició de treball com és el pagament del salari de manera puntual, es va anar consolidant la principal, major i més forta de les associacions gremials de Colòmbia.

FECODE, l'organització que agrupa en el seu si els educadors colombians – creiem no equivocar-nos en l'afirmació, ja que des de la seva fundació fins a avui – mai cap govern ha reivindicat l'educació com la baula clau del desenvolupament del país i als mestres com la font i el motor d'impuls a aquesta meta, tot ens ha tocat a pols. Abans, perquè la legislació del moment no possibilitava la negociació col•lectiva i la resposta dels governs va ser enganysosa; i en el present perquè encara que l'existent sigui limitada i/o retallada, el talant polític neoliberal dels governs és diferent i conceben l'educació com un negoci i lligada als designis internacionals.

Fa palès el que s'ha exposat abans el fet que l'estabilitat laboral, la cancel·lació puntual dels salaris, les prestacions socials, el sistema de salut i algunes regulacions en matèries de política educativa, totes sense excepció han hagut de ser reconquerides, lluitades al carrer, i moltes d'elles com a resultat de l'ATURADA NACIONAL; cosa que en qualsevol altre país de caràcter democràtic hagués estat diferent.

Fent una mica de balanç i malgrat els avatars i designis del senyor Alberto Alesina, que fa gairebé dues dècades que presenta "recomanacions" categòriques en matèria educativa com la de dividir el magisteri i crear un règim laboral d'acord amb les necessitats de la globalització, cosa que feia indispensable la desaparició de FECODE o "trençar l'espina a FECODE", no són pocs els resultats en matèria de conquestes.

A causa del caràcter del règim i de cada un dels governs als quals ens hem enfrontat, els costos per al magisteri i FECODE com a organització han estat bastant alts: més d'un miler de mestres assassinats, tres mils amenaçats, centenars desplaçats i traslladats per seguretat.

Avui el govern del president Iván Duque implementa una tàctica per a colpejar el poble colombià, el magisteri i l'educació pública amb la desqualificació, les calúmnies, el desprestigi i el debat moralista. I si hi ha algun dubte respecte d'això, avaluem com si fossin exemples els següents:

La proposta del ministre de Defensa de la necessitat de reglamentar la protesta social i, d'aquesta manera, limitar-la i tenir-ne el control.

Els costos per al magisteri han estat molt elevats: més d'un miler de mestres assassinats, tres mil amenaçats i centenars de desplaçats i traslladats per seguretat.

Afegir un paràgraf a l'article 20 del Codi de la Policia per a atorgar facultats al director general de la policia per a formar grups especials d'agents que podrien patrullar les ciutats vestits de civil i camuflats entre la ciutadania.

Organització, finançament i posada en marxa de la Xarxa de Participació Cívica en un nombre de 800.000 persones; però enlloc s'esclareix d'on van sortir aquests "col·laboradors", en quines regions del país operaran, qui els controlarà i si comptaran de manera eventual amb armes.

La nova política expedida pel ministre de Defensa per a la tinença d'armes, descentralització perquè es puguin atorgar els permisos per a disposar d'una arma de foc. Com i a qui?

El nomenament del senyor Rubén Darío Acevedo com a director del Centre Nacional de Memòria Històrica, malgrat la seva postura "negacionista" del conflicte armat intern, en favor d'una altra sobre un Estat que va combatre una amenaça terrorista. S'imaginem el nou rol d'aquest espai?

I, per ara, el sisè envit pel qual s'estableixen prohibicions a l'exercici de la docència i a directius docents de planters educatius, sota el sofisma que el que fan els educadors en la seva tasca pedagògica i didàctica en les institucions educatives és ADOCTRINAMENT.

Si algú tenia cap dubte sobre cap on volen portar el nostre país i l'educació pública, doncs que despertin si no volen ser còmplices per acció o omissió, del desastre que ens ve a sobre.

Des de la dècada dels 70, quan el govern de l'època va imposar a l'educació i als docents els continguts de les anomenades "Guies alemanyes" com a pla i programa d'estudi, fins al dia d'avui aquesta manera d'actuar ha estat contínua en detriment de la qualitat de l'educació pública i la sobirania mateixa, en tant en matèria educativa no hi ha polítiques d'Estat sinó de governs i cada un d'ells pretén en el seu període deixar la pròpia "petjada".

Una petita mostra d'això són la proliferació de programes i projectes com els de "la contrareforma educativa del model neoliberal que amenaça amb privatitzar i retallar els recursos de l'Estat destinats a l'educació – Acte Legislatiu 01 de 2001 -, Colombia Aprende, Ser Pilo Paga, Beques per l'Excel·lència Docent, Drets Bàsics d'Aprenentatge, Programa d'Alimentació Escolar, Índex Sintètic de Qualitat, Programa per a l'excel·lència docent i acadèmica, Todos Aprender o –PTA-, Pla Nacional de Lectura i Escriptura, Primera Infància, EduDerechos, Trobada de Líders de Bilingüisme i mestres nadius, Supérate con el Saber 2.0, Sistemes d'Educació Terciària, Col·legis en Concessió (col·legis públics cedits a empresaris i organismes privats per a la seva administració i maneig), Llei d'Inspecció i Vigilància, Centres Regionals d'Educació Superior –CERES-, Sistema de Formació per al Treball, el projecte de llicenciatures exprés, el Programa d'Alimentació Escolar –PAE- i Transport Escolar, Bons d'Impacte Social –BIS-, el programa Generación "E", pacte per l'equitat amb un component específic per a educació", etc., confirmen el que hem expressat.

És a dir, les polítiques neoliberals han tingut un discórrer continu d'intents per a imposar-se a Colòmbia al qual sempre se li ha oposat FECODE, en la defensa de l'educació pública, gratuïta, finançada i administrada per l'Estat.

Traducció: Montserrat Nadal

---

³²Rafael Cuello Ramírez, exintegrament del Comitè Executiu de la Internacional de l'Educació, ex secretari general de FECODE i assessor de FECODE

GUATEMALA: ALGUNES REPRESENTÀLIES QUE PATEIXEN ELS DOCENTS DE PART DELS GOVERNS NEOLIBERALS I CONSERVADORS

Per Carlos Enrique Fuentes Sánchez,³³

Guatemala és un país en què impera la injustícia social. Està catalogat, en l'àmbit mundial, com un dels països on existeix més injustícia. Aquesta injustícia es manifesta en tots els aspectes de la vida: en l'econòmic, en el polític i en el social. En aquest últim, hi ha injustícia en la família, l'església, el barri, el municipi i en el país; a les fàbriques, en el camp, a la ciutat; la justícia mateixa resulta injusta en afavorir aquells que poden comprar-la. Hi ha injustícia en els diferents sectors de la societat, en els distints gremis, i en els quatre pobles que conviuen en el país. Òbviament, el magisteri nacional també pateix de tals injustícies, traduïdes en represàlies i violacions econòmiques, polítiques i socials.

Les lluites del magisteri reivindicatives, pel que fa a drets econòmics, polítics i socials, es donen, a l'inici, en les meses de negociació; però quan aquestes no donen resultat es fan acompanyar d'accions de fet, com les marxes al carrer, presa de carreteres, ports, fronteres, edificis públics, etc. Aquestes accions tornen, en algunes ocasions, jornades de 20 o 30 dies de suspensió de tasques en què hi participa el 80% del professorat en servei. Davant accions d'aquesta mena, l'Estat respon amb represàlies de distinta classe.

En l'aspecte econòmic, per exemple, el govern va trigar dos anys en aprovar la denúncia del pacte col·lectiu de condicions de treball; que es va consumir el gener de 2018. Però de res va servir que el ministre d'Educació i fins i tot el president de la República l'haguessin signat, ja que el ministre de Finances, lligat al sector empresarial, va retardar l'homologació d'aquest pacte un any més, amb l'argument que no hi havia fons per a pagar els compromisos financers

que el pacte exigia. Per això, hi va haver necessitat d'acudir al Congrés de la República, lloc en què diverses bancades van voler negociar aquesta homologació. Normalment, són processos que haurien de trigar no més de dos o tres mesos. Però la represàlia no es quedà allà.

Un cop homologat el pacte, hi hagué noves represàlies en no fer efectius els seus compromisos; és a dir, en no pagar als docents de manera immediata sinó ajornar el pagament fins a quatre mesos després, ja a l'any 2019. Es van dir, per part del ministre de Finances, moltes raons però posteriorment es va poder deduir que, amb la idea de ser el candidat presidencial oficial, no volia homologar el pacte sinó emprar aquests diners en la seva candidatura. Després de renunciar al gabinet a final de l'any passat, es va presentar com a candidat presidencial per un altre partit.

Per altra banda, hi ha represàlies econòmiques quan als docents que es jubilen del servei actiu no se'ls paga fins a final del mes en què han renunciat a la seva feina. La pensió per jubilació triga a arribar a mans del mestre fins a cinc o sis mesos, per la qual cosa la majoria de mestres opta per no renunciar; o sigui no jubilar-se, o bé fer un préstec gran als bancs del sistema, mentre no els paguen la pensió per jubilació. Cal anotar, a més, que la pensió oferta als docents jubilats, Q.5,290.00, no és suficient per a cobrir les despeses de la cistella general bàsica, que està en Q.8,270.00; raó per la qual molts docents no pensen en jubilar-se, sobretot els de l'última classe (la "F") de l'escalafó magisterial, que esperen que la pensió per jubilació arribi a Q.8000.00 mensuals, cosa que no passarà.

Els baixos salaris són una altra represàlia contra el professorat, ja que cap president de l'últim segle, d'acord amb les línies de l'oligarquia, ha ofert un salari digne als mestres, malgrat estar establert en les lleis vigents. Un mestre de primer ingrés guanya Q.340.00 mensuals, (aproximadament 440 euros), que és menys del que costa la cistella bàsica alimentària. Després de 24 anys de servei, els docents guanyen Q.6,800.00 mensuals, que no arriba per a cobrir la cistella bàsica general que està cotitzada en Q.8300.00; fet pel qual molts docents han de treballar dues i tres jornades.

Es nota una gran injustícia en saber que hi ha funcionaris que guanyen més de Q20000.00 mensuals, o el president de la República que, segons l'organització [tusalario.com \(https://tusalario.org/guatemala/tu-salario/salarios-de-los-vip/lideres-politicos\)](https://tusalario.org/guatemala/tu-salario/salarios-de-los-vip/lideres-politicos) guanya Q146 mil mensuals, (molt més que Pablo Sánchez), una quantitat que un docent mitjà obtindria en més de dos anys de feina.

Malgrat que el pacte col·lectiu de condicions de treball estableix algunes prestacions adequades, encara no són suficients perquè els mestres puguin viure dignament; per la qual cosa un alt percentatge té préstecs en un, dos i fins i tot tres bancs del sistema.

Les represàlies en l'aspecte social es fan evidents quan els mitjans de comunicació al servei del govern i els empresaris de l'educació assenyalen i ataquen l'escola pública de ser deficient, de no complir els 180 dies de classe i apunten els mestres com a culpables de que els alumnes no aprenguin. Una gran part de la ciutadania, que no té l'oportunitat d'escoltar o de llegir la defensa que el professorat fa del seu treball, es creu aquests atacs; ja que els mitjans de comunicació no cedeixen els espais necessaris per als seus aclariments.

Una altra forma de represàlia indirecta és la reducció de la cobertura educativa, sobretot a primària, etapa en la qual milers de nens i nenes emigren cap als Estats Units d'Amèrica, deixant les aules buides i fent que molts docents siguin declarats subutilitzats i quasi obligats a traslladar-se a altres centres en què hi ha més infants. Per aquest motiu, molts docents han de pagar transport i, en alguns casos, aquesta situació els provoca desintegració familiar.

Un cop iniciada una aturada de feina per part del magisteri nacional, els mitjans de comunicació massius, ràdio, premsa i televisió, ataquen els docents i els assenyalen com a irresponsables, de ser violadors dels drets dels nens, amb la qual cosa instiguen els pares de família perquè rebutgin els mestres que han donat suport a l'aturada de feina. Hi ha hagut casos en que els pares de família tanquen les portes de les escoles amb nous panys perquè els mestres no entrin una vegada acabat un moviment reivindicatiu. Alguns mestres, fins i tot, han estat amenaçats de ser linxats pels pares de família i han hagut de ser traslladats a centres educatius d'altres indrets. A més

d'això, els pares de família, instigats pels mitjans de comunicació, exigeixen al professorat reposar els dies "perduts" durant el moviment o l'atur. Però el pitjor és la repressió física i legal contra els mestres, ja que la Policia Nacional Civil en dues ocasions ha arribat a colpejar mestres i a empresonar-ne algun.

Un problema de represàlia es dona també quan els fons dels subsidis que l'Estat dona a les organitzacions de pares de família de les escoles públiques no arriben a temps i s'endarrereixen dos o tres mesos. Els pares de família assenyalen els mestres de ser els culpables dels endarreriments i qui paga aquesta represàlia són els nens i les nenes que no reben l'esmorzar escolar.

Tot just l'any passat, el president de la República va assenyalar que els estudiants de la Universitat Nacional sortien "molt cars" a la població guatemalena, sense tenir en compte que, quan els estudiants dels últims anys de les diferents carreres fan el seu Exerci Professional Supervisat -EPS- a escoles, hospitals, jutjats i altres institucions de l'Estat, estalvien al mateix Estat molts milions de quetzals. I encara més, malgrat que el vicepresident de la República va ser rector de la Universitat Nacional, es va produir una reducció de fons a aquesta. Això, com a represàlia perquè el professorat i els estudiants de la Universitat Nacional va sortir a protestar contra el president de la República per haver deixat sense efecte el conveni d'existència de la Comissió Internacional contra la Impunitat a Guatemala -CICIG-, entitat que, juntament amb el Ministeri Públic, a part de senyalar la corrupció de molts funcionaris de l'Estat, amb la inclusió del fill i del germà del president, i a aquest mateix, per haver incorregut en mals manejos financers.

Es pot entendre com a represàlia el fet que moltes escoles destruïdes per fenòmens naturals, (tremolors, inundacions, deteriorament a causa del pas del temps, etc.), no disposen ja de les condicions de seguretat per a acollir estudiants. Malgrat això, es continuen emprant i és molt difícil, i en alguns casos impossible, aconseguir fons per a reparar-les. Alguns centres, en la seva gran necessitat, es veuen obligats a fer aliances públic-privades amb les empreses transnacionals de begudes com la Coca Cola i la Pepsi Cola.

Conclusió: com en altres països el magisteri nacional de Guatemala ha patit i continua patint les represàlies descrites, i altres tantes aplicades en l'àmbit de cada individu. Malgrat aquests atacs, el magisteri organitzat continua la lluita en favor de l'educació pública de qualitat i amb qualitat per a totes i tots.

Traducció: Montserrat Nadal

³³Carlos Enrique Fuentes Sánchez és exdirigent sindical

GUATEMALA: DE LES BALES A LES COMPETÈNCIES

Per Carlos Aldana Mendoza, ³⁴

¿Es pot negar que els sistemes educatius estan al servei del neoliberalisme globalitzat? De cap manera. Encara que sociològicament ja s'ha estudiat i s'ha insistit en el control que els poders econòmics i polítics exerceixen sobre l'educació, també cal considerar que es parla poc de les resistències. És que l'evidència ens parla que a les aules escolars s'apren a servir, a respectar religiosament, a reconstruir i realimentar la visió econòmica que nega la dignitat de pobles sencers.

En algun moment de la nostra història, els i les mestres van alçar la veu i es van organitzar per a reivindicar una manera diferent de viure, sentir i assumir l'educació. En l'obscura història del conflicte armat intern a Guatemala, entre 1960 i 1996, els docents compromesos amb la vida van ser executats extrajudicialment. Molts continuen formant part de la llista de desapareguts. Ser mestre en aquest temps fou estar en una línia de foc. Avui ho segueix sent per a aquells que fan la seva tasca, amb amor i dedicació, en àrees violentes i difícils.

La repressió més dura contra el professorat es va convertir en altres maneres de reprimir-lo i d'intentar-lo controlar i dominar. La signatura dels acords de pau va fer callar els fusells. Les violacions de drets humans en la seva expressió més sagnant van començar a disminuir en xifres. Malgrat tot, els drets humans continuen sense ser una senya d'identitat de la nostra societat.

La configuració d'un món globalitzat (amb les seves coses bones i dolentes) no podia descuidar el domini de la configuració d'estructures mentals i actitudinals de les joves generacions. Per això, de la descarada forma de control i repressió als docents crítics es va passar a una fase històrica més "pacífica" que sempre contribuís a fites estratègiques per als poders: destruc-

ció del pensament crític, desinterès i abandonament de qualsevol esforç educador per a comprendre la realitat estructural, apolització i despolització de la figura docent, destrucció de l'organització reivindicativa de caràcter social (sense tocar la reivindicació sectorial que no suposa un dany a les estructures). A això cal afegir-hi l'afebliment del sentit organitzatiu i polític dels estudiants d'educació secundària i superior.

Podem esmentar que són dos els grans perills que el sistema escolar pot representar per als poders instal·lats en el món: alimentar l'organització estudiantil i docent que reivindicui una altra realitat, i convertir l'educació en un exercici de pensament crític i profund.

A Guatemala, l'any 2012 el Govern democràticament electe, però indubtablement de naturalesa militarista (dos governants del qual, juntament amb molts funcionaris, són a la presó avui dia), no només va destruir les escoles normals. També va pegar fort en un element que s'ha reivindicat poc: la destrucció de l'organització estudiantil de nivell mitjà. No només per l'ús d'efectius policials, no només per les amenaces i el descrèdit, no només per les ruptures entre docents, no només per l'abandonament de famílies i institucions cap als estudiants. També perquè una normativa (015-2013) va convertir en delictiva qualsevol acció estudiantil de caràcter reivindicatiu.

Criminalitzar estudiants de secundària ha estat una estratègia que, fins a dia d'avui, afavoreix l'apolització de l'organització estudiantil, a més que es va perdre la història dels estudiant normalistes que significava una forma diferent de viure el món educatiu. Afebleix la possibilitat d'una autèntica formació política i ciutadana, impedeix fer de l'escola mitjana una escola política des de l'experiència real i concreta.

Art Guatemalenc.

S'ha de sumar a l'anterior el fet que el sindicalisme del sector educatiu no només ha anat perdent la credibilitat de temps enrere. Els intents per crear una altra cultura organitzativa han sigut poc valorats per la societat i molt obstaculitzats per part del poder polític. Reivindicar els drets d'un sector sense reivindicar una vida plena per a tota la societat, fa de l'educació una illa en què no conflueixen les grans demandes de pobles sencers.

L'escenari es completa amb l'altre perill. La repressió de l'educació –quan és assumida com a alliberament i quan els mestres en són els actors – necessita també de l'aportació de l'acadèmia, del tecnicisme, de la burocràcia complaent, de la manca de crítica profunda del professorat en general.

No sembla tan necessari amenaçar, reprimir, silenciar o fer desaparèixer docents en un temps en què la pedagogia tecnòcrata i neoliberal s'ha incrustat en els sistemes escolars. Mentre es descarti i es destrueixi el pensament crític sobre la realitat estructural, inclosa l'educació, o mentre es demonitzi l'organització estudiantil i de tota altra casta, mentre es faci adormir tota reivindicació de canvi a través d'eleccions cada quatre anys, per a què reprimir docents?

El discurs pedagògic dominant porta les comunitats educatives a abandonar tota lluita política, en nom de la necessitat d'aprendre capacitats i competències que, segons els diuen, els ajudarà a ser part del món actual perquè els assegurarà "apujar-se al vaixell de la globalització". Això s'ha amarat, s'ha interioritzat, s'ha fet pràctica i cultura en els sistemes escolars.

De les bales s'ha passat a les "competències", com a discurs que oculta el control, la dominació i la manera de concebre el món educatiu.

En el cas de Guatemala, ha estat esperançador que en l'organització estudiantil del nivell superior joves sensibles i compromesos amb el canvi social assolissin posicions de lideratge. El seu punt de partida ha estat creure que també és necessària una altra forma d'organització estudiantil, distinta de les que fins ara han servit les estructures de poder. En les lluites ciutadanes del 2015 van aparèixer expressions estudiantils universitàries en la lluita contra la corrupció que també van il·luminar l'escenari. Aquest esforç no sembla que s'hagi sostingut, però agregat o connectat, de manera estratègica, a moviments i esforços diversos de la societat civil, pot estar significat una nova cultura política per al nostre país.

També constitueixen una part de l'esperança molts docents que fan la seva tasca compromesa, que s'apropen entre ells, que somnien en crear comunitats i organitzacions d'educadores i educadors que facin de l'educació un projecte veritable de dignitat.

Els poders transnacionals i locals, els nous i els de sempre, no podran cantar victòria ni sentir-se amos dels pensaments i visions de cada persona, mentre una petita llum aparegui en el pensament d'educadores i educadors. Mentre l'educació sigui una pràctica de vida plena, quotidiana, profunda i crítica, la repressió seguirà present. Però també la possibilitat de canviar. Un altre món sempre apareix a l'horitzó quan sentim, des de dins, que l'educació és alliberament. Eduquem per a alliberar-nos, però també ens alliberem per a educar.

³⁴Carlos Aldana Mendoza és membre del Centro de Investigación para la Prevención de Centro América, CIPREVICA

BRASIL: L'ATAÇ A L'EDUCACIÓ PÚBLICA A TRAVÉS DE LA PERSECUCIÓ DELS EDUCADORS

Per Fátima da Silva

El cop jurídic, parlamentari i mediàtic de 2016, que separà del poder la presidenta Dilma Rousseff legítimament elegida en els comicis brasilers del 2014, va interrompre un cicle de governs democràtics i populars inaugurat pel president Luís Inácio Lula da Silva i instaurà en el país el retorn a les polítiques neoliberals de retirada dels drets laborals i retallades pressupostàries en les àrees socials, colpejant amb força l'educació pública.

Des de llavors, els atacs a l'educació pública brasilera tenen lloc per diferents fronts, essent els principals l'asfíxia financera del sector, aplanant el camí per a polítiques de mercantilització i privatització, i la persecució als educadors, amb la destrucció de la seva imatge davant la societat. Aquest article abordarà els elements més actuals d'aquesta segona dimensió que arrasa amb el país en un context de govern neoliberal en l'economia i extremadament conservador en els costums, pel fet d'estar dominat per segments de matriu de religions evangèliques pentecostals en la política.

Des de les darreres eleccions de 2018, en què l'actual president Jair Bolsonaro sortí elegit, creix amb força l'agenda política, en primer lloc, de la militarització de les escoles i, en segon lloc, d'atacs sense precedents a la imatge del professor. El primer aspecte té a veure amb el fet que el president és un militar reformat d'origen i que el govern, inclòs el Ministeri d'Educació –MEC-, ha estat ocupat per diversos mili-

tars de carrera en llocs clau de gestió, havent-se creat fins i tot una conselleria de foment de la política de militarització de les escoles en l'estructura del MEC.

De forma paral·lela, en segon lloc però no menys important, els actuals ocupants del Govern central brasiler són defensors a ultrança del projecte al qual anomenen "Escola sense Partit", nom que dissimula la seva real intenció de perseguir i imposar mordasses al lliure exercici del magisteri. Per primera vegada en el Brasil, han elegit els educadors com a enemics del país, i se'ls ha convertit en agents de propaganda política, limitant l'esperit crític inherent a una educació lliure i la imposició en l'ambient escolar de pràctiques de delació i de denúncia contra el professorat.

Els defensors de la Llei Mordassa, articulats al Brasil en un moviment conegut com a "Moviment Escola sense Partit", acusen els docents de cometre abusos en la seva llibertat d'ensenyança i proposen l'aplicació d'una llista de deures per al professorat, un fet que suposa censura, càstig i persecució als ensenyants en l'entorn escolar, cosa que no va ocórrer ni tan sols en la dictadura civil-militar brasilera de 1964.

La Llei Mordassa es basa en conceptes i criteris polítics, socials i pedagògics diametralment oposats als establerts per la Constitució Federal Brasileira de 1988 i per la Llei de Directrius i Bases de l'Educació Nacional (LDB, Llei 9.394/1996), que tenen la gestió democràti-

ca i el pluralisme d'idees com a pilars fonamentals de l'educació formal al Brasil.

Aquest projecte educatiu que ara s'intenta imposar al país és el d'una escola en què els valors humans i científics i l'exercici de la crítica es deixaran al marge per donar lloc a un camp d'ensinistrament de mà d'obra barata i servil. Una escola en la qual es prohibeix dir als éssers humans que ells tenen drets. Es tracta, cal dir-ho, d'un projecte tàcitament dominat en gran part per sectors de les esglésies evangèliques que, no de bades, recolzaren en la seva ampla majoria la candidatura de Jair Bolsonaro en l'època de les darreres eleccions presidencials del país.

Es tracta d'una proposta d'escola que fomentarà tota casta de prejudici, de fanatisme religiós, el masclisme, el racisme, la manca de civilitat i de solidaritat en general, així com la violència contra les treballadores i els treballadors de l'educació. Es revela, en fi, com una proposta que prima per damunt de tot l'ensinistrament social i la inserció dels joves pobres en la part inferior de les professions menys valorades del mercat laboral.

Per altra banda, les experiències de militarització a les escoles brasileres proliferen arreu del país, en tots els estats de la Federació, com un esforç de la política duta a terme pel Ministeri d'Educació de Bolsonaro. Aquestes experiències de militarització generen situacions de malestar físic en els estudiants per mor de la imposició de disciplina d'exercicis militars en l'àmbit de les escoles i, per altra banda, per les ocurrencies de militars que exerceixen el magisteri (sense tenir el bagatge corresponent de recursos pedagògics propis de la formació dels docents), amb maltractaments a estudiants, amb accions reiterades i permanents de violència contra qualsevol desviament respecte de l'ordre imposat.

Tot això en nom d'una presumpta disciplina en l'espai escolar. La militarització de les escoles brasileres, com a projecte polític del Govern de Bolsonaro, s'està ampliant amb molta força tant en la gestió de les escoles com en processos de desenvolupament pedagògic d'activitats escolars, i suposa un greu risc per a la consolidació d'una educació pública, laica i de valors republicans.

Cal ressaltar que la militarització de les escoles troba avui dia una bona acollida en la societat brasilera, en gran part a causa dels alts índexs de violència escolar, que sempre tenen molta repercussió en els grans mitjans del país, encara que aquests no tracten el tema amb tota la seva complexitat. El repte del problema de la seguretat escolar reflexa el problema de la seguretat general en què està immersa la societat brasilera. No assolirem la pau a les escoles si els seus voltants no aconsegueixen reduir els índexs de violència.

Els estudiants amb historial de violència no deixaran de ser violents simplement pel fet d'entrar en el recinte

de les escoles, com per obra de màgia. De la mateixa manera, la dificultat d'aprenentatge de molts dels nostres estudiants no desapareixerà amb els crits i insults proferits contra ells pels policies militars a l'escola, com s'ha tingut notícia a algunes escoles del Brasil.

L'educació, com bé sabem, és una activitat que exigeix paciència i diàleg. Exigeix també l'acollida per part de l'equip pedagògic de l'escola. Els policies militars que passaren a ocupar les escoles militaritzades al Brasil i que no tenen la formació i preparació específiques per a resoldre casos de conflicte escolar suggereixen als estudiants anomenats "problemàtics" que es retirin de l'escola. Òbviament aquesta no és la postura adequada per a casos d'aquest tipus.

Aquest quadre genera una enorme incomoditat en la comunitat escolar i indigna tots els que van confiar l'educació dels seus fills a una institució educativa. Les escoles no són casernes militars! La disciplina militar no serveix a l'educació laica i republicana que vam gosar construir al Brasil fa com a mínim 30 anys – des de la Constitució de 1988 –, quan tingué lloc un ric debat entre especialistes de l'àrea, com educadors, pedagogs, psicòlegs i molts altres.

El gran problema de la militarització al Brasil, llavors, passa a ser l'apropiació de les unitats públiques d'educació a mans de la gestió o lògica militar en el desenvolupament pedagògic. L'educació pública en els estats i municipis brasilers compta amb professionals formats i preparats per a promoure l'educació dels joves, amb carreres de pedagogia i llicenciatures pròpies per a actuar en l'àrea. Tota aquesta estructura disposa fins i tot d'un marc jurídic i normatiu propi en la legislació nacional.

No podem renunciar a una educació pública, gratuïta, amb referència social i laica. Els valors conreats a les escoles no poden ser d'altres, tret que es renunciï a les conquestes històriques de la societat brasilera assolides des de la Constitució de 1998.

És cada cop més fonamental que siguem assertius en la defensa d'un model d'escola i d'educació que respecti i valori les educadores i els educadors, en la seva gran majoria formats en carreres de pedagogia i llicenciatures emparades per la ciència pedagògica. La pedagogia brasilera, que per cert es reconeix en tot el món no només per les aportacions de Paulo Freire, és una ciència ja consolidada i desenvolupada, a l'acadèmia i en el nostre dia a dia escolar, per les millors pràctiques.

No podem ni devem renunciar a la seva defensa, per una escola pública, laica, desmilitaritzada, democràtica i sense mordasses, de cap casta. Per ella lluitem i construïm un sistema educatiu que, malgrat totes les deficiències i limitacions, no es pot deixar perdre per culpa d'aquells que no entenen res d'educació.

BRASIL: ELS NOUS ATACS A L'EDUCACIÓ PÚBLICA I AL PROFESSORAT EN RIO GRANDE DO SUL

Per Adriano Pires, Albert Sansano, Lucia Camini i Vera Peroni³⁵

L'estat de Rio Grande do Sul està actualment governat per una aliança del Partit da Social Democràcia Brasileira (PSDB), o Partit Trabalhista Brasileiro (PTB), i el Partit Republicà Brasileiro (PRB), Cidadania, Partit Humanista da Solidariedade (PHS), Progressistas (PP) i RedeSustentabilidade. Aquesta aliança, durant la campanya electoral, ja va estar proposant un ajust fiscal, la reducció de l'administració pública, la privatització de les empreses estatals, la congelació salarial i de drets laborals com la jubilació.

Amb una àmplia base de suport en el parlament gaúcho, el governador Eduardo Leite (PSDB) pot aprovar tot allò que pacti amb la base aliada, fins i tot el canvi de la Constitució del seu estat per a poder ajustar a aquesta els seus canvis legislatius. Destaquem que, durant la seva campanya electoral, va utilitzar Rumos, una anomenada "Plataforma Col·laborativa, plural i innovadora", a través de la qual i amb la participació de partits polítics i entitats de la societat civil, va organitzar una sèrie de debats per a "trobar formes per al futur de Rio Grande do Sul". El resultat, inclòs més tard en el seu programa electoral, expressa clarament el pensament de la seva gestió actual:

"És necessari alliberar espai per a l'energia i el talent empresarial... El govern ha de deslligar els nodes que bloquegen aquesta energia: reduir

la càrrega fiscal, la burocràcia, obrir-se a la iniciativa privada per a millorar la infraestructura, tornar-se més lleuger, més útil, pesar menys en les espatlles dels ciutadans"

No va ser per casualitat que Eduardo Leite va donar suport, en la segona volta de les eleccions presidencials de 2018, al candidat ultradretà Jair Bolsonaro (PSL) a la Presidència de la República del Brasil. Aquest considera que la reforma de les pensions és un pas clau. Una altra mesura que els aproxima és "establir el sostre de la despesa" a nivell estatal. Aquesta ja va ser una de les primeres accions del colpista Témer (MDB) en 2016, poc després del cop que va treure Dilma Rousseff (PT) de la Presidència del Brasil. Aquesta consistia a limitar el creixement de la despesa a l'any anterior, ajustat per inflació, per 20 anys i amb això, amenaçar les inversions en el Pla Nacional d'Educació pública que van anar disminuint respecte al PIB.

En la lògica neoliberal de Leite, l'Estat és el culpable de la crisi, i per a fer-li front proposa un estat mínim per a les polítiques socials i màxim per al gran capital.

Amb aquest mapa, el govern inicia una associació amb una 'entitat de la societat civil', Comunitas²³⁶, que ja havia col·laborat amb el governador durant el seu mandat com a alcalde de Pelotas (RS). A tra-

Sebastião Salgado

vés d'ella s'inicia l'assessorament tècnic del procés de transició del govern i comença la gestió del nou, a través d'un projecte de llei de reforma administrativa.

LES PROPOSTES D'EDUCACIÓ

Tornant al seu Programa de Govern, aquest indica que un objectiu és "garantir una educació de qualitat per a tots", però perquè el sistema educatiu funcioni "es requerirà..., les associacions estratègiques sense perjudicis..., fonts alternatives de finançament i de noves formes de gestió en associació amb entitats socials i la iniciativa privada".

Respecte al professorat, malgrat parlar d'enfortir i valorar la professió i un compromís amb una remuneració justa, només es compromet a normalitzar els pagaments del salari³⁷ l'endemà del primer any de govern. Per a això, projecta mesures com la reestructuració de la màquina administrativa, la reforma en les carreres professionals i l'augment dels ingressos a través de la privatització d'empreses públiques.

Pel que fa a la planificació, avaluació i supervisió del sistema educatiu, Leite proposa que la xarxa ha d'establir metes i indicadors que puguin avaluar-se i proporcionar accions correctives, optimitzant l'assignació de recursos, burocratitzant els contractes, articulant les Coordinacions Regionals. Per a

això, recomana la gestió tecnològica i la cerca de resultats utilitzant tecnologies per a racionalitzar, optimitzar, actualitzar i donar transparència als processos i projectes educatius.

El camí per a la materialització de la privatització de l'educació: el programa Qualifica RS i les Escoles Charter.

Al febrer de 2019, el govern de Rio Grande do Sul es va associar a través de l' "Aliança per al lideratge d'impacte ", amb una sèrie d' "associacions sense ànim de lucre" entre les quals es troben la Fundació Lemann, l'Institut Humanize, l'Institut República i la Fundação Brava. L'objectiu d'aquesta " Aliança " és " contribuir a [...] l' empoderament de persones altament qualificades en posicions de lideratge en el govern i en el tercer sector, per a abordar els problemes socials clau del país, assegurant els principis de sostenibilitat "

Però, com és el perfil d'aquesta "Aliança"? Citem algunes dades destacades:

La Fundació Lemann va ser fundada en 2001, per l'empresari Jorge Paulo Lemann. Reconegut com l'home més ric del Brasil, va fundar la cervesera Ambev i a través d'ella controla AB Inbev, el major grup cerveser del món. Definida com a "organització familiar, sense finalitats de lucre" té com a objectiu "formar

líders per a resoldre problemes de desenvolupament social del país". Després de les últimes eleccions ja es parla d'una "Bancada Lemann" en la Cambra de Diputats, perquè cinc diputats van passar per la Fundació, són joves i tenen aparents divergències ideològiques ja que van ser triats a través de partits diferents (PDT, PSB i NOVO). En comú, la seva joventut, el seu pas d'alguna manera per l' "activisme" educatiu i el fet d'haver estudiat, amb el suport de Lemann, en universitats d'elit fora del Brasil.

Recordem en aquest punt que el professorat estatal fa tres anys i mig que té el salari parcel·lat, i cobrant, en el millor dels casos, a partir de la meitat del mes següent.

La Fundació Brava, creada per Carlos Alberto da Veiga Sicupira, assessor de la cervesera Ambev, és una altra que diu que no té ànim de lucre, malgrat fundar-se i tenir seu en el paradís fiscal de Delaware (els EUA). Entre les seves metes, figura el fet de desenvolupar i donar suport a iniciatives d'impacte per a contribuir al desenvolupament del Brasil. Això potser justifica el seu suport de 4 milions de dòlars per a desenvolupar la reforma administrativa de l'estat de Mines Gerais, sota la direcció del llavors governador Aécio Neves (PSDB), avui embolicat en múltiples escàndols de corrupció i que després de la seva derrota en la confrontació amb l'expresidenta Dilma va defensar "qualsevol sortida" per a tirar-la del poder.

En Rio Grande do Sul, la primera acció d'aquest Acord entre el govern i l' "Aliança" és l'organització, a través d'un programa anomenat "Qualifica-RS", del procés de selecció per a la direcció de les Coordinacions Regionals d'Educació. Aquestes formen part de l'estructura de la Secretaria d'Educació com a responsables de la gestió i implementació de la política d'educació pública en el seu territori, incloses les tasques organitzatives per al funcionament de les escoles públiques de l'estat, l'articulació amb altres sistemes educatius, la gestió de recursos humans, els processos d'educació contínua per a professionals de l'educació i, en particular, el suport al desenvolupament del projecte pedagògic polític de totes les escoles.

Com a bestreta a l'extensió d'aquest programa, a la ciutat de São Paulo, el govern de João Doria (PSDB), i amb la col·laboració també de l'"Aliança" aquest programa ja s'ha estès a la selecció de la direcció d'escoles, coordinacions pedagògiques i Supervisió Escolar. En Rio Grande do Sul les eleccions a l'equip directiu encara es realitzen de forma democràtica, amb el vot del professorat, personal funcionari, famílies i alumnat.

Citem finalment l'última proposta privatitzadora arribada als mitjans de comunicació. Es tracta de la implantació de les Escoles Charter. Després de con-

vidar a Porto Alegre a Jonathan Hage, un dels fundadors d'aquesta proposta, el governador Leite va manifestar la possibilitat d'utilitzar un fons creat a partir d'una llei d'Incentius per a desenvolupar aquesta proposta que ja té antecedents experimentals en altres punts del Brasil.

L'estat ja estava treballant amb dues propostes, una preveu contractes de concessió perquè les empreses assumeixin la gestió dels serveis d'obres, manteniment i neteja i seguretat en les institucions educatives. La segona, i en les quals encaixarien les Charter, serien actuals escoles públiques però administrades per iniciativa privada, que rebrien recursos del govern per a dirigir-les i serien responsable de mantenir o construir l'estructura, contractar professorat i personal i definir del currículum.

Les Charter, definides com escoles públiques que caminen i parlen com escoles privades, tenen a més un factor preocupant respecte al professorat. Als Estats Units aquest sol ser menys qualificat, amb menor experiència, menor salari, major càrrega de treball i en la major part d'aquestes, tenen prohibit l'afiliació sindical.

En definitiva, una proposta de reestructuració de l'estat en què la privatització es converteix en política pública amb greus implicacions per a la democratització de la societat i, en particular, de l'educació.

Traducció: Montserrat Nadal

---

³⁵Grupo de Pesquisa Relações entre o Público e o Privado em Educação. FACED_UFRGS. Este artículo está basado en el trabajo Peroni, V., Camini, L., Pires, A y Sansano, A. (2019) *Políticas y Prioridades para la Educación Básica de los gobiernos de Estado recientemente elegidos: El recorrido de los sistemas estatales – El caso de Rio Grande do Sul.* (En preparació).

³⁶Comunitas2 té projectes amb Gerdau, Berdasco, Itaú, Votorantim, JP Morgan. Mitjançant associacions amb agències estatals actua sobre la premissa que l'estat és deficient i que la col·laboració pot portar a superar "colls d'ampolla". Fa servir metodologies de negocis mitjançant la "capacitació" transmesa als gerents públics. Aquestes associacions es duen a terme sense licitació i impliquen la contractació de "socis tècnics".

³⁷Recordem en aquest punt que el professorat estatal fa tres anys i mig que té el salari parcel·lat, i cobrant, en el millor dels casos, a partir de la meitat del mes següent

LA PRECARIETAT ÉS UN OBSTACLE PER AL PROGRÉS DE LA CIÈNCIA I LA HUMANITAT

Per Sergi Maicas Prieto. Membre del Secretariat Nacional d'Universitats (STEPV) i
Coordinador del Grup sobre Ocupació i Investigació (Consell Executiu de la Federació Mundial
dels Treballadors

Personal Investigador en Formació PIF al Justicia de Aragón..

El professorat universitari a les universitats espanyoles es troba immers dins de diferents polítiques que condicionen el seu desenvolupament. D'una banda existeixen els condicionants pel que respecta a la seua existència com a tal, que depèn de la política de personal de cada centre, una acció poc homogènia així com en el últims anys e la taxa de reposició imposada pel Govern d'Espanya. Amb la jubilació del professorat, un sistema universitari saludable necessita una reposició, com a mínim, dels efectius amb que compta si no vol retrocedir en les quantitat i qualitat de les tasques que aquest desenvolupa. No menys important és la precarietat del personal investigador en formació (PIF) que desenvolupa una tasca fonamental al nostre sistema amb condicions laborals deficientes.

D'altra banda, la subdivisió en àrees de coneixement (cadascuna funcionant d'una manera pròpia). En resum, la cooptació condicionada per la disponibilitat de places. D'altra banda, el professorat es veu sotmès a pressions en el seu àmbit d'actuació, als tres nivells en els que habitualment actua. D'una banda el docent, condicionat no per mèrits ni adequació sinó per una jerarquia pel que respecta a l'antiguitat en el càrrec. A nivell de gestió, la cooptació es veu substituïda freqüentment per la designació "de dalt cap a baix". No menys important és la tasca investigadora. Les polítiques de concessió de projectes aposten per grups grans i consolidats, amb poques possibilitat d'integració en el sistema de grups nous o poc potents pel que fa a la quantitat de membres. Tot això, sumat a una erràtica política de promoció (aixeta oberta-aixeta tancada) genera uns cossos de professorat amb elevades taxes de desmo-

tivació, que inevitablement traslladen a l'alumnat. Caldria dirigir les polítiques de personal, tant pel que fa a la generació de llocs de treball, com a la dotació adequada dels mateixos, per revertir aquestes situacions.

La ciència no és diferent en aquest aspecte. És per això que moltes organitzacions de científics del món es mobilitzen contra l'augment de la precarietat i la disminució de la qualitat de la investigació científica i tècnica. La precarietat del personal científic continua creixent a totes les edats i, com a conseqüència les condicions de vida i de treball són més difícils, els contractes de treball de durada limitada són generalitzats i obliguen els investigadors a vagar contínuament per la qual cosa el seu futur professional s'està convertint en incert. Simultàniament, la qualitat i el contingut de la investigació es veuen afectats. Els resultats a curt termini prevalen i els projectes a llarg termini són descartats, alguns temes importants s'abandonen, especialment en investigacions fonamentals i es perd l'experiència adquirida a causa del canvi continu de la línia de recerca.

En una situació de **crisi permanent**, la rendibilitat i la competitivitat són els criteris principals per obtenir els recursos cada vegada més escassos. Cal revertir aquesta tendència per tal d'obtenir llocs de treball estables per a dones i homes, investigadores, professors, enginyers, tècnics, joves graduats. Aquestes persones hauries d'orientar la seua activitat científica i tècnica cap al lliure creixement del coneixement, cap a la resposta a les necessitats de la humanitat i als reptes que ha d'afrontar, tant siga eradicar malalties com frenar l'escalfament global.

LA RESISTÈNCIA SINDICAL DOCENT UNIVERSITÀRIA A L'AMÈRICA LLATINA

Per Daniel Ricci³⁸

Com tots sabem, malauradament la nostra Amèrica Llatina pateix una nova onada de processos neoliberals-conservadors.

A diferència del segle passat, en què aquests processos s'instal·laven via cops institucionals amb dictadures militars, l'actual dreta llatinoamericana arriba al govern per la via electoral amb una àmplia legitimació pública. I ho aconsegueix gràcies a sofisticades campanyes de propaganda que giren al voltant d'enganyos i mentides que compten, com poques vegades s'ha vist en la història, amb el suport i la plena complicitat dels mitjans hegemònics.

A la recerca de generar impactes cada cop més efectius en l'opinió pública, els sectors concentrats de l'economia, i els seus correlats en l'àmbit polític, tiren de noves estratègies de tècniques de mercat i d'anàlisi de big data que transposen a l'àmbit de la comunicació política; i amb això busquen obtenir resultats ràpids.

Res de nou es diu en observar que assistim a moments en què la ciutadania és molt permeable als discursos i missatges que consumeix dels grans mitjans, i gravita al pols que imposen les tecnologies de la comunicació, sobretot les xarxes socials.

L'assimilació en la societat d'allò que circula en els mitjans com a mirall de la realitat quotidiana en els últims anys ha suposat que es puguin operar frauds informatius (fake news), que circulen fins a fer-se virals i són moneda corrent en els nostres països. I aquestes fake news, motoritzades per exèrcits de trolls, generen una realitat marginal que neix d'allò fals i de l'opinió, el comentari i el consum. El suport

de la propaganda política oficialista sol pivotar en torn del perillós terreny de la post-veritat, un eufemisme per a dir que una mentida és una veritat.

Del que s'ha dit fins aquí deriven diverses conseqüències nefastes que dividirem en dos amplis aspectes. Per una banda, la proliferació de missatges efectius (i efectistes), de contingut simple i pobre, i una marcada apel·lació a allò emocional; i per l'altra, es cau en el menyspreu dels grans temes dels quals la política s'ocupa (o s'hauria d'ocupar).

En definitiva, el poble perd en la mesura que es deteriora la Política, que és l'única via d'acció amb possibilitats de canviar la realitat. La nova (però, paradoxalment, vella coneguda) dreta neoliberal s'ha especialitzat en generar discursos que, encara que buits, funcionen bé en termes d'eficàcia electoral.

Si bé no s'intenten passar per alt les responsabilitats ni els errors propis dels últims governs populars, tot allò esmentat fins aquí fou determinant en els ascensos al poder d'aquests sectors liberals-conservadors per la via electoral a l'Argentina, l'Equador i el Perú. I també va acompanyar cops institucionals, com en el Brasil.

A la llum del que s'observa els últims anys, i que ratifica allò que molts predeien, de tots aquests processos llatinoamericans actuals resulten democràcies que solen denominar-se de "baixa intensitat". En aquestes realitats, els dirigents socials i polítics que s'oposen als atropellaments dels governs que proposen pèrdues de drets, concentració de la riquesa en poques mans i un constant empobriment

Mauricio Macri i Donald Trump.

de la majoria dels ciutadans, són perseguits, estigmatitzats, reprimits i fins i tot empresonats.

Així, en el nostre país, l'Argentina, el president de la Nació, Mauricio Macri, basa la seva campanya electoral actual, de cara a les eleccions d'agost (primàries) i octubre, en accions d'estigmatització i escarni envers els principals dirigents sindicals, amb els mitjans de premsa hegemònics com a principal eina al servei de la seva demonització.

Mitjans, programes de televisió, ràdios, llocs web i periodistes reben enormes pautes publicitàries i pagaments, per a encarnar en les figures de l'oposició les causes de tots els problemes econòmics del país; a les quals cobreixen, a més, de sospites de corrupció que busquen propiciar el repudi social cap a tots els dirigents que defensen els drets de la ciutadania, de la classe treballadora, de la gent desposseïda. Llavors, exèrcits de trolls pagats amb fons públic escamparan la pesta a les xarxes socials.

A l'Argentina, com ja va ocórrer al Brasil, tota la virulència d'aquesta maquinària està posada al servei de la destrucció dels sindicats, i de generar en l'opinió pública les condicions que permetin a l'oficialisme polític aprovar en el Congrés de la Nació lleis que permetin la flexibilització laboral i la pèrdua de drets dels treballadors.

El poder judicial opera amb una lògica similar. Judges addictes al poder econòmic persegueixen els

dirigents sindicals i els obren processos judicials que alimenten aquests mitjans de comunicació al servei de la dreta.

En resum, avui a Llatinoamèrica vivim democràcies enrarides en què es persegueix els líders populars i sindicals amb un ampli suport judicial i mediàtic. Hi ha presos polítics, un fet inadmissible amb un govern democràtic. Hi ha violència i repressió il·legal per part de les forces de seguretat, cosa que en retrotrau a les èpoques més fosques de governs dictatorials.

Sobre aquest últim punt, en el nostre país, fa dos anys que lamentem la desaparició i posterior mort de Santiago Maldonado a mans de la gendarmeria en episodis confusos; després una brutal repressió als pobles originaris que reclamen pels seus drets. Al poc temps, la de Rafael Nahuel.

Hem patit també l'afebliment de les institucions de l'Estat sota la formalitat d'una suposada reorganització ministerial del Poder Executiu, i la conversió d'àrees vitals per a una nació: els Ministeris de Treball, de Salut i de Ciència i Tecnologia van ser degradats al rang de secretaries, en una clara mostra de les prioritats polítiques i socials del Govern de Macri.

En l'àmbit universitari, del que formem part, des de l'accés de l'Alianza Cambiemos al poder fa quasi quatre anys, hem perdut drets laborals i el poder adquisitiu dels salaris dels docents de les Universitats Públiques ha retrocedit un 15%.

També plantegen contínuament la reducció de drets, amb un apunt especial contra el règim de jubilacions. Cal tenir en compte aquí que els docents universitaris durant el Govern de Cristina Kirchner vam assolir l'accés a un règim de jubilació especial, gràcies al qual la nostra jubilació s'ajusta amb el sou del docent actiu al 82% mòbil.

Aquella conquesta és per al Govern de torn una prebenda injusta i no un dret que s'esdevé de la lluita dels treballadors docents universitaris per unes millors condicions de vida.

A la vegada, les Universitats Públiques han vist reduir-se el seu pressupost de manera alarmant en aquests últims anys, amb una reducció notable de la seva participació percentual en el Producte Brut Intern Nacional. Una retallada encara major va patir l'àrea de Ciència i Tecnologia, després de ser degradada, com s'ha esmentat, al rang de Secretaria d'Estat.

Un fet que no es pot passar per alt és que les accions de menyspreu i desprestigi cap a l'Educació Pública en general, i cap a la Universitat en particular, foren expressades tant pel president Mauricio Macri com per la governadora de Buenos Aires, María Eugenia Vidal. El primer, durant el seu discurs en un acte oficial, va expressar que alguns joves tenen la desgràcia de "caure" en l'educació pública. Després, Vidal sostingué, també en un acte oficial, que els pobres no arriben a la Universitat, i criticà d'aquesta manera les universitats del contorn urbà de Buenos Aires, que es van construir durant les passades gestions de Néstor i Cristina Kirchner amb l'objectiu d'apropar l'educació superior als sectors populars.

Els atacs a la Universitat Pública gratuïta i amb un ingrés lliure són moneda comú en els poderosos mitjans de comunicació.

Una altra dada que il·lustra el menyspreu cap a l'educació pública de l'actual Govern és que, per primer cop en la història del nostre país, el President i la majoria dels ministres s'han format en col·legis i universitats privades. No cal aclarir que no es pretén aquí atacar l'educació privada, sinó remarcar una dada que pot configurar d'alguna manera l'origen del desconeixement, la manca d'empatia i respecte envers l'educació pública argentina, en especial la universitària, que compta entre les seves institucions entre les més destacades de tots els rànquings mundials.

L'eco d'aquestes declaracions comptà també amb els motors dels grans mitjans hegemònics, els operadors de torn i els exèrcits de trolls a sou del Govern.

Però fou llavors quan la resistència sindical va poder frenar l'atropellament. I és important il·luminar el gran exercici de militància i unitat de totes les treballadores i treballadors docents universitaris que, organitzats, van portar a terme per a aconseguir-ho.

Si el Govern no ha avançat més en aquest procés de destrucció del sistema d'educació universitari i de pèrdua de drets dels treballadors docents, fou per la forta resistència duta endavant durant tots aquests anys pel gran esforç dels més de 150.000 docents de totes les universitats públiques del nostre país, organitzats en els 38 sindicats de base de la Federació de Docents de les Universitats (FEDUN).

Des que el macrisme va accedir al Govern Nacional, el 2015, s'han produït nombroses marxades i vagues nacionals convocades per la FEDUN, i s'han superat fins i tot les massives mobilitzacions de la dècada dels 90.

El punt de major convocatòria i visibilitat de les reivindicacions arribaria l'any 2018. La conflictivitat anava en augment a causa de la dilació en la negociació salarial, que es va estendre més de cinc mesos, en moments en què la inflació superava el 35%. Mentrestant, el Govern Nacional ofería un magre increment del 15%, que condemnava els docents amb més d'un 20% anual de pèrdua en el poder adquisitiu dels seus salaris.

En aquest context, i convocada per la FEDUN, té lloc la major mobilització de la història de les Universitats Públiques argentines. Més de 300.000 universitaris, sota una pluja torrencial, ens mobilitzem cap a la Plaza de Mayo i aconseguim trencar el sostre salarial que el Govern pretenia imposar.

Per això, en aquests moments en que la tendència neoliberal pretén operar una descol·lectivització dels reclams socials, una despolíticació en el conjunt de la ciutadania i en especial dels sectors populars, amb les estratègies exposades a l'inici d'aquestes línies, el nostre desafiament tornar a ser assolir la unió, l'organització i la resistència contra aquest model. I en aquest camí els universitaris tenim un important rol a complir.

En moments en què els mitjans hegemònics menteixen sense cap rubor sobre el que passa al nostre país i en el món, tenim l'obligació de construir des de l'educació i les universitats públiques una narració pròpia de les classes populars. Des d'allí sorgiran les forces que aconseguixin frenar l'avançada de les dretes neoliberals i restitueixin al poble, mitjançant la justícia social, el que és del poble: l'educació, la salut, el treball i la garantia de poder assolir, dia rere dia, una millor qualitat de vida.

---

³⁸Daniel Ricci és secretari general de FEDUN, Federació de Docents de les Universitats, Argentina. President de FESIDUAS, Federació Sindical de Docents Universitaris d'Amèrica del Sud

PETITES BIOGRAFIES

Redacció

NATIVIDAD YARZA PLANAS (Valladolid, 1873 – Tolosa de Llenguadoc, 1960)

Al gener de 1944 a l'estació de França, on l'espera la família, arriben les maletes de la Natividad, ella no ha creuat la frontera perquè s'ha assabentat que en el mateix document on se li permetia l'entrada al país, s'hi ordena la seva detenció. Ha tornat cap a Tolosa, on sobreviu a l'exili fent de planxadora i amb l'ajuda de Spanish Refugee Aid, una associació nord-americana de suport als refugiats espanyols, i on morirà sola el 1960.

10 anys abans, el 14 de gener de 1934, "el dia més bonic de la meua vida", havia estat elegida alcaldessa de Bellprat (Anoia), localitat on tenia també plaça de mestra. Una dona valenta, a l'agost del 36 se'n va de miliciana al Front d'Aragó amb 63 anys, compromesa políticament, milita al Partit Republicà Radical Socialista, renovadora pedagògicament, s'integrà al CENU com a mestra, i molt activa socialment, participa en la constitució a Barcelona de l'Associació Femenina Republicana "Victoria Kent", és una de les moltes històries personals amb un origen humil i un final tràgic que ens parlen d'una generació de mestres brutalment estroncada i de la qual només podem aspirar a ser-ne dignes hereus.

ANTONIA MAYMON (Madrid, 1881 – Beniaján, Múrcia, 1959)

Aquesta mestra titulada, que va exercir a diverses escoles de Barcelona, Sant Feliu de Guíxols, Elda i Beniaján, va ser una de les principals ideòlogues de l'anarquisme naturista -va ser una de les fundadores del moviment-, i col·laboradora habitual de la premsa llibertària de l'època. Des d'un punt de vista pedagògic va treballar sobretot en les escoles racionalistes associades als ateneus llibertaris i defensava una escola única per a nens i nenes sense distinció de classes socials. També va ser una de les principals pensadores pel que fa a la coeducació per la necessitat de superar prejudicis i trencar els estereotips associats al gènere. Va ser un dels noms propis pel que fa a la teorització de l'anarquisme ibèric, especialment amb assaigs sobre l'amor lliu-

re, la llibertat sexual i l'ecologisme. També va publicar tres novel·les on hi reflectia el seu pensament.

Acabada la guerra va ser empresonada entre 1939-1944 i el 1946. Depurada, va sobreviure fent classes particulars fins a la seva mort el 1959. La seva figura i les seves obres no van començar a ser rescataades de l'oblit fins a finals de la dècada de 1990.

FRANCESC FERRER I GUÀRDIA (Alella, 1859 – Barcelona, 1909)

Republicà exiliat a París, en contacte amb el lliurepensament i el moviment llibertari francès, serà un dels ideòlegs i exportadors de la pedagogia llibertària a Catalunya. Amb el retorn de l'exili, a Barcelona, fundarà l'Escola Racionalista el 1901 i serà un dels principals personatges que impulsarà la idea de vaga general (com la que hi va haver el 1902) mentre impulsa tot un sistema educatiu sense premis ni càstigs, amb coeducació de classes i de gènere, amb l'exclusió de la religió i que donava prioritat a les teories científiques innovadores de l'època. A més, amb un important suport financer, va crear la seva pròpia editorial, amb la qual publicà us textos escolars que tingueren una gran repercussió i on s'hi defensaven les tesis darwinistes i s'hi qüestionava el creacionisme dominant a l'escola espanyola del moment.

La iniciativa va tenir prou èxit i en poc temps van sorgir una cinquantena d'imitadors del projecte arreu del territori. Va crear, també, la seva pròpia Escola Normal per formar els mestres. Tanmateix, la gran competència que suposava per a les franquícies d'escoles privades religioses, com també el seu ateisme i la seva vinculació a la maçoneria local, va provocar que s'impulsés una campanya a fi de clausurar i prohibir l'Escola Racionalista, la qual cosa es va aconseguir el 1906, quan fou acusat de complicitat en l'intent d'assassinat d'Alfons XIII. Després d'un breu temps a la presó, Ferrer fa una gira europea on és considerat com a víctima de l'obscurantisme inquisitorial espanyol.

Després de la Setmana Tràgica de 1909, els sectors reaccionaris de la ciutat el fan servir de cap

Seu del Consell de l'escola nova unificada (CENU) Barcelona.

de turc i, en un judici sense proves i carregat d'irregularitats l'acusen de ser-ne l'instigador i és condemnat a mort i afusellat. El fet, commociona tot Europa, i el converteix en un dels principals màrtirs de la pedagogia.

JOAN PUIG ELIAS (Sallent, 1898 – Porto Alegre, 1972)

Puig Elias va estudiar magisteri a Barcelona, on es llicencia el 1919. Influït per l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia, va assumir la direcció de l'escola creada pel sindicat del ram tèxtil de la CNT al barri del Clot, a Barcelona, que es coneixerà com l'Escola Natura, una de les més prestigioses de la ciutat, que acollia sobretot els fills dels obrers del sector. Per la seva escola passarien bona part dels quadres de la revolució del 38 i intel·lectuals llibertaris com Abel Paz. Des de 1932 va ser president de la secció de mestres del Sindicat d'Intel·lectuals i Professions Liberals de Barcelona.

Amb la Revolució de 1936, serà el president del Consell d'Escola Nova Unificada, cosa que, a la pràctica, era com ser conseller d'Educació. Al CENU aplica els principis que havia exercit al llarg de la seva trajectòria docent: una escola gratuïta, laica, coeducativa, catalana, inspirada en els principis del treball i la fraternitat, i hi aplega una xarxa d'escoles atomitzades de totes les etapes educa-

tives. El CENU expropia escoles religioses i aconsegueix escolaritzar la totalitat de la població. Els seus principis pedagògics impliquen des de l'alta cultura fins a l'aprenentatge d'oficis útils, amb un ensenyament no memorístic, sinó experimental, molt focalitzat en l'autoconeixement, el treball per racons i el contacte amb l'aire lliure.

Exiliat a França el 1939, serà internat en diversos camps de concentració. Participarà en la resistència francesa contra l'ocupació alemanya, amb un batalló format per anarquistes. El 1952 s'instal·larà a Amèrica, primer a Veneçuela, i posteriorment al Brasil, on col·laborarà en diverses iniciatives de pedagogia llibertària fins a la seva mort.

Vista de la platja amb alumnes de l'Escola del Mar

“A les nostres mans tenim triar la platja que volem”